

כיון דלענין קדושה הוה ספק ואין דוחין ודאי מפני ספק. ואם כבר שמע קדושה או שידע שישמע קדושה אח"ך במקום אחר ג"ל ג"כ דיכול להאריך אפילו משום חסידות הג"ל או משום בקשה לזכור ואפילו אם הוא באופן זה שמהפך אולי ישיג לשמוע אח"ך במקום אחר. ואינו יודע בבירור אפשר ג"כ דיכול להאריך כג"ל והוא ג"כ מטעם הג"ל דאין דוחין ודאי מפני ספק והכל לפי הענין וכמ"ש למעלה ודו"ק:

כ"ז זה הוא כשהיה צבא"ג בשעה שהתחילו הצבור להתפלל. אבל אם בא לצבא"ג באמצע תפלת הצבור ולא יגמור תפלתו עד לאחר קדושה אפילו אם לא יאריך בה כלל בזה. לא יתחיל להתפלל עד לאחר קדושה. וזהו הדין הנזכר שם בגמרא ומטעם שכתבתי למעלה דתפלה צבא"ג לא יפסיד כשהתחיל בשעת חזרת הש"ך וירויח הידור מזה כג"ל. ודבר קל להמחין באופן זה וכג"ל ימתין עד לאחר קדושה ואז יתפלל מיד והוא באופן אם יוכל לגמור תפלתו עד שיעיב הש"ך למודים. אבל אם לא יוכל לגמור עד מודים ימתין יותר עד לאחר מודים כדי לקיים הידור מזה כג"ל גבי מודים. והוא ג"כ מאותו טעם גופו הג"ל גבי קדושה והוא מובן. ולאחר מודים יתפלל מיד ולא ימתין יותר אפילו אם לא יגמור עד קדוש שאחר התפלה. ש"ס ימתין עד קדוש א"כ יפסיד תפלה צבא"ג וזה אינו נכון להפסיד תפלה צבא"ג משום הידור מזה כג"ל. דהא קדוש גמי יכול לשמוע מאחר וכן אם בא לצבא"ג אחר קדושה ג"כ דינו הכל כג"ל. וכ"ז הוא מבואר מאלו פ"פ דבריו הג"ל. והנה באופן זה לכאורה יש להסתפק קלה והייט כיא דקרא ק"ש וברכות' וגמשה קריאתו עד אמצע התפלה על צבור אי דייקן בזה כמו גבי מאריך דא"ללהמתין ויסתכל מיד וישמע קדושה מאחר או דמי לנכנס צבא"ג כג"ל שהוא באמצע התפלה והכא גמי כך הוא. ולריך להמתין כג"ל. אבל באמת כ"ל דא"ל להמתין ודמי למאריך והוא מאותו טעם גופו הג"ל דהכא גמי איכא צערא וצוינוא לעמוד כך ולשתוק ולהמתין או ללאת לחך דהא הכל ראו שה' צבא"ג בתפלת התפלה. והוא אינו מתפלל עמהם ולא יהיו יודעים בסבה בשביל שגמשה קריאתו ולא דמי לנכנס צבא"ג באמת תפלה דרואין שגא עכשיו ומבינים הכל הענין וכמ"ש למעלה. והגם דאכתי יש לפקפק קצת בדין זה. מ"מ הדעת נוטה להקל ודו"ק:

כ"ח זה הוא כיא דאיכא טעם אנשים השומעים התפלה מפני הש"ך מתחילת' ועד סופה דבזה נחשב לתפלה צבא"ג. דהגם דעכשיו כולנו בקיאים ואין סומכין על הש"ך. אלא כל אי מתפלל לעצמו וכבר ילאו יד תפלה וכידוע. מ"מ גרסא דכיון ששעין על דעת תקנה הראשונה שלא היו בקיאי' והיו סומכין על הש"ך. ואז ודאי הוה תפלה צבא"ג וזהו פשוט. ולכן אפילו בזמן שכולם בקיאים וכבר התפלל לעצמן נחשב השמיעה מה שמחזרין ושומעין מן הש"ך כאילו חוזרים ומתפללין. וכיון דחז"ל תקנו לעשות כך א"כ ממילא נחשב ג"כ תפלה זו לתפלה. וכמו תפלה הראשונה שהתפללו לעצמן. ועפ"ז ממילא הוה תפלה צבא"ג וזהו ברור אולי מזד הסביר ויחד יש להוכיח מאותו סוגיא גופא דהגם צבא"ג ומלא כו' כג"ל והוא דמתחין עד קדושה ומודים ואז מתפלל ונחשב ג"כ לתפלה צבא"ג. וכפי מה שהוכח' למעלה ומי לא עסקין דבצבא"ג זו כולם בקיאים דמשמע דבכל גויגא איירי. דהא סתמא קאמר והוה דוקא היכא דבאמת שומעין מפני הש"ך. אבל היכא דליכא מ' השומעים מפני הש"ך בזה נראה ודאי דלא הוה תפלה צבא"ג כיון דליכא אלא אי' בלבד שמהתפלל וקרב הדבר ג"כ שיהיו אפילו ברכותיו ברכות לבטלה וכדאי' ב"ע סי' קכ"ד סעיף ד' ע"ש. ואפילו אם נאמר דלא הוה צבא"ג. כ"כ ברכה לבטלה וכדמשמע מלישנא. אבל עכ"פ תפלה צבא"ג ודאי לא הוה וזהו ברור ודו"ק. ומסתמא סוגיא הג"ל לתקנא כלל דבזמן הש"ס מתחמא היו נוהגין כשורה והיו שומעין מפני הש"ך כל התפלה. ולפ"ז יש ללמוד צומיני דבעו"ה לישא מ' השומעים מן הש"ך וכידוע וא"כ לענין בדין הג"ל נמי גמשה הדין והיינו היכא דבא צבא"ג באמצע תפלת (כו)

הצבור באופן זה הג"ל. לא ימתין להתפלל לאחר קדושה דאי יפסיד תפלה צבא"ג. אלא יגמור להתפלל מיד עס סבא' וכשיגיע לקדושה ישמע מאחר דאינו נכון לבטל תפלה צבא"ג משום הידור מזה וכמ"ש למעלה. ואם אינו יכול לשמוע קדוש' מאחר ואם יתפלל עכשיו צבא"ג יפסיד קדושה לגמרי. ואם ימתין עד לאחר קדושה יפסיד תפלה צבא"ג כבר נכתב למעלה דבכנון זה יש להסתפק בדבר יע"ש. ואם בא לצבא"ג אחר קדושה או מודים ולא יוכל לגמור תפלתו עד לאחר קדוש' שלאחר התפלה ימתין עד לאחר קדוש' כדי לענות קדוש' בעצמו ומשום הידור מזה ותפלה צבא"ג לא יפסיד בזה אפי' אם יתפלל מיד בשעת חזרת הש"ך נמי ליכא תפלה צבא"ג יסוף מובן. וכן לענין מאריך בהתפלה נמי איכא כ"מ היכא דליכא מ' השומעים מן הש"ך. וגלענ"ד דהגם שכתבתי למעלה דבעי מ' השומעים מן הש"ך לענין תפלה צבא"ג. וגם לענין שלא להיות ברכות הש"ך לבטלה. וכדאיחא בש"ע הג"ל לא בעי דיקא שישמעו כל התפלה ממש שלא יחסרו אפילו תיבה אחת אפילו לא שמעו אלא מעין כל ברכה בקולור וגם סוף הברכה כיון ברך כו' עד אלה' יפקד כו' יאח"כ ברוך כו' עד מנן אברסס. יכן אהה צבור לעולם אד' אהה קדוש ובאמלעות חגנו מאחר דעה בינה והשכל ובשניה והחזירו בתשובה שלימה לפניך וכן ככולם אם שמעו קצת תיבות אותן שהן עיקר השבח והבקשה מאות' ברכה וסוף הברכה כולה. וזהו מעין כל ברכה וברכה הנזכר במתני' בפ' ת"ה עיין בפרש"י שם ד' כ"ט ע"א ד"ה מעין כו' ומסתבר דבזה נחשב תפלה צבא"ג וגם לא הוה בזה ברכות הש"ך לבטלה וכל זה הוא ברור ונכון לעי"ד בעי"ד:

ורענין הפסק בשמיעה בחור התפלה לא מביעא לענין שמיעה של מזה כיון קדושה וקדוש דלא הוה הפסק וכמו שהוכחתי למעלה. אלא אפילו שמיעה של דבר הרשות נמי ג"ל דלא הוה הפסק. והוא מאותו טעם גופ' שכתבתי למעלה דשמיעה לא מיכר' מילת'. ולא יוכל דבר זה להפסיק דיבור של תפלה וכג"ל [ואפילו אם שומע תפלתו מן הש"ך נמי לא הוה הפסק בשמיעה יבאן] וע"כ ג"ל דמהאי טעמא הוא. דאי משום דבר מזה א"כ אפילו לענות נמי לשחרי. וע"כ הוא מטעם הג"ל וא"כ לפ"ז אפילו בדבר הרשות נמי. ועוד דדע דלמיד הרורו כדיבור דמי א"כ יהא הפסק בהרסיר דברים אחרים ולא אשכחן זה בשום מקום. וכמעט שאין אדם גיל מזה וכדאיח' בירושלמי הביאו החוס' שבת ד' ק"ח ע"ב ד"ה עיין כו' והפוסקים ע"ש. וא"כ יהא הפסק בתפלה כדיבור אלא ודאי דלענין הפסק לא דמי לדבור והוא מטעם הג"ל וה"ה גבי שומע אליב' דכ"ע. והגם דאפשר לבב"ד לפקפק קצת על רא"ז. מ"מ האמת יורה דרכו מחמת אות' טעם גופ' הג"ל ובכל זה לא העירו הפוסקים ז"ל כלום ועיין בש"ע ובאחרונים ז"ל מ"ש בקצת דינים אלו הג"ל ולא רציתי להאריך בזה והנלענ"ד כתבתי ודו"ק היטב:

תשובה ח'

דיני תפלת ערבית

שאלה לענין אם התפלל ומלא לואה במקומו דאחרין בברכות ד' כ"ב ע"ב דתפלתו תושב ומשע דלריך לחזור ולהתפלל וכמ"ש הפוסקים. ויש להסתפק לענין תפלת ערבית לפי מאי דקיי"ל דת"ע רשות וכידוע אי אפילו גבי ת"פ נמי נריך לחזור ולהתפלל כמו גבי שאר דברים שמחזרין אות' בת"ע אפילו למ"ד ת"ע רשות וכמ"ש החוס' שם ד' כ"ז ע"א ד"ס טעם כו'. ש' או אפשר דלא דמי להחס. דהתם כיון שחסר הזכרה. וזה מהדברים שמחזרין אות' הוה כמו שחסר ברכה אחת שלימה. וא"כ הוה כמו שלא התפלל כלל וזה אינו נכון בדברים ודאי אינו נכון לבטל תפלה זו לגמרי וכמ"ש החוס' שם ע"ש. משא"כ הכא הא התפלל באמת תפלה שלימה ולא הוה חסרון בגופ' כלל אלא דהחסרון הוא מזד אחר. וכיון דת"ע רשות לא חמיר' כ"כ וא"ל לחזור ולהתפלל ואפילו לדין דקבלוה

מוכן. ועוד דהא לא קאי כלל אהא דריב"ז ואם האמת הא כלל הוה לי להביא מתחילת דברי ריב"ז אצל ואח"ך לחלוק עליו או לפרש דבריו וכ"ל והוא מוכן. ואין לומר דקאי ארז נחמן בר רבא שם דקאמר דהדיא דהוא מלוא וכדאיתא שם דהא רב נחמן ה"ל היה תלמידו וכו' ואיני מדרך הרב לאשמעין הלכתא לאפוקי מדעת תלמידו והוא מוכן לכל משכיל: **ועוד** אמאי קאמר בלשון רשות הוא ליה למימר פסור או אינו מלוא וכ"ל גבי ת"ע. וע"כ ל"ל דהאמת כן הוא דרשות דקאמר רב היינו מלוא. דבאמת הוא חקנס קדמוניות ומלוא הוא לכל ישראל אלא שהיא אינה חובה כ"כ כמו הדלק' הכר ולגבי הדלקת הכר שהיא חובה קרי לה רשות. דמלוא לגבי חובה רשות קרי לה. והנה אם נאמר כן מלבד מה ששם לדקדק אמאי לא קרי לה מלוא כיון שהיא באמת מלוא. וכ"ל גבי ת"ע הכא יש להקשות נמי קשיא אחרת וגדולה היא אלי מאד והוא דא"כ מאי איכא בין רב דס"ל שהוא רשות לרב נחמן ב"ר שם דס"ל שהיא מלוא. הלא לר"ב ג"כ חובה היא ולענין מלוא גם רב מודה בזה שהיא מלוא. ולא נעלם ממני מה שיש לבט"ד להשיב עליו ולומר דלרב היא מלוא וזו' ולר"ב היא מלוא טפי. אבל אינו יודע החילוק והנ"ל לדינא דאיכא בזה אם היא מלוא יותר קצת או פחות קצת. ואין לומר דהנ"ל הוא לענין עוסק במלוא דפסור מן המלוא וכמו גבי מלחמת הרשו' דסוף פ' מ"מ. דהתם גופ' יש להקשות על ר"מ וזכמו שיש' ב"ה לקמן. ועוד דהוא לי' להש"ס לפרש ג"כ הא דבר זה דהנ"ל הוא לענין עוסק במלוא כמו התם. וכן לענין מים אמצעי' רשות ה"ל ג"כ יש להקשות דממ"כ אי ליכ' מלוא כלל ודממשע מסתימת הפוסקים ז"ל ע"פ וא"כ אמאי הולך כלל להוציא' בבה"מ ענין נטילה זו ולמימר דא"ל הוא ליה לשתוק מינה. והוא ידעין ממילא דא"ל דמהיכא חיי' כימא דלר"ך. כיון דלא תקנו חז"ל נטילה בזה ולא הוה לי' להוציא שם אלא הגטילה שבין תבטיל לגבינה שהיא חובה והוא לי' למימר בראי' ליטנא מים אמצעים חובה. ולפרש המנהג דהיינו בין תבטיל לגבינה והו' לא. וממילא ידעין דבאופן אחר א"ל כיון דלא הוצרכ' בבה"מ לחיוב באופן אחר ואי' באמת איכא למחשיב בזה ולומר דה"ה בין תבטיל לתבטיל והוא פוכן. והולך לפרש הוא ליה לפרש ולאסוקי מילתא כדאיתא באמת דבין תבטיל לתבטיל א"ל. אבל לא להוציא' ולכנות לה שם מיוחד לקרא אות' בשם מים אמצעים ולאסוקי מילתא פ"ה דהנה רשות. והבן ענין זה מאד כי היא קשיא גדולה מאד לענ"ד ולכן מבין ישר ואמת. ועוד אמאי קאמר בלשון רשות הוא לי' למימר פסור או א"ל וכ"ל ואם נפרש באמת דרשות זה היינו מלוא וכמו גבי ת"ע ה"ל. ודלא כדמשמע מסתימת הפוסקים ולגבי מים אחרונים שם שהיא חובה קרי לה רשות דמלוא לגבי חובה רשות קרי לה וכ"ל ג"כ קשה דמאי א"כ בין מים אמצעים למים ראשונים שם מלוא במלוא ולא חובה וכדאיתא שם. ואין לומר דהנ"ל הוא לענין עוסק במלוא וכו' דא"כ הוה ליה לפרש וכמ"ס לעיל. ועוד דמאי קרי לה רשות כיון דבאמת מלוא היא וכ"ל:

ורענין מלחמת רשות ומלוא ה"ל דקאמר שם ר"מ לענין עוסק במלוא דפסור מן המלוא ע"ס ג"כ קשה ממ"כ אי למ"ד רשות ליכא מלוא כלל בזה. איפ"א אמאי הולך לחי' דהנ"ל הוא לענין עוסק במלוא הלא הנ"ל ממשומו דלוא הוא מלוא וכו' אינו ראוי לבטלה בתנאי. ולח"ד דס"ל רשות יכול לבטל שלא לשום טורח כלל והלא זה טורח פשוט שאפילו תיטקו של בית רבן יודעים אותו דאיכא חילוק בין מלוא לשאינו מלוא. ואם נאמר דלמ"ד רשות היינו נמי מלוא. איכ' קשה מאי כ"מ דקאמר לענין עוסק במלוא כיון דלמ"ד רשות נמי הוה מלוא ולד"ד נמי הוה עוסק במלוא ופסור מן מלוא אחרת. והגם דאפשר דלמ"ד רשות הוה מלוא וזו' ולמ"ד מלוא הוה מלוא טפי וכ"ל. מ"מ לא מצינו חילוק בשום מקום לענין עוסק במלוא בין מלוא וזו' למלוא רבה דהא העוסק במלוא סתמא קאמר. וכן לענין מלוא מלילת הראשונה ואיך דהא רשות יש ג"כ לזון בזה מאד דממ"כ אי ליכא מלוא בזה כלל. י

דקבלוהו עלן לחוב' וכמ"ס הרי"ף בפ"ק דשבת. אפשר דהוה דוקא לענין זה שלא לבטל אות' כלל בשום אופן בשולס וכדאית' שם ע"ס ולענין זה בלבד קבלוהו לחובה שלא לבטל אות' לגמרי. אבל לענין החסרון שהוא מלוא אחר הג"ל אפשר דלענין זה עכ"פ קלי טפי משאר הפלות שהן חובה בעצמם. ועוד יש להסתפק לענין שאר ברכות אם בירך במקום טאה אי לר"ך לחזור ולברך כמו בתפלה הג"ל. או אפשר דלא דמי להפלה. דתפלה חמיר' טפי דבמקום קרבן קאי. וכן מצינו שגסתפקו בזה התוס' בעירובין ד' ס"ד ע"א בד"ה שיכור כו' ע"ס. ומענין לענין באותו ענין יש לחקור ולברר לענין מלוא כהנה בעצירה דנחלקו בזה הפוסקים יש מהן אמרו דלאו מילת' היא כלל ויאל' אפילו מדרבנן. ויש מהן אומרים דמדאורייתא נמי לא יאל'. ויש מהן אמרים דמדאורייתא יאל' אבל מדרבנן לא יאל'. ואם נאמר דמלוא כהנה בעצירה מילת' היא ולא יאל'. יש להסתפק לענין מלוא דרבנן אי גבי מלוא דרבנן נמי לא יאל' כשהיא בזה בעצירה או לא. והנה פרט. מלוא דרבנן רבות הן. והן נחלקות בעיניהן כגון לענין ללאת במלוא גזולה בליל שני של פסח. לדלידן הוה מדרבנן והוא מספיקא וכידוע. וכן לענין כזית מלוא של כריכה וכזית מלוא הנאכל באחרונה ב' לילות. וכן שני יומי מרוד וכידוע ג"כ לילת כל אילו הם מדרבנן והם זכר למקדש וכידוע. וכן לענין ללאת בליל הגזול ביו"ט שני לד"ך דהוה מדרבנן ומספיק'. וכן בשאר ימות החג דהוה מלוא מדרבנן וזכר למקדש וכידוע. וכן לענין נר חנוכה אם גול השמן או הפתילה וכיוצא בזה על כל אילו יש לחקור ולדרוש מהו דיניהן:

תשובה בתחילה נבאר לענין ידן שאלה הראשונה ה"ל דלא מצינו שהעירו בזה הפוסקים כלום ואח"כ נבאר בפ"ה שאר ספקות כ"ל אחת לאחת. והנה לענין שאלה א' ה"ל לר"ך להקדים הקדמה אחת והיא כוללת הרבה דינים וכמו שיבאר לענינו בפ"ה. והוא שר"ך להבין שורש ענין א' מה שהוא מוכר רבות בגמרא ולא עמדו עלי' כלל המפרשים והפוסקים ז"ל והוא להבין שורש הענין של רשות. כגון ת"ע רשות וכיוצא בזה ובאנו על המספר והם שמונה. הא' הוא ת"ע ב' רחילת מים ידים ורגלים בחמין ע"ס שבת פ' ב"מ. ג' לענין מלוא מלילת הראשונה ואיך שהוא רשות פסחים פ' בתר'. ד' לענין מלחמת רשות סוטה ס"פ מ"מ. ה' לענין מים אמצעים רשות חולין פ' כ"ה. ו' לענין זמן אפרי חדש עירובין סוף פ' בכל מפברין. ז' מתני' ביצה פ' משילין כל שיש בו משום שבות משום רשות משום מלוא כו'. ח' לענין פסח גבי נשים פסחים ד' ז"א ע"כ. והנה מצינו בדבר א' שהעירו בזה התוס' קצת והוא לענין ת"ע ברכות ס"פ ת"ה ובשבת פ"ק והוא שכתבו שם דבחנו אינו ראוי לבטל ואוכיחו כן מהסוגיא שם ע"ס. וכן הוא בדין דא"ל' אמאי קרי לה רשות ולמה הוצרכה כלל בשם תפלה קבועה והכי הוה לי' למימר פסור מח"ע לאפוקי ממ"ד דחייב. וע"כ ל"ל דבאמת עכ"פ איכ' מלוא בזה אלא שאינו חובה. ומלוא לגבי חובה רשות קרי לה אלא דאכתי לר"ך להבין שורש הענין דהכל קשה אמאי קרי לה רשות. מלוא הוה לי' למקרי' כיון דבאמת עכ"פ מלוא היא וזהו לענין ת"ע. אבל לענין שאר דברים ה"ל לא העירו בזה כלום. ולכאורה הם מחוסרי סבנה מאד וקשים להולתם וכמו שיבאר. לענין רחילת בחמין ע"ס למ"ד רשות. שם קשה ממ"כ אי היא רשות לא דמי לרשות דת"ע דהוה מלוא וכ"ל אלא דהכא הוה רשות ממש דליכ' בזה מלוא כלל. איכ' קשה אמאי הולך רב לאשמעין כלל דהוה רשות דהיכ' הוצרכה במתני' או בצברייתא או באמוראי הקדמונים דהוה מלוא עד שהולך לאשמעין דלא כהוא. והוא פליג על דבר זה דליכא בזה מלוא כלל. והגם דנוכר שם דר' יהודה בר אלעי הנהיג כן וכדאיתא שם. מ"מ אינו מוכרח בזה שהוא תקנת חז"ל ומלוא קבועה לכל ישראל. דהא לא מצינו שדרש כן לרבים אלא שהוא הנהיג בעצמו כן. ואולי הוא ענין חסידות אבל אינו מיכה מזה דהוה מלוא. וסייעו חקנה ומלוא קבועה לכל ישראל עד שהולך רב לאשמעין דלא הוה מלוא והוא

יש להקשות מאד אמאי הוזכר בתורה כמה פעמים שבעת ימים מוטא תאכלו כיון דליכ' באמת מטה כלל אלא בערב . דהא תאכלו משמע שיהא מטה. דאין לומר דהאי תאכלו היינו דמוחזק לאכל. דפשיטא דמותר דלא תאכלו חמץ אחר רחמנ' משמע ודאי דמטה מותר וזה פשוט. והגם דהאי קרא ד' ימים וגו' איננו נדרש למהלך הנאכלת לו' ימים וכדליתא בפ' כ"ט פ"ט. מ"מ אין מקרא יולא מיד' פשוט. ועוד דכמה קראי איכא דכתיבא זיין ימים וגו' ואי לדרש' הג"ל ודאי בחד קרא נמי והוא מובן. אבל אי למטה ניחא שפיר דאשכחן הכי הרבה מלות בתורה שהוכפלה כמה פעמים וכידוע. והוא לפעמים לאשטרי בפשה ול"מ ימיר' אי ליכא למדרשא ודוק. אלא ולבטורה ה"א נראה לפרש באופן זה דכתיב רחמנא ו' ימים תאכלו מטה לדזיקא דוקא מטה אבל לא חמץ והוא לאו בזה מכלל פשה והוא פשה וכידוע וקאמי קרא לעבור על אכילת חמץ בפשה ול"מ. הגה הגם שזהו באמת בעלם סבר' נטתה מאד ואשכחן דדרשו חז"ל כהאי גוונא גבי האי קרא כל שף סהור תאכלו ולא את הסמא . בזה הכתוב לעבור עליו בפשה ול"מ וכדליתא בתי"כ ובספרי פ"ט . אבל עכ"פ הכא איך לפרש דהאי קרא לסכ' מחמת ב' טעמים. חדא אמאי לא משמע' בשום מקום למדרש הכי בהדיא באופן הג"ל כמו התם גבי שף סהור הג"ל. ועוד דאי' הכי הוה ליה למכתב כל שלא חמץ. תאכלו שבעת ימים דהוה משמע הכי דכל שאר דברים מה שיהא לא חמץ תאכלו וכדייק מינה הא חמץ לא תאכלו והוא נמי לאו בזה מכלל פשה. חכו דבר והיפוכו כמו גבי שף סהור הג"ל וליכא ממש' ציניהם כלל . משא"כ השתא דכתיב מטה איכא ממונע בין מטה לחמץ והוא שאר דברים דמותר נמי לאכול והוא מובן . ולא הוה ליה למכתב מטה אלא בתנאי קראי. והייט בכל מושבותיהם תאכלו מטה לדרש' מטה הנאכל בכל מושבות וכו' ודלית' בפ' כ"ט פ"ט. ועוד קרא אחרינא ו' ימים תאכלו מטה מטה הנאכל לו' ימים וכדלית' גבי בפ' הג"ל פ"ט . ועוד קרא דבערב תאכלו מטה למקצת חובה בגלילה הראשונה ואף בזמן הזה וכידוע . אבל שאר קראי הוה לו' למכתב בלשון הג"ל דכתיב שפיר טפי וכנ"ל ועוד ה"א טעמא בזה דלא הוה הולך למכתב הוה האי קרא דשש' ימים וגו' לך דרש' שם מה שבי' רשות כו' . דהא משמע ממילא מכל הנדא קראי דלא הוזכר בהם מטה כלל אלא דליכא חיובא במטה כלל זולת בערב בלבד והגם דכתיב קראי הג"ל חסר מטה סתם בחד קרא ובאידך מטה שבעה בהדיא . מ"מ חסר קראי מוכיחין נמי על הני תרי קראי דלא לחיובא דמטה ב' ימים אש' מדלא הוזכר מטה בשאר קראי אלא דהני תרי קראי לדרש' הג"ל אש' ולענין אכילת מטה בערב בלבד שיהא חובה והוא מובן :

ובין שזכרנו לדין דהאי לפרש האי קרא ד' ימים תאכלו מטה לענין פשה דחמץ וכנ"ל אי' הד' קושיא לדוכא' דאש' נאמר דליכ' מטה כלל אמאי כתב קרא תאכלו מטה וזהו קושיא גדולה מאד לעבד' . ועוד יש להקשות אמאי קרא להבא הוה בשם חג המטה כיון דליכ' מטה כלל במטה כל' ה' ימים חלש בערב בלבד. וכי משום אכילת ערב בלבד שייך לקרא על ד' ימים חג המטה. ואש' תאמר כך קשיא אמאי לא קראי טפי . א' הפסח על שם הפסח הגאכל בערב דפסח פשיטא טפי דהוה ב' כרת ואין לומר דהכי קרא אוש' בשם י"א פסח דמטה טובה נמי בזה"ו. משא"כ פסח דהפינה לרבא בפ' ע"פ דהל' דמטה בזה"ו דאורייתא. והאידך נפרץ לרבא"י שם בגמ' מטה בזה"ו דרבנן פ"ט. ועוד יש לדקדק אמאי קאמר שם בגמ' רשות מה שבי' רשות וכו' הכי הוה ליה למימר מה שבי' פסח כו' או מה שבי' ליכ' מטה וכו' וכנ"ל . ואש' נאמר דבאמת איכ' מטה באכילת מטה כל זיין ימים אלא שבי' חובה כמו לילה הראשונה שהיא חובה. ומטה לגבי יחוד' רשות קרי לה וכנ"ל וכן משמע בשם הגר"א ז"ל שאמר דהמטה לאכול מטה כל' ז' ולא טרע לנו בצירור טעמו ז"ל דהאי הוה מטעם הג"ל. אבל יש להקשות דאי' מאי למ' בין דל' הראשונה לשאר ימים דמאי איכ' בין חובה למטה בדאורייתא דבשם דברבנן איכ' כ"מ דמטה אינה חמיר' כ"כ כמו חובה

דמעיקרא הכי תקנו רבנן שלא יהיו חמיר' כ"כ שיוכלו לבטל לזכר גדול כמו ד' דברים שפטרנו במחנה וכדלית' בפירושין ד' י"א פ"ט פ"א או כיוצא בזה. משא"כ חובה קבצי לחוב גמור והחמירו בזה שלא יוכלו לבטל בשום אופן בפולס. כ"ז ניחא שפיר בדרכנן. אבל בדאורייתא לא שייך לומר כן דכיון שהיא מטה בע"כ הוה חובה דמה שהקבצ'ה מטה בתורה ממילא הוה חוב גמור ואינו ראוי לבטל בשום אופן בפולס ודבר זה הוא מובן ממילא ומוכרח מלד' עצמו וא"ל ראיות פ"ז. מלבד מה שפי' התורה בהדיא פסור או הותר לשום דבר האורך כמו אוכל נפש צי"ט וכיוצא בזה או דבר האכיל דכחיה"מ והוא משמע דאיכ' תרי קראי חד לאיסורא וחד להיתירא. וע"כ ודאי דלפעמים איכ' היתר בדבר ומסירה הכתוב לחכמים והם יבארו דהיתר הוא לאיזה צורך ובא"ש ענין הוא האורך וכדלית' במגינה ד' י"ח פ"א פ"ט דהוה כאילו פ' התורה בהדיא היתר זה והוא מובן. ואל תשיבני לומר דכניח' מטה הג"ל גבי י"ל באופן זה והוא דאיכ' תרי קראי חד לחיוב וחד לפסור. והיינו ו' ימים מטה תאכלו לחיוב ואידך קרא ששת ימים תאכל מטה וזיזים שבי' וגו' מה שבי' רשות כו' והוא לפסור ומסירה הכתוב לחכמים ולפעמים הוא פסור ובגון לאיזה טרף. ולפעמים הוא חייב והיינו היכ' דליכ' טרף. דאיכ' הוה ליה להש"ס לפרש כך בהדיא ולמימר גבי הכא דמסירה הכתוב לחכמים ולפרש בהדיא בפרטות ענין האורך שפי' זה יפסרו ממה ובאופן אחר לא יפסור. כי פרטי עניני טרף רבים הם ואינם שוים זל"ז. דאיכ' צורך שהוא טרף גדול מאד ואיכ' צורך שהוא אינו טרף גדול כ"כ והוה ליה לחז"ל לבאר איך ומה יהיו האורך כיון שצריך הדבר תלוי בדעת חז"ל ולהם מסור הדבר. וחולסת אין אנו יודעים כלום וכמו גבי חוה"מ הג"ל שפי' ענין האורך אין ומה כל דבר בפרטות וקבצו מסכת ערוכה פ"ז וכידוע לכל. ובניח' מטה הג"ל ליכ' שום רמז רמז' מזה אלא שהקילו ועשו מחובה מטה ואין אש' יודעים ענין הקולא דבסתמא ליכ' קולא כלל אפילו במטה וכנ"ל. אלא דהקולא הוא לאיזה צורך מחמת דאיכ' חד קרא לפסור. ואפילו אש' הוה חובה בעלם נמי יכול לפסור משמע זה דגזירת הכתוב הוא דלאיזה צורך יכול לפסור. דבאופן זה ליכ' חיוב כלל ולא סבת קלות המטה גרמה לזה. אלא דגזירת הכתוב הוא ואיכ' לפי' מה שזכרנו' בלשון רשות וסבבה הוא מטה לא משהל ולא מוריד כלל והכונה הוא דלאיזה צורך יכול לפסור ודבר זה אינו נכלל כלל במוך לישנ' דרשות וכנ"ל וממלא דעיקר חסר מן הספר. ודבר זה הוא מצוואת מאד לכל משכיל. ודוחק גדול לומר דהג"מ הוא לענין זה דבגלילה הראשונה הוא חובה ואיכ' שזכר ועונש. שזכר אש' יקיים ועונש אש' יבטל משא"כ שאר ימים שזכר איכ' אש' יקיים. אבל עונש ליכ' אש' יבטל או הג"מ הוא לענין זה דבגלילה הא' שהיא חובה ב"ד מוזהרין לכופו פ"ז. משא"כ שאר ימים אין ב"ד מוזהרין לכופו פ"ז דכל זה הוא דוחק גדול לומר כן. דכיון דבאמת מטה הוא ואיכ' קיבול שזכר על קיום' אמאי ליכ' עונש על ביטולה ואמאי אין ב"ד מוזהרין לכופו פ"ז [ואולי המענין עכ"פ יראה להתעקש ולדחוק בזה אבל יתבאר לקמן בפ"ה ספר גדול להך סברא מסוגיא דרשות של פסח וכמ"ס שם באריתא] ואש' לאחר עכ"פ דהאמת כך הוא ומידוע הוא שחידשה תורה במטה זו מדרש' דקרא שם. איכ' הוה ליה להש"ס לבאר לפרש בהדיא ענין זה כיון דמידוע גדול הוא ומשונה מטה זו מכל מטה שבחורה. ואין לומר דסמך בזה על ענין רשות המבואר בשאר מקומות הג"ל וסיה ידוע להם ענין קך לישנ' דרשות שהוא הכל באופן הג"ל ולא הולך לבאר כלל ענין זה וכמ"ס לקמן טעם זה. אבל לפי פרוש' הג"ל טעם זה אינו מספק כלל דנהי גבי מטה אפשר לפרש כך משום דיל' דגזיר' הוה באופן זה. אבל בשאר מקומות הג"ל דהוה מתקנות חז"ל ודאי דוחק גדול הוא מאד לומר דתקנות אילו נתקנו רק לקיבול שזכר טוב בקיומן בלבד ולא לשונע בביטולין. ולא אשכחן הכי בכל תקנות חז"ל דבכולן איכא עונש בביטולין וכידוע. וכיון דהתם נראה ודאי דהאי לפרש באופן זה איכ' גבי מטה נמי עכ"פ הוה ליה לבאר בהדיא דבשאר ימים ניתנה מטה

מזיה באופן הכללי. כיון דמסורה מזה יז מכל מזה שבתורה. והמביט על ליש' דרשות גופ' וכמו בשאר מקומות הכללי זהו הוה המביט שאין בה ממש ובמבואר [משא"כ למ"ש לקמן הק' ליש' דרשות גופ' כמ"ה הכונה הוא סובב הכל על קוטב יסוד א' ודבר זה היה דווקא ומפורסם להם לכל התלמידים. וע"פ היסוד הזה דרך כלל מתבאר מאליו ג"כ פרשיות כל אחת כפי ענין' וכפי שיבאר לקמן ולא הולך התלמוד לבאר בהדיא פרשיות בכל א' כי סמך על המובן מתוך הק' ליש' גופ' ודרך התלמוד כך לבא לפעמים בקצרה בכמה פרטי דינין. בעיקר ההורה וסמך על המובן מתוך דיוק' ומשמעות' בעלמא והוכריח דבר זה בארזי מקומות בחיבורי זה]. ועוד דאם נאמר דבאמת הוא מזה אחי קרי לה רשות וכנ"ל והכי הוה ליה למימר מה שביצי לאו חובה אף כל וכו'. וכן לפנין רשות דומן אפרי חדש גמי י"ש לדרקדק כנ"ל. דהא ודאי דמסתמא היה מזה והוא מיבן מאליו. וא"כ אחי קרי לה רשות. מזה הוה ליה למקרי'. וכן לפנין רשות דפ' משילין הכ"ל גמי י"ש לדרקדק כנ"ל דודאי הוה מזה ע"ש ואמאי קרי לה רשות. והתם קשה כפי דמערבין ומחרימין שם ודאי לאו חובה הם להעריך ולהחריס לבתחלה וזהו פשוט אלא דמזה בעלמא איכ' בזה וא"כ מאי כ"מ איכ' בין הני להני הא מזה באמת איכ' בשניהם וחובה גמי ל"כ בשניהם וכנ"ל

ע"ב הקושיות ולתתן כל הקושיות הכל נעתיק לך בראשונה. סוגיא דרמיה בחמין ויהא העמידני על אמיתית הדבר' לבאר כל עניני רשות הכל בחדא מחת'. אלא דכל אחת לפי ענין' וכמו שיבאר לקמן באריות מוכיחות כן וכמו שיבאר של מזה ושל פסח כמה סוגיות מוכיחות כן וכמו שיבאר כ"ז לקמן באריות גדול ועניני רשות אלו מוכיחין עפי יותר מן הסוגיות והם מוכיחין גמי ממילא על כל עניני רשות המוזכר בתלמוד. וע"פ שנים או שלשה עדים יקום דבר ובתחילה נבאר לפנין רשות דרמיה בחמין בע"ש. וז"ל הגמרא שבת ד' ב"ה ע"ב אמר רב נחמן בר רב זבדא ואמרי לה אמר ר"ג בר רבא אמר רב הדלקת נר שבת חובה רחילת ידיה ורגליה בחמין ערבית רשות. ואני אומר מזה מאי מזה דאמר רב יהודא אמר רב כך היה מנהגו של ר' יהודא בר אלעאי ע"ש מביאין לו עריבה מליאס מים חמין ורוחץ פניו ידיו ורגליו ומתעטף ויושב בסדינין המצויין ודומה למלאך ה' לבאות וכו' עכ"ל הגמרא הדרך לענינינו. ויש לדרקדק אהא דקאמר שם מאי מזה כו' מה זו שאלה ומה זו תשובה. אם הוא שאל על ענין שורש המלה וטעמה הא לבאורה אין זו שאלה כלל דהא מובן מאליו דהטעם הוא מסתמא משום כבוד שבת. ועוד דאם זו היה השאלה לא היטיב ע"ז כלום דהא ריב"א לא נתן שום טעם כלל על מנהגו. ועוד דמאי כ"מ לדי' איכ' בזה מאיזה טעם שהוא. ואם הוא שאל מגליה לר"ג דהוה מזה לא הוה לי למימר בהך ליש' מאי מזה. אלא הכי קוה לי למימר מה הכי מילי או מללן כדרך הש"ס בכל מקום. ועוד דהיכ' מוכח מהא דריב"א דהוה מזה דלמא באמת לאו מזה היא ולא כוה תקנה קבועה כלל למזה אלא ריב"א הכניג בעלמו כך וואלי הוא מנהג חסידות בעלמא. אבל מזה דקאמר ר"ג שם משמע שהוא תקנה קבועה ומזה לכל ישראל והוא מובן. ועיין לקמן ודבר זה ודאי אין להוכיח מהא דר' יבנ"ל:

וגרענ"ד דעיקרן של דברים כך הם והוא דשורש הענין של רשות המוכריס למעלה באמת הוא ג"כ מזה ויכול להיות באמת שהוא ג"כ מזה רבה או מתקנת חו"ל או מאוריינה וכמו שיבאר לקמן אלא דהחילוק הוא בין רשות למזה היא באופן זה. דמזה היינו דמעשה המלה גופ' בלבד היא עלם המלה ולא מסבת ענין אחר כלל. משא"כ רשות מעשה המלה לא זו היא עלם המלה דעלם המלה היא ענין אחר והמעשה הוא במקרה והענין אחר הוא הסבה שגרם לבוא לידי חייב מעשה זו ואיכ' בזה כ"מ גדולה לדי' כל אחת לפי ענין' וכמו שיבאר לקמן בע"ה באריות. ונבאר בתחילה הענין שאנו פוסקים בה פכסיו והוא לענין חמין בע"ש הכ"ל. והענין דרמיה זו באמת מזה היא אליב דכ"ע כי היא באמת

תקנה קדמונית. אבל המקנה מתחילה הוה למזה בעלמא ולא לחובה. ובעיקר מזה והקנה זו לא נחלק מעלה שום אדם. עליו אלא דנחלקו בשורש הענין של מזה זו. אם היא מזה בעלם או במקרה וכמו שיבאר והוא דבר ס"ל דהטעם של רחילה זו הוא משום עונג שבת דכל ימות החול אדם עוסק במלאכתו ובחפציו ואורח' דמילת' היא כשארם עוסק במלאכה האברים המגולים דהיינו פניו ידיו ורגליו מסתמא אינן עניות כי נדבוק בהם טיט אבק ועפר מחמת מלאכה כיון שהם מגולים. ועיקר המלאכה מסתמא נעשית באופן איברים ומדבוק ונשלכלכו באופן דברים הכ"ל מחמת מלאכה וכדעפ למי שרגלי במלאכה חוה בודאי נער גדול לאדם אם איבריו מלוכלכים בדברים המאוסים יאחוש מעיד ע"ז ומצטל ממנו בזה מזה עונג ובפרט בשבת אכילה ויהי פשוט. ולכן תקנו לרחוק אופן איברים הכ"ל בע"ש כדי שיהי נקיים לשבת וזהו מכלל עונג שבת. ודוקא במים חמין דמים נעניים אפשר שאינו יכול לנקות כ"כ מדברים הדורקים הכ"ל והוא מובן. וגמלא דלפי טעם זה הכ"ל דרמיה זו לאו הוה עלם המלה. אלא עלם המלה גופ' הוא שיהי כל גופו נקי מכל טיטוף הכ"ל. והוה מזה עונג שבת וזהו עלם המלה והיא הסבה שהביאה לידי מזה רחילה. כי א"א שיהי נקי מדברים הכ"ל אם לא ע"י רחילה. וגמלא דרמיה היא בזה במקרה מסבת ענין אחר הכ"ל. והנ"מ בזה יבאר בסמוך זהו לרב אבל ר"ג בר ע"ש הכ"ל דרמיה זו הוא משום טעם אחר. והוא דס"ל דרמיה גופא היא הכנה לקדושת שבת. [ובתשובה אחרת בדיני יו"ט כ' בארתי שם לפנין כלל תקנה חו"ל ובהוכ' בארתי גם לפנין גידן זה והרבה הארכ' שם. ומה ש' תדרשנו לכאן] ודוקא בחמין והגם שלא נודע לנו טעמא. חו"ל ידעו את מקומה [וזהו הטעם המסור לחכמי האמת וכמ"ש לקמן ורמזתי ענין זה בקצרה. אבל בתשובה הכ"ל וגם בדיני שבת שם בארתי טעם תקנה זו וגם הטעם של הדלקת מרח שורש ענינים וגם על דרך הפשוט וכו' טעמים אלו שניהם נדקדקם כאחד וכן הוא בכל הקטות חו"ל והרבה הארכתי בזה בתשובה שם וע"ש ותמלא נחת] ולפ"ז דרמיה גופא. היא המטה' ולא מסבת ענין אחר והוא מובן.

ורנה הכ"מ בין ב' טעמים אלו הכ"ל. הוא לפנין שיבאר והוא דלרב דס"ל משום עונג שבת וכנ"ל איכ' לפעמים הוא פסור מרחילה זו ענין שהוא אדם שאינו עוסק במלאכה ובשום עסק בעולם כל ימות החול. דאדם כזה בודאי כל עופו נקי מדברים הכ"ל והוא יכול לקיים מטעם פוטם בלא רחילה וא"כ א"ל רחילה כלל כיון דרמיה גופא בעלם לאו מזה היא. אלא משום נקיות והוא א"ל לנקיות והוא מובן. או אפילו באופן כשהוא עוסק במלאכה ינרץ לרחילה. מ"מ אינו נרץ שירחוק דיקא בע"ש ימנע שבת. אלא אפילו אם רחץ ב"ה בשבת ולא משום שבת אלא מטעם אחר ושוב לא עשה מלאכה ע"י שבת א"ל לרחוק פסם אחרת בע"ש משום שבת דהא פכ"ס גופו נקי מרחילה דאסתמי' והוא מובן. כ"ז הוא לרב דס"ל שהוא משום עונג שבת וכנ"ל. משא"כ לר"ג דס"ל דרמיה גופא בעלם היא המלה וכנ"ל איכ' לפ"ז בודאי ליכ' חילוק כלל בין אדם הוא עוסק במלאכה או לא וזהו דבר פשוט לפי טעם הכ"ל. ולפ"ז ג"כ לא מכני כלל אם הרחילה היה קודם ע"ש. וקודם ע"ש אינו ענין כלל לקדושת שבת והוא מובן. ואפילו בע"ש גופא אם היא מקדים לרחוק בתחילת היום ג"כ לא יא' יד' מזה זו. דכשהוא מקדים לרחוק לא מינכר' שהיא לשבת ואין זה בעלם הכנה לקדושת שבת וכמו גבי הדלקת הנר דחיי' שם ד' ר"ג ע"כ ובלבד שלא יקדים ושלא יאחר והוא מטעם הכ"ל ואפילו בדיעבד. אם הקדים והדליק לר"ג לבנות' ולחזור ולהדליקה סמוך לחשיכ'. וכמ"ש התוס' שם בד"ה חובה כו' ע"ש. והנ"ל נמי כ"ל דנרץ לחזור ולרחוק סמוך לחשיכה. דכשהי' מינכר' שהיא לשבת. ועוד ענין אחר ג"כ והוא שאחר דרמיה נד ילבש בגדי שבת דכזה מינכר' פני שהיא ללורך שבת ודרמיה ובגדי שבת אחרים יחדיו ידבוקו ושניהם כאחד. טעמים והם הכנה לקדושת שבת וכנ"ל. וזהו דממה לקדושת העליות ופנין זה הוא מסור לחכמי האמת ועיין בע"ש ס' רס"ב בזה. וכל

שערוהו הראשונים ז"ל:

ועתה חל עלינו חובת ביאור לבאר ע"פ ענין זה שאר עניני רשות הג"ל והא' מהם הוא לענין מים האמנטי' רשות הג"ל. דמשמע מהסתמת הפוסקים דלי' בזה שום מלוא כלל. אבל לפי דבריו הג"ל ז"ל דבדואי איכא מלוא בזה אלא שהוא אינה מלוא בעלם אבל עכ"פ מלוא היא במקרה וכמו שיבאר. והענין דנפילה ז' שבין תבשיל בשר לתבשיל גבינה אינה בעלם והוא לנקות ידיו שנגעו בתבשיל הראשון ונדבקו בידיו. ועתה חוזר ונגע בתבשיל שני. וטובל ידיו להעביר השמנונית הדבק בידיו דמש"ה ליכא מקום כלל לנפילה זו אפילו למלוא דאפילו באופן זה אם יכניס ידיו בתוך התבשיל. מ"מ ליכא חיבור בזה דהא השמנונית אינו אלא דבר מועט מאד והוא אינו צפון בתוך התבשיל אלא שהוא מעורב בתוכו. וא"כ יכול להתבטל בתוכה דודאי איכא שישים בתבשיל נגד השמנונית מעט והגם דלכתחילה בודאי איכא לעשות כן דאין מבטלין חיבור לכתחילה. מ"מ זהו אינו אלא דוקא בודאי איכא אבל לא בספק. וכמ"ש הפוסקים עיין בש"ך ס' פ"ד ס"ק מ'. והבא אינו אלא ספק בעלמא דאינו מוכרח בודאי שגייע בתבשיל. דהא אוכל התבשיל כקף. ואפשר שלא יגע בידיו בתבשיל שני. וגם אפשר שלא נגע כלל בתבשיל ראשון ובאופן זה מותר לבטל לכתחילה. ומעט זה בודאי לא הולך לנפיל כלל אלא דאיכא טעם אחר בזה. והוא דענין נפילה זו הוא מלוא להיכר בעלמא שלא יבא לאכול בידו שני התבשילין הג"ל. וכמו שאסרו לגבי ב"א להעלות על השולחן זה בשר וזה גבינה ולאכולם שניהם בזמן א' שמה יבואו לאכול זמ"ל כאחר עד שיטעו היכר ביניהם וכדאיחא בנמרא פרק כ"ה ובפוסקי'. וה"ל להיפך דאדם א' ואוכל שניהם וא"ז חוששין שמה יבא לאכול שניהם בידו עד שיעשה היכר לזה. וכמו שיבאר בסמוך. אלא דעכ"פ לא דמי לגמרי להחם. דהתם תקנו לחיבור גמור והבא למלוא בעלמא. והוא משום דהתם כיון שהוא בזמן א' ואפילו הם ב' ב"א חמירא טפי מהבא שהוא אינו בזמן אחד אלא זו אחר זו. ואפילו שהוא באדם א'. מ"מ לא חמירא כ"כ לתקן חיבור פ"ז כיון דבשעה שאוכל זו אינו אוכל זו. ובשעה שאכל התבשיל שני כבר נאכל התבשיל ראשון ואין לו והוא מוכן. אבל עכ"פ למלוא ולזהירות יתירה בעלמא תקנו שלא יאכל זו אחר זו עד שיעשה היכר ביניהם והוא הנפיל והענין דנפילה הוא כעין הפסק וגמר סעודה. דהוא כעין דוגמת מים אחרונים שהוא אחר גמר כל סעודתו והבא גמי הוה היכר בזה דכשטטל ידיו אחר תבשיל ראשון הוה כמו שגמר סעוד' וכשהחזיר ואוכל אחר תבשיל שני הוה כעין סעודה אחרת וזוהי יהי' לו היכר שלא יבא לאכול שניהם יחד. והגם דבאמרה הפעם א"א לאכול שניהם יחד דבשעה שאכל התבשיל ב' כבר אין לפניו תבשיל א' שכבר נאכל וכנ"ל. מ"מ חשיב משום פעם אחרת שלא יבא לאכול בפעם אחרת שניהם יחד דהשת' הוא אוכל שניהם זו אחר זו מיד ובפעם אחרת יאכל שניהם יחד. ואע"פ דכלא נפילה גמי אית ליה הכירא דהא צפי קטו והדחה וכדאיחא שם. זהו לאפרושי מאיכור בעלם דהא נשאר המאכל דבוק בפיו בעין והוא מוכן. אבל משום זהירות יתירה עשו הרחקה טפי והוא ע"י היכר הג"ל. והטעם דהחמירו בזה כ"כ הוא משום דכיון דשניהם כל א' בפני עצמו הוא היכר והם ממים תמיד בביתו קרוב הוא מאד לחיות נכשל באיכור זה. ולכן היה מלוא חז"ל לעשות בזה הרחקה יתירה והוא ע"י היכר הג"ל. דעל פי זה ידיו ק"ו בעלמו אם כ"כ החמירו חז"ל אפי' לאכול זו אחר זו בסעודה אחת אם לא ע"י נפילה ביניהם דאז הוה כ"כ סעודות וכנ"ל כש"כ שלא לאכול שניהם יחד ודוגמא לזה מלוי גבי ערובי תבשילין כדאיחא ברפ"ד דבינה כד' שיאמרו אין איפין מיו"ט לשבת ק"ו מיו"ט לחול דקדקו דוקא לומר בהאי ליטא ולא אמרו גזירה מיו"ט לשבת אטו מיו"ט לחול. אבל הכונה הוא כנ"ל והיינו דעל פי העירוב דין ק"ו בעלמו ויפרוש מלעשות מלאכה מיו"ט לחול. ואולי באמת החם גמי לא הוה גזירה בעלם כי אפשר דלא שייך כ"כ למנוח יום זה אטו יום אחר. אלא דמשום זהירות יתירה תקנו היכר זה דע"פ שפ"י

זה לא שייך כלל לרצ' דס"ל דהוה רשות ולפי העצם שפ' למעלה והוא מוכן מאילו. וזוהי נבא אל ביאור סוגיא הג"ל והוא השואל שאל מאי מלוא לא אסיק אדעת' בדירור כ"כ. אלא אורח הטעם משום שנת וכו' וזהו רשות דקאמר רב והכונה באמת נמי שהוא מלוא וכנ"ל. ולכן שאל מאי מלוא דקאמר ר"ג הא לרצ' נמי מלוא זו היא. והגם אם היה נחבדר להשואל הלו בדירור דלר"ג ודאי הוא מלוא בעלם אלא שלא היה יודע טעמה של מלוא זו ומפני מה היא מלוא בעלם. באמת הוה ליה למימר בהאי ליטא מאי טעמא ולפיכך אם היה ס"ד דליכא ודאי שום טעם אחר כלל בזה אלא אורח טעם משום שנת שבת הג"ל. וזהו כונת מלוא דר"ג היה לו למימר בהאי ליטא מאי נ"מ דהא לרצ' נמי ע"כ מלוא היא וכמו שהוכחתי למעלה. והוא ג"כ מטעם הג"ל אבל השואל אסיק אדעת' ג"כ על טעם אחר הג"ל אלא דלא נחבדר לו בדירור כ"כ אם הוא טעם שיש בו משום ונסתפק בדבר זה אם הוא באמת טעם נכון. ולפ"ז הוה מלוא בעלם לר"ג וזוהי ממילא ניחא שפיר דאיכא נ"מ גדולה בין רצ' וכנ"ל או דעצם זה אינו טעם כלל. וגם לר"ג הוא מטעם שנת ולא הוה מלוא בעלם ועפ"י הקשה באמת מאי נ"מ בין רצ' לר"ג ואינו יודע באמת חירוק על זה. ודע לפיכך על אמתיות הדבר וחזק ודרש אחר ענין זה בבבא' וזהו דקאמר בהאי ליטא מאי מלוא פ' שנסתפק בדבר זה. ושאל מאי ענין מלוא זו לר"ג אי הוה מלוא בעלם או במקרה בעלמא וכמו לרצ' וכנ"ל. והבן ענין זה מאד כי נכון הוא לחבין ישר. והשיבו לו דלא יסתפק בדבר זה כלל דודאי האמת מלוא היא בעלם והוא מטעם הג"ל והג"מ הוא לענין דברים הג"ל. ובניאו לו ראי' עכ"ז מהא דריב"א והוא מסתמא לא היה עוסק במלאכה ובשום עסק כי היה מחבירי על רצ"י שחורקן אומטקן וכידוע והיו ידיו ורגליו מסתמא נקיות ואפ"ר הולך לרחילה זו והוא דודאי מטעם דהוה מלוא בעלם. דאל"ה לא הולך לרחילה דהוה הג"מ בין שני טעמים הג"ל וכמ"ש לעיל. ועוד זאת יותר שכיון לרחוק דוקא סמוך לחשיב' בשעת לבישת בגדי שבת ואחר הרחילה מיד לבש בגדי שבת וזהו הסודות' הסודות'. דמשמע שזה היו בגדי שבת שלו ושל תלמידיו ולא היו לובשין אותן אלא בשבת. מדלא היו מחבין ממנו כגפי כסותן כל ימות החול והוא מוכן וזהו ג"כ הג"מ בין ב' טעמים אינו הג"ל. דלעצם שנת בעלם לא הולך להיות דוקא סמוך לחשיבה. וגם אין לה שייכות עם בגדי שבת וכנ"ל. משא"כ אם היא מלוא בעלם ניחא שפיר דיש לה שייכות עם בגדי שבת. דשניהם הם בעלם הכנה לקדושת שבת וזוהי נמנה לקדושת העליונה. וזהו דמסיק שם וקאמר וזה דמנה למלאך ה' לזאת. וזהו באמת טעם מלוא זו בעלם ודעם הוא למי שבא בסוד ה'. וגמלא דטעמא של מלוא זו והג"מ לריא הכל נכלל בהאי עובד' דריב"א והבן כל זה מאד:

עכ"פ יא לנו מכל הג"ל דרשות הוא ג"כ מלוא והכונה הוא שאינה מלוא בעלם אלא במקרה. ומסתב ענין אחר וס"מ שיכולה להתבטל אם לא יהיו סבה זו דאז באמת לא שייך כלל מלוא זו וזהו שהונח עליה בלחם לשונם הקדוש' שם רשות דוקא. דמלוא משמע שהיא מלוא בעלם ואינו יכול לפסוק א"ע מזה בכל גוגא ופסוק נמי לא שייך למימר. דפסוק משמע דאי דפסוק בעלם לגמרי. אבל שם רשות לא משמע דפסוק בעלם אלא דהכי פירושו שיש לו רשות לחזור אחר איזה תקנה שיפוק' ממלוא זו והיינו שיבטל לאות' הסבה שהביאה לו ליד מלוא זו דאז ממילא לא יהיו שייך כלל מלוא זו כגון בנידן רחילה בג"ל אם הוא בעל מלאכה ובעל עסק וזהו הסבה שהביאה ליד מלוא זו ובג"ל. וא"כ לפ"ז יש לו רשות לבטל מלאכתו ויפסקו ויהיו ידיו ורגליו נקיות ואז באמת לא יאסר כלל למלוא זו וכנ"ל וזהו פשוט דהיכר רשות. והיינו שהרשות בידו לבטלה על פי איזו סבה שהיה והוא באופן דעל פי אותה סבה לא יהיה שייך מלוא זו כלל וכלל וכנ"ל וזהו אכן פינה יסוד מוסד לכל עניני רשות הנזכרים למעלה כל אחת לפי ענינו. וכמו שיבאר בפ"ה לקמן אחת לחתם ולענ"ד זהו ענין אמת' והוא כפסוק ופרח ומקום הגיונו לי בע"ה אשר לא

(מז)

שפי' זה הוא עלמנו יח' זהיר מלעשות מלאכה מיו"ט לחול מקצו הגל' ואפשר דהתם נתיב הוא מטעם הגל' שהוא קרוב מאד לבא ליד עבירה דהא בכל היום הוא רגיל במלאכה לעורך יו"ט וקרוב הוא מאד לעשות ג"כ לעורך חול. ואפשר דהתם קרוב יותר לבא ליד עבירה מהבא. ולכן הקנו התם לחובה משא"כ הבא הוא אינו אלא למנוע בעלמא והבן ענין זה מאד כי נכון הוא:

והנה ע"פ הדברים שכתבתי למעלה דהנעילה הוא משום היכר היה ראוי לעשות תקנה אחרת והיא עדיפא מפי. והוא שיעשה באופן זה שיברך ברכה אחרונה בנתיים דפי' זה ודא' נחשב כשתי בעודות והוא מובן. או באופן זה שיעקר שולחנו וילך לו ואח"כ יחזור וישב לאכול תבשיל ב'. הגה באמת בן הוא עדיף מפי אבל לא הולכו לזה דלמה לו להסיר שולחן עדיף לעקור שולחנו. או לברך ברכה אחרונה בנתיים לגרום ברכה שאל' כיון דנעילה נמי איכא היכר' ובהכי גבי וא"כ נעילה עדיפא מפי דלא הוה פירמה כ"כ אבל אם עכ"פ רוצה למרוח א"ע ולעשות באופן הגל' באמת הרשות בידו והבא עליו ברכה. דהוה באמת עדיף מפי וכל' ובאופן זה א"ל שוב נעילה כלל. והרשות דקאמר פרושו דהך היבנה היינו שיש לו רשות לעשות באופן אחר הגל' דפי' לא יסיה שייך מזה נעילה כלל וכלל וכמ"ש למעלה לענין רשות דהנעילה והוא מובן:

והנה נעילה היה תקנה קדמונית למנוע מהחכמים הקדמוני' והיו נוהגים בזה כל ישראל. אבל אפשר שלא היו יודעין פיקר הטעם ואפשר שהיו סבורין שהיא מנוה בעלם דוקא מאיזה טעם שיהי' וליכא תקנה אחרת לזה ובאו חכמי' האחרונים ז"ל ופי' הדבר דנעילה זו שנהגו מכבר למנוע הוא אינו מנוה בעלם והוא להרחיק ידיו מהמלכות. אלא שהוא מנוה במקרה מסבב ענין אחר והוא מטעם היכר הגל' וא"כ לפי' יש לו רשות לבטל מנוה זו והוא כשיעשה באופן הגל' דהכי עדיף מפי וכל' ושוב בעלם ליכא מקום כלל לנעילה זו. אבל כשאינו עושה באופן הגל' ודאי מנוה הוא כמו מים הראשונים אלא דהחילוק הוא דמים הראשונים הוא מנוה בעלם וליכא מקום כלל לפטור מזה לבד מה שפטרנו במחנה וכל' אבל זהו לא משום דבעלם הותרה במחנה אלא שדחייה היא במחנה. ואם היה משיג מים במחנה בקל ודאי הדפת ניתנת דרך לישול ידיו והוא מובן. משא"כ מים האמצעים כשהוא באופן הגל' הותרה נעילה זו בעלם. דהא בעלם ליכא מקום כלל לנעילה זו והבן ענין זה מאד כי נכון הוא. וא"ת אמאי הולך למנוקט לשון רשות לאשמעין חידוש הגל' הוה לי' למנוקט לשון מנוה ולפרש הטעם שהוא משום הכר' הגל' ואכן ידעין ממילא דיש לו רשות לבטל מנוה באופן הגל'. וי"ל דהי' הוא נקט הכי עכ"פ הוה אפשר למטעי בזה דסד"א דבכל גונא כפי נעילה שלא תחלוק בדבר. והוה הולך להאריך בזה ולפרש בהדיא דבאופן הגל' לא כפי נעילה ולהכי נקט בקיור לשון רשות והי' ידוע ומבואר להם ממילא ענין לשון רשות וכל' עד שלא קולרו לפרש כלל הכוונה כי הוא מובן מאליו. וכן יש לפרש ג"כ לענין חזון בע"ש הגל' הי' הוה נקט לשון מנוה והי' מפרש הטעם משום נקיות ומשו' עוג שבת הוה אפשר למטעי בזה דסד"א דבכל אדם כפי רחילה אף שאינו עוסק במלאכה ובעסק שלא תחלוק בין אדם לאדם ולהכי נקט לשון רשות והוא מובן מאליו וכל':

כל' זה הוא בין תבשיל לתבשיל. אבל בין תבשיל לבנינה הוא חמור יותר בשני דברים הא' דהתם הוא מנוה בעלמא והבא הוא חובה. וג"כ לענין לפטור במחנה והתם במחנה פטור מנעילה. וגם א"ל לעשות באופן הגל' דשיניהם איך אלא מנוה בעלמא וכל' והוא פטור במחנה כמו מים הראשונים משא"כ הבא דהוה חובה אינו נפטר במחנה וכמו מים האחרונים והוא מובן. וכן דהתם הוא מנוה במקרה ויכול לפטור מזה באופן הגל'. משא"כ הבא הוא חובה ומנוה בעלם וליכא תקנה אחרת לפטור מזה דבין תבשיל לבנינה החיוב הוא! בעלם להדיח ידיו שדבוקו בתבשיל שאם יגע בבנינה ודאי איכא איסור בדבר

דהשמוניות הוא דבוק בעין על הבנינה ולא שייך סה' ביטול כלל. דביטול לא שייך אלא בדבר המתעורר וכל' וא"ת למה ליכא תקנה אחרת לזה ולמה נעילה בלבד ולא תבשילי' ודא' דהבא נמי איכא תקנה אחרת לזה. והיינו כהן ביחס דהשני אס' יענין בידיו שהם נקיות וכדאיתא במנחות ד' קיד ע"כ פ"ש וא"כ לפי' הבא נמי לכאורה הוא חובה במקרה. אבל באמת זו אינה תשובה כלל דהענין בידיו לא הוה בעלם תקנה במקום הנעילה אלא שהוא גילוי מילתא בעלמא אס' הולך כלל לנעילה דהשנייה שידיו נקיות ליכא מקום כלל לנעילה דהוה כמו שלא אכל התבשיל והבן ענין זה כי נכון הוא. וא"ת גבי עובד' דרב יאחק בריה דרב משרשיא שם דהוה ביטמא ומחמת זה לא הולך לנעילה וכדאיתא גס. ולפי' דברינו בגל' תבשיל דהבא הולך לנעילה דהי' דחובה ליכא. מ"מ עכ"פ מנוה במקרה מיהא איכא משום טעם הגל' דלא עדיפא מבין תבשיל לתבשיל הגל' והוא מובן. וי"ל דאפשר דפוטרו אס' הוה באופנים הגל' דהוה באמת הוא פטור ממנוה נעילה זו וכל'. אלא דבין תבשיל לבנינה איכא חיוב מטעם אחר ולזה לא פסקי אס' נעילה בלבד וכל' והוה דוקא בליה' אבל ביטמא ודאיתא הגל' ודאי א"ל כלל לנעילה בגל' נכון.

ורענין מלחמת הרשות הגל' ג"כ נריך לתור באופן הגל' והוא לפי' עניני' וכמו שהבאר. והסגן דלמד דמות רשות לדיד' באמת ליכ' מנוה כלל. אבל באמת זהו אינו אלא להמלך שכל פיו יולאץ למלחמה והוא הסגן דלמד דמות וזהו ליכ' מנוה כלל דלמלא לו ללאת כלל במלחמה זו דאפילו כס' שם. אבל לגבי האנשי חיל שיואלץ למלחמה לדידו שבי' איכ' מנוה. אלא דהמנוה אינה בעלם מחמת המלחמה וזהו בעלם אינה מנוה כלל גם לאנשי החיל כמו לגבי מלך וסגן מובן. אלא דלגבי אנשי החיל עכ"פ איכ' מנוה במקרה מסבב ענין אחר והוא מחמת ציווי המלך שהוא מנוה לעשות המלחמה. והגם לדיד' ליכ' מנוה. מ"מ עכ"פ יש לו רשות לזה. וא"ת ממילא לדידו איכ' מנוה לשמוע דבריו ולא מחמת פלג' סבב המלחמה. אלא מחמת ציווי המלך. והוה ג"כ בשאר דברים דהא מנוה לשמוע דברי המלך לכל אשר יאמר והענינה אס' פיו הוא חייב מיתה וכמפורש בפסוק ביהושע א' וכל אשר ימרה וגו'. כל זה הוא למד דס"ל דהוה רשות. אבל למד דהוה מנוה ס"ל שהוא מנוה בעלם מחמת סבב. המלחמה. וכל כ' א' מאנשי החיל איכ' מנוה בעלם לעשות מלחמה זו והכי' הוא לענין עוסק במנוה והענין דאמרי' בסגן דלמד ד' כ"ה דלכסל מדברי מורה ליכ' מנוה כלל לשמוע דברי המלך. ודרשו גס מקרא ע"ש. ובסב' הרמב"ם ז"ל כה' מלכס' פ"ג הי"ט דלאו דוקא מדברי מורה. ודאי מדבר מנוה ואפילו מנוה קלה פ"ט שם ביאור סבב' שם היינו סגן באופן. וזהו עוסק במלחמה ונודמנה לו מנוה. דלמ"ד דמנוה בעלם לא הוה עסק המלחמה. אלא דהמנוה הוא אינו אלא מחמת ציווי המלך וא"כ לפי' נריך להיח' עסק המלחמה ולפטור במנוה. דבמקום מנוה כ' מנוה המלך לאו כלום היא ואינה נפטר למנוה כלל דלפטר מחמת זה ממנוה אחרת. והוה דקראו רשות פ"י דרשות בידו לפטור א"ע ממנוה זו והוא פ"י מנוה אחרת ולא שהדחה מנוה זו מפני קלות חוביה. אלא משום דלא לא שייך כלל בעלם מנוה זו וכל' ורשות בידו אפילו להתחלה להשדל אחר מנוה אחרת כדי לפטור ממנוה זו וענין הפטור אינו פטור במקרה אלא פטור בעלם והיינו דפי' מנוה אחרת לא שייך כלל מנוה זו והרשות בידו לעשות בן לבטלם וכל'. משא"כ למד דמסק המלחמה הוה מנוה והוא מנוה בעלם מחמת סבב המלחמה וא"כ לפי' הוא מנוה כ' כשאר מנוה והענין כה' פטור מפני אחרת כמו עוסק בשאר מנוה כ' דפטור ממנוה אחרת וזהו פשוט בן נראה לי נכון:

ורענין רשות של מנוה הגל' ג"כ נריך לפרש באופן הגל' והוא דבאמת מנוה לאכל מנוה כל שפעת ימים כמפורש בכמה פסוקים. אבל הוא אינה מנוה בעלם מחמת אכילה מנוה. אלא שהוא מסבב ענין אחר והוא קיום מנוה

לית על חמץ. והענין דכשזכר מלה הוא מגלה דפתי' בזה שחזר פירש א"ע מאכילת חמץ. דמלה הוא היפך החמץ ומקיים בזה מלה לית על חמץ. וזהו דוקא ע"י אכילת מלה שהוא פירש ושייך בזה חמץ והוא נזהר מלעשותה חמץ אלא מלה דוקא ולא הוא אוכל אות'. ובה מוכיח אנפשי' דמקיים מלות לית על אכילת חמץ. משא"כ באכילת פירות ושאר דברים ולא שייך בהם חמץ כלל וא"כ לית' הוכחה כלל מזה שהוא חזר מאכילת חמץ. כיון שהיה מין אחר לגמרי ואינו מין חמץ כלל וְהַשְׁתָּ יִיחָא שפיר דקרי לה חג המלות על שם מלות מלה דסהב כל ז'. והגם דאינו מלה בפנים מ"מ מלה היא ויחידה גדול הוא שחידשה תורה במלה זו מה שלא מלינו קר בכל המלות שהיא דוקא מלה לאכול אותו המין דשייך בזה איזה אישור כגון דרך משל שהיא מלה לאכול כחל שהוא מן בע"ח וכו'. או לאכול כבד שהוא מן דם וכו'. וזה איך הא ודאמיה ליה ילמ' לר"כ כל מה דאכרו לן רחמנ' שרי לן סומי' וכו' חולין ד' ק"ט ע"כ. אבל אל תחמה ע"י שהרי מלינו ג"כ ענין אחר גבי חמץ והוא כל יראה וכל ימלא מה שלא מלינו קר בכל אישורין שבתורה. אלא דחידוש הוא גבי אישור חמץ והוא חק מחוקי התורה וכן צידן דידן חק התורה הוא שמשל הוא להראות ולגלות על נפשותינו שאנו נוהרים מתאכלות חמץ וכו' דוקא ע"י אכילת מלה וכנ"ל:

ב"ח הוא מלינו הראשונה ואילך בכל בלילה הראשונה הכתוב קצת מזה שהוא מלה בפנים משום אכילת מלה גוף' והג"מ בזה דמלינו הראשונה ואילך לפעמים יכול לפטור ממלה זו כי כיון שחזר מלה רגיל תמיד לאכול מלה וכל מאכלו על לחם בכל השנה הוא אינו אלא מלה. כי כשבו קר הוא תמיד שהיה מלינו פגדים במלרים וכידוע. הגם באופן זה שאם פטור ממלה זו דבאופן כזה לא שייך כלל בעל מלה רגיל דמלינו הוכחה איך בזה מה שהוא אוכל מלה דגוהר מאכילת חמץ. כיון דבכל השנה גמי אינו אוכל אלא מלה וע"י בודאי לא יתעורר כחורה שלא לאכול מלה אלא ב' ימים אילו יוש לו רשות אפילו לכתחלה להרגיל א"ע בזה להתנהג באופן הג"ל עד שפסוק ממלא ממלה זו. וזהו ענין רשות הוכח שם דשם על רשות להפקיע א"ע ממלה זו. אבל דוקא באופן הג"ל ולא פסוקם וכלל חס. ודבריהם הכתוב הוא דמבטי למעבד הכיר' דמחץ. אבל באופן הג"ל הוא פטור ולא פטור במקרה הוא אלא פטור במצב דבאופן הג"ל לא שייך מלה זו כלל וכלל כיון דא"כ לית' הכיר' כלל והדעות בידו להפקיע את עצמו ממלה זו ע"י הסתם הג"ל. וזהו חידוש גדול במלה זו וכך הוא חק התורה. דמלה איך בזה ויסל ג"כ לבטל לכתחלה והוא שחזר חסד ק. מלה אשכחן בהדיא דאסורה תורה להסבב באופן הג"ל וכו' למי' אלמא דק' יתנה מלה זו חזק למ' לחמה כלל על חזק התורה. ודבר זה הוא מבואר שא"ל לכל שבין ומשכיל אומי' החפץ בתשובה התורה. ועוד איך נחזק אחריתא מאי דלפעמים הוא פטור והוא ג"כ פטור בפנים הג"ל ויתבאר זה לקמן באריות קט' ומה שלא ביאר בשם הג"ל שדורש שני מלה זו והג"מ הג"ל משום דלא הוסיף לביאר כלל כי היה ידוע להם ענין לשון זה של רשות שהוא מלה במקרה וכו' שכן לשון רשות הג"ל והיה מוכן ומסבב להם ממילא שדורש הענין שהוא משום חמץ דאי לא ילמ' שפסוק אחריתא בזה ועפ"י מוכן ומבואר מאליו הג"מ הג"ל וכו' וזהו ילמ' אחרות שפסוק לקמן וכבר הזכר' זה למעלה ויתבאר ביאור קט' וכל זה הוא מבואר למשכיל ונכון הוא ונפלא שם שנינו לקמן עוד מסוגי' אחרות הוא מבואר יותר ונכון עפ"י וס' עוד נאריך קט' בזה ונחז' דרשו ענין זה מקראי. דמחץ קרא לא הוכח מלה בשבטי' והוא לגלות לנו דלפעמים יסל לפטור ממלה זו והייט באופן הג"ל. אבל בסתמא איך מלה על ז'. וכשפירש בכמה קראי שבמתי ימים מלה האכלו. והוא ע"כ ממש ולא מלה בעלמ' אלא במקרה וכנ"ל והך יקרא דכיום שבבטי' פלגת וגו' הוא מוכיח ע"י. והבן ענין זה שחזר' הוא כפסוק ופרח ומקום הניחו לי בע"ה. ואולי זה סיבה ג"כ שפסוק על הג"ל וז' שאמר דמלה לאכול מלה כל

ז' והבאתי' למעלה ולא מלה בפנים קאמר אלא מטעם הג"ל. ואל תשיבני לומר דמה ראו חז"ל לדרוש באופן הג"ל אימא דבאמת הוא מלה בפנים אף בכל ז' ימים. אלא דהחילוק הוא דבלילה הראשונה אינו נפטור ממלה זו. משא"כ בשאר ימים לפעמים הוא פטור ומסרה הכתוב לחכמים. והיינו כגון בשם' הדחק דאז פטור ממלה זו. הגם שהיא באמת מלה בפנים וכך הוא גזירת הכתוב בשאר ימים. וכו' גבי מוה"מ דמסרה הכתוב לחכמים לענין מלאכה דבר האבד וכידוע. זו אינה תשובה ד"ל דלא מלאי חז"ל איזה מקום לפטור מזה מחמת שעת הדחק אי מחמת שאין לו פנאי לאכול שהוא טרוד בזה ענין זה ודאי אינו נחשב לדחק. דכי אין לו פנאי כל היום לאכול כוונת א' וזהו פשוט. ואי מחמת שקשה לו האכילה שהוא חולה קטן, או זקן וכו' וכו'. דבר זה ג"כ לא נראה לחז"ל שיהיו נחשב לדחק כ"כ עד שיהא נפטור מחמת זה ממלה זו דאפילו חולה קטן או זקן. עכ"פ יכול לאכול כוונת א'. ואם קשה לי קטת האכילה יכול לשירות אותה במים וכדאית' בש"ע ס' תס"א סעיף ד'. ואם הוא באמת שאינו יכול לאכול כלל בשום אופן בפנים א"כ אנוס הוא ורחמנא פטרי'. ואפילו בלילה הראשונה גמי פטור. ולא הוסיף קרא להבי' לענין שאר הימים. וע"כ ל"ל באופן הג"ל דלפעמים נפטור ממלה זו מחמת דבאמת צדיק' לא שייך ביה כלל מלה זו בפנים וכנ"ל ונלמ' לקמן הוכחה לזה מסוגי' אחרות יחזק שפיר שפי דאיכא קרא אחריתא המוכיח ג"כ לפרש באופן הג"ל דוקא ועיין לקמן ודוק:

והנהדר לפנינו הנה לפי מה שכתבתי לעיל דאכילת מלה בשאר הימים הוא משום חמץ בלבד. מלבד הג"מ הג"ל דלפעמים הוא פטור לגמרי איך ג"כ ילמ' לענין כמה פסטי דיני מלה הנהגות בלילה הראשונה. ובשאר הימים א"ל לכ"ז [והוא משום דחזק הליא בחכמים דכיון דאיכא חילוק באריות]. דבלילה א' הוא משום עלם המלה ובשאר ימים שורש ענינו בפנים הוא הפרישה מחמץ. וג"מ לענין ידן הג"ל וזהו באריות' ודבר זה גוף גרם הג"מ בכמות'. והוא לענין פריש' דינים שיתבאר בסמוך דכל אילו לא שייך גבי פרישה מחמץ. דבד מה הוא דוגמא קט' כעין ביטור חמץ. והבן שורש כל ענין זה הג"ל לעומקו כי נכון הוא מאד לענ"ד ולקמן יתבאר עוד דילפינן דך מילתא גמי מקרא [והיינו א' לענין פריש' דבלילת הראשונה בצי' הגדה על המלה כדכתיב לחם עוני ודרשו חז"ל בפסחים בפ"ב לחם שעונין עליו דברים הרבה. ואי בשאר הימים ג"כ היה מלה בפנים לאכול מלה היה הדין טעם שיהי' לר"ד הגדה ג"כ בשאר ימים על המלה מהך קרא גוף' הג"ל. וקרא אחריתא גמי הוה מסייע לז' והוא קרא דהגדה לבקר ביום ההוא לאמר בעבור זה וגו' ודרשו חז"ל בעבור זה בשעה שזמנו ומרור מונחים לפניך. ובשאר הימים גמי הרי מלה מונח לפניך. משא"כ לפי האמת שהוא אינה מלה בפנים. אלא דבשום חמץ הוא לא שייך בזה כלל הגדה. דהגדה הוא אינו אלא על מלות אכילת מלה בפנים אבל לא על ל"מ של חמץ והבן כי נכון הוא. ב' לענין פרישה דבלילה הראשונה בצי' פרישה דאיכא שם לחם עוני מה דרבו של עני בפרישה. ובשאר ימים גמי אס' היה מלה בפנים היה לר"ד ג"כ פרישה. משא"כ כשהוא משום חמץ בשלימה גמי מקיים מלה זו והוא מבואר מאליו. ג' לענין מלה עשירה דאין יולאין בזה בלילה הראשונה וכדאיתא שם ד' ל"ז ע"א. ובשאר ימים גמי אס' היה מלה בפנים ג"כ לא היו יולאין בזה דמ"ש מליה הא'. משא"כ כשהוא אינו אלא משום חמץ במלה עשיר' גמי ילאו די מלה זו. דמלה עשירה גמי הוה היפך החמץ והוא מוכן. ד' לענין מלה מבישלת דאין יולאין בזה בלילה הראשונה משום דבעינן טעם מלה וליכא וכדמסיק בפסחים ד' מ"א ע"א ובבבבית ד' ל"ח ע"ב ע"ש. משא"כ בשאר ימים הדעת נותנת דלא בעינן טעם מלה כלל דאפילו אי ליכא טעם מלה. מ"מ עכ"פ מלה היא ואיכא הוכחה הג"ל. ה' לענין כרכו בסבי וכלם דבלילה הא' לא ילא כדאיתא בפסחים בפ"ב ע"פ ע"ש ברשב"ם ז"ל ובשאר ימים ילא דעכ"פ אכילה היא וכהאי גוונ' בחמץ

במקד ודאי חייב כרת והוא אכל מלה באופן זה ואיכא בזה הוכחה הג' וכ"ז הוא ברור ואיכא עוד כמה פרטי דינין ויפסא לקמן בחריכות. והנה איכא עוד פרטי דינין בלילה הא' מה שיש להסמך בהם בשאר ימים ויפסא ג' כ' בע"ה לקמן ע"כ ביארנו רשות של מלה:

והנה אחרי שילתי לבאר ענין רשות של מלה לא אשוב עוד בלות' ואחזק עוד בעה"י במסמורות כל תמוס' גם מסוגיות אחרות ומדרש' דקרא כלל שורש הענין שביאר' למעלה. והוא דבקה"ש ד' ל"ו פ"ב דריש שם כל מושבות שבתורה ודרש' שם כל מושבותיכם דגבי מלה לענין בזמן הזה. והקשו התוס' שם בד"ה בזמן כו' דזהו דלא כדו בסוגיא דפסחים ד' כ"ח ע"ב לר"י ולר"ש דלמר דריש בזמן כזה מהיקש' דמלה לחמן ולמר נפק' ל"י מצערב. ותרנו שם בדוחק גדול ע"ש ועיין במהרש"ל ובמהרש"א שם שדחקו בזה מאד וע"ש הי"ב ודוק ועוד אוסיף להקשות שם והוא דלפי מאי דמשמע שם דדרש' דמושבות הוא ענין המוכרח מאד וכמו שהאר"י פס"ס שם בזה וטרח למלא איזו דרש' בכל מושבות שבתורה. אי"ב תקשה לרב אחא בר יעקב פסחים ד' ק"כ ע"א דס"ל מלה בזה"י דרבנן מאי דריש בהן מושבות דמלה [ולפי הרו"י דהו"י הג"ל אולי יש לדחוק ולפרש גם קושיא זו אבל אבתי אינו מספיק ואין להאריך בזה דוק] ואין לומר דריש לענין ביבורים ומע"ש בירושלים וכדאיתא שם ד' ל"ו ע"ש דאי"ב עכ"פ לא הוה ליה להש"ס למשתק מינה להקשות לרב אחא ולהתן באמת כג"ל. ועוד דאי"ב לאמורא דפליגי עלי' נמי באמת הוה מיל' למדרש הכי וכדאשכחן באמת הנאי שם דדרש' לענין ביבורים ומע"ש וע"כ ל"ל דלא סגי בזהי והוא משום דפסיקא ל' להתמודד דבעי למדרש הכי קרא לתרי עניני' ואולי דריש ממושבות וגם מבכל מושבות ותרומייהו מיותר ואלטפיד תרומייהו לדרשא או משמע' אחריו' הוכרח למדרש הכי קרא לתרי ענינא דדוק. ואי"ב לפ"י דהרא קושיא לדוכת' לרב אחא' ובדאי עכ"פ לא הוה ליה למשתק מינה. ועוד יש להקשות בכוניא דפסחים שם גבי פלוגתא דר"י ור"ש דריש לר"י הקיש' דמלה וחמך לקובעו חובה בזה"י הוא דאחא ואמאי לא דריש לאפוקי דברים שאין באין לידי חימוץ וכדאיתא שם ד' ל"ה ע"א פ"ס. ולענין בזה"י נפקא ליה מצערב כמו לר"ש שם ולא הולך לעשות מחלוקת כזה ביניהם בחסם וע"ש. ועוד יש להקשות לר"ש שם דריש הקיש' למילף חמך ממלה מגליה לאפוקי דברים שאין באין לידי חימוץ דהא משמע בסוגיא שם דלא דרשינן האי הקישא לתרי עניני' וע"ש [אבל לר"י אפשר דדרשינן תרומי' לענין מלה ועיין לקמן דוק] אלא דיש לתת דלר"ש נפק' ליה סך מילתא מהיקש' אחריו' כ"פ בא כל מחמלה לא האכלו בכל מושבותיכם תאכלו מלות. והוה באמת הירון נכון מאד לר"ש דהגם דמושבות אלטפיד לדרש' הג"ל מ"מ אלטפיד למדרש נמי הקישא בהן קרא נוסף על דרש' הג"ל ובדאי לא גרע כך היקש' מהיקש' דקרא דעסוקי ביה שם ר"י ור"ש. והוה ברור מאד לענ"ד דלר"י למדרש נמי כך הקיש' ודוק. אבל לפ"י נולד לנו קושיא גדולה מאד והוא לר' אלעזר ב"י ולהנא דבי ר' ישמעאל שם דנפק' להו מקרא דלא תאכל עליו חמך וגו' לאפוקי דברים שאין באין לידי חימוץ היקש' ממ"א אי ס"ל בר"ש שם דריש היקש' דחמך למלה אי"ב הו' ליכא למדרש להו כך הקיש' שם דמלה לחמך וכפי מאי ומשמע מהחמא דה"כ שם דאי"ב למדרש האי היקש' לתרי עניני' וכג"ל. ואי ס"ל בר"י שם דס"ל דחמך למלה לא תאכילת אלא דס"ל להנהו תנאי הג"ל דרשינן להיפך הקיש' דמלה לחמך לאפוקי דברים שאין באין לידי חימוץ אי"ב לפ"י תקשו מאי דרשו בהקיש' דהאי קרא דכל מחמלה וגו' דחמך למלה לא תאכילת כלל לדידהו דס"ל בר"י ולענין מלה לחמך לא אלטפיד האי היקש'. דלאפוקי דברים שאין באין לידי חימוץ כבר נפקא להו להנהו תנאי מקרא דלא תאכל עליו חמך וגו' ולענין בזה"י כבר נפק' לן דבקה"ש שם ממושבות נוס' או מצערב דפסחים שם ולא לר"י הו' להיקש' כלל וזה דוחק גדול מאד לומר דהנהו תנאי לא ס"ל דרש' דמושבות

וגם לא דרש' דצערב. אבל ס"ל הקיש' דהאי קרא לענין בזה"י דדרש' דמושבות היא מוכרת בהדיא בתלמוד שם וכן דרש' דצערב. אבל האי הקיש' לא הוכח בתלמוד כלל. וא"כ משמע דדרש' דמושבות וצערב הם עיקרי' ספי מהך הקיש' והאיך יתכן לומר דשבת' העיקר ונקטו לדרש' כך הקיש' שאינו עיקר כ"כ ודוחק גדול הוא מאד לפרש באופן זה דוק: **כ"י** להנהו תנאי הג"ל דלא תאכלת בהדיא דס"ל מלה בזה"י דרבנן. אבל לרב אחא ב"י דס"ל בהדיא דמלה בזה"י דרבנן לדידהו ודאי תקשה מאד מאי דריש בהקיש' דכל מחמלה וגו' דלאפוקי דברים שאין באין לידי חימוץ כבר נפק' לן שם מקרא דלא תאכל עליו חמך. אלא דלכאור' היה נראה לתת דס"ל בר"ש והוא באופן שפי' לעיל לר"ש דהקיש' דלא תאכל עליו חמך וגו' אלטפיד להקיש' דחמך למלה וכו' ליכא למדרש להיפך וכג"ל. והקיש' דלדוך קרא הג"ל אלטפיד להיפך והוא לאפוקי דברים שאין באין לידי חימוץ ודלא כהנהו תנאי הג"ל דדרש' כך מילת' מהיקש' דלא תאכל עליו וגו' וכמ"ש לעיל. אבל לאחר העיון תירון זה אינו מספיק לרב אחא ב"י דבשלמא לר"ש י"ל דס"ל באמת מלה בזה"י דאורייתא ודרש' ממושבות או מצערב ואייתר ליה אידך הקיש' לאפוקי דברים שאין באין לידי חימוץ. משא"כ לרב אחא' דלא דריש צערב משום הוכרח שם ולא דריש נמי מושבות משום הג"ל. אבל תקשה לדידי' מי ימר דהך הקיש' לאפוקי דברים שאין באין לידי חימוץ וכו' ליכא קרא לענין בזה"י ואלא י"ל נמי לסיפך דהך הקיש' נוס' תאכל לענין בזה"י ולאפוקי דברים שאין באין לידי חימוץ באמת ליכא קרא להכי ויכן דהיקש' אינו מבורר לענין מה הוקש ותרומייהו לחומרא. אי"ב במאי נכריע איזו היקש עדיף טפי. ויבין דאין להכריע בזה הוה ראי' לרן בתרומייהו לחומרא דדוק היטב. ועוד יש לדקדק מאד בקרא דלא תאכל עליו חמך שבעת ימים תאכל עליו מלות לחם עוגי האי שבעת ימים אין לו שחר כלל דהא עליו כתיב וקאי על זמן אכילת פסח שהוא עלילה. ועוד כתיב שם לחם עוגי חוה אינו אלא בלילה וכידוע. ומאי ענין שבעת ימים הכא בקרא:

עד כאן הקושיות אבל פ"פ היסוד הגדול שכתב' למעלה יתורנו כל הקושיות הג"ל בע"ה. והוא דקרא דשבעת ימים וגו' איירי בתרי עניני' והיינו שבעת ימים למלה דרש'ה ובאופן שפי' למעלה חוה אי"ב אלא למלה בלבד ולא לחם עוגי וכג"ל. ועליו דקרא קאי על לילה ראשונה שפא' זמן. אכילת פסח וכו' בעי לחם עוגי וסרס המקרא דרש'הו. ובדאי כפי' הכי שבעת ימים תאכל מלות. עליו לחם עוגי חוה חילוק' א' ביניהן וכמבואר למעלה. ועוד החילוק אחר שם דבליה הא' הוא משום עלם המלה וכו' ימים הוא משום חמך. והנ"מ הוא כמבואר שם וענין זה גילה קרא הג"ל כל מחמלה. לא האכלו בכל מושבותיכם תאכלו מלות פ"י דהמלה שאמרת' לך שורש עניני' הוא משום חמך בלבד וקאי על מלה סתם של ו' ימים. והנה השפא' יש לרן בשני עניני' מלות חילו' הכל לענין בזה"י. והוא דאפשר דתרומייהו אינו נוהג אלא בזמן המקדש דאיכא פסח וכדדייק הכי עליו דקרא הג"ל. וכו' לענין לילה הא' וכן לענין שבעת ימים שם נמי איירי בשהאי גווי' והוא מובן. אבל בזה"י אפשר דשניהם אינו נוהג. או אפשר דשניהם נוהג אף בזה"י כל אי' כדניא הג"ל ואפשר ג"כ לומר דהא נוהג אף בזה"י וחדא בזמן המקדש דוקא וכמו שיתבאר. והיינו דאפשר לומר דמלה של לילה א' משום דחמרי' טפי נוהג אף בזה"י. משא"כ מלה של ו' ימים דקילי אינו נוהג אלא בזמן פסח. והגם שהוא משום חמך וכג"ל. אבל אולי אלהי' הבין דרכה דבר זה אין לו שייכו' אלא לפסח וכדדייק לכאור' קרא דעליו וכש"כ דאפשר לומר לסיפך. והוא דמלה של לילה א' שהוא משום עלם המלה בלבד אינו נוהג אלא בזמן פסח. דהכי תרי מלות שייכי אהרדי' משא"כ מלה של ו' ימים שהוא משום חמך נוהג אף בזה"י חוה פשוט:

והנה באופן דנאמר דשניהם נוהג אף בזה"י אי"ב לפ"י בעי תרי קראי להכי דחמד קרא לא ידפינן אלא חדא מילהא. ולענין לאפוקי דברים שאין באין לידי חימוץ לכאור' נמי

ר"י שם לענין זה"ו. ונבי תנאי הג"ל לענין דברים שאין באין ליד חומות. תרומתו איתני' והוא מסרי הקיש' דרך קרא וכל' ונבי ר"י נקט חדא והוא אות' שלא הזכירו תנאי שם. ילענין אידך סמך הש"ס על הנהו תנאי ולא חש להזכיר' כאן. ולא תקשי' לך אחאי הולך לתרי הקיש' לתרי ענינא הג"ל והלא בחדא סני. ואין היקש למחלה. דיל' דבחד' הקיש' הוה מסתבר פפי לפרש על חדא עני' בלמוד. והיינו לענין לאפיקי דברים שאין באין ליד חומות. אבל לא לענין בזה"ו כיון דההיקש הוה מתנגד לפשט' דקרא. ובכחאי גווי' אפשר לומר דהיה היקש למחלה וכמ"ס לקמן. ולהכי הולך למכתב תרי הקיש' והכל ללמד לילה א' וכמבואר. וכיון דהולך למכתב תרומתו נבי הדדי א"כ ע"כ ממילא הולך קרא שם לחלק דרומתו. והיינו שבעת ימים למטה בלד. ועליו שהוא לילה סראשונה ללחם עוני וכמ"ס לעיל וז"ל הוה נכון מאד :

כ"ז לר"י וליהנהו תנאי הג"ל דקיימי דכ"ז אכל לר"ש שם דלא דריש כלל הקיש' דמטה לחמך בזה"ו קרא לשום דבר מהני תרי עניני' הג"ל. אלא דלענין דינא מסתבר ליה להש"ס דעכ"פ לא נחלק על ר"י בזה"ו תרי עניני' וקאמר הש"ס שם דלענין זה"ו בלילה א' נפק' ליה מצערב ולא נפק' ליה ממושבתיים הג"ל. דזהו לענין ז' ימים ואין למדין זו מח לענין זה"ו דמטה של ז' ימים אינו זמן פסח והוא בא משום חמך וכל' ולהכי נהיב גם בזה"ו משא"כ לילה א' דלא הוה זמן פסח אפשר דאינו נהיב אלא בזמן דאיכא פסח וככל' חוה לענין זה"ו. אבל לענין לאפיקי דברים שאין באין ליד חומות יש ללמד נבי לילה א' נמי מהקיש' דכל מחמלת. הגם דאיירי ב' ימים ואין למדין זו מזו וכל' וז"ל דסברת ר"ש הוה לגופ' לא אלדך קרא כלל דלפי מה שפ' למעלה ענינא דרשות ע"פ הכח' מאיך קראי דרשות עניני' הוה משום חמך וכמו שהארב' בזה למעלה. וא"כ לפי דענין ידעין דבני דברים הבאין ליד חומות. ולא נריך חו להך הקישא לא לענין שורש ענינא דכבר מוכח' מאיך קרא. ולענין דינא ממילא ידעין מסבא. אבל ר"י ס"ל דמילת' דאח' מסבא פסח וכבד' לי' קרא וכמ"ס לעיל. וזוהי נחלקו ר"י ור"ש. וכיון דלא אלדך לר"ש לענין ז' ימים. א"כ ע"כ אחי לענין לילה א'. והא דלא אסיק התלמודא שם הך מילתא לר"ש. י"ל דכיון דלא הולך להזכיר שם לר"י אלא לענין זה"ו ובאידך סמוך אנהו תנאי שם וככל' ושתיק כאן ולא הזכיר' כלל. ולהכי גם לר"ש לא הזכיר מזה כלום. דמאי דלא. ביאר לר"י אינו ראוי לבאר כגדו לר"ש. וגם לא הולך להאריך ולבאר אליב' דר"ש שלא אליב' דהלכת' דר"י ור"ש הלכה כר"י וכידוע. וזכרם דלמ"ס לעיל הנהו תנאי הג"ל נמי קיימי בשעת ר"י וא"כ הלכ' כרביס. ואנב אורחין למדנו מכאן ראי' להפוסקים דפסקו כר"י ועיין בפוסקים וברא"ש בפ' כ"ש מ"ס בזה :

כ"ז הוה לפי שיפת רבא בשיליה פסחים דס"ל מטה בזה"ו דאורייתא. גם בלילה א' לענין חובה וסתמא דתלמוד' כאן נמי ס"ל הכי והוה כפי דאית' התלמוד' שם ראי' לרבא מבריי' ע"ש. ולהכי אוקמ' בתלמוד' כאן גבי פלוגת' דר"י ור"ש וביאר דברי שניהם הכל רק ע"פ שיטה זו דהוה דאורייתא. וכפי מאי דקיס ליה להש"ס הכי. ואולי גם זולת הברייתא דת"כ דרבא שם נמי קיס ליה הכי דוק. ולהכי ביאר הש"ס שיהיו עולין דברי שניהם אליב' דהלכתא. עכ"פ בעיקר הלכה זו רבס דנחלקו בזה במשמעות דורשין וכדאית' שם. אבל ר"י אחא ב"י פליג בגוף הלכה זו וס"ל כר"ש. דקרא דלא תאכל עליו חמך ליכא הקיש' אלא לענין חמך למטה. ולא להיפך ואין לנו אלא תרי קראי אילו. והוה קרא דעברב וביקש' דכל מחמלת וגו'. קרא דעברב אוקמ' לשמא ושהיה בדרך רחוקה. וכדאית' שם והקש' דכל מחמלת הגם דהך הקיש' הוה לענין מטה. דלענין חמך כבר נפק' ליה לר"ש מאידך הקיש' שם. וא"כ הך הקיש' לענין מטה אחא. ולא לענין בזה"ו דזה לא אלדך להקיש' דנפק' לן ממושבתיים דהאי קרא גופ'. חוה באמת דרש' מוסכמת מ"כ וכמ"ס לעיל. אבל איירי לענין מטה של ז' ימים ואין ללמוד ממ"ס לענין לילה א' והוה משום הג"ל

נמי הוה בני תרי קראי לב' עניני מטה הג"ל. אלא דלפי מה שגילה קרא הג"ל דמטה של ז' ימים הוה משום חמך בלדך א"כ לפי חו לא נריך קרא אחרינא לאפיקי דברים שאין באין ליד חומות. כיון דזהו עיקר מילת' וזהו פשוט ומבואר מחליו לפי שורש ענין מטה זו שביאר' למעלה משא"כ מטה של לילה הא' דמלטה הוה משום עלמית המטה א"כ דברים שאין באין ליד חומות נמי הוה בכלל מטה ובני קרא למעשי. וזהו נבא אל ביאור דברי תנאי הג"ל ומחליקתן וגם מחליקת אמוראי שם לענין מטה בזה"ו אי היה דאורייתא. אי דרבנן. והיינו דבזה כ"פ מודו דמטה דרשות של ז' ימים יבאופן הג"ל הוה דאורייתא אף בזה"ו וגם לענין זה דבני דברים הבאין ליד חומות נמי כ"פ מודו בזה. והוה חדא מקרא וחדא מסבא נמי לפי שורש ענין מטה זו הג"ל. וכפי שגילה ג"כ קרא דכל מחמלת וגו' דבר זה בהקיש' וכמ"ס לעיל. ולענין זה"ו נפק' לן ממושבתיים דהאי קרא וכדאיתא בקדושין שם. והתם איירי לענין מטה של ז' ימים וכולהו תנאי ואמוראי מידו בדרש' זו דאיתא לענין זה"ו גבי מטה של ז' ימים והוה לענין דרשא דמושבתיים וגם לענין הקיש' הג"ל. דהך קרא נמי כ"פ מידו בזה ואולי ק' קבלו חז"ל דהך הקיש' להכי הוה דאחי. והוה לגלות לנו שורש ענין מטה זו שהוא משום חמך. ולא דמי לגמרי לשאר הקיש' דקראי שהוא לגלות לנו דין חדש. והכא העיקר הקיש' הוא לגלות לנו בזה שורש ענין המטה וכמבואר. ומשינה הקיש' זה משאר הקיש' וכך קיס להו לחז"ל בזה הקיש'. והגם דלכאור' לא הולך קרא להכי והוה לפי מה שביאר' למעלה שורש ענין רשות וכפי שדרשו מקרא דששת ימים תאכל מלח וצאריך כתיבי שבעת ימים. וכפי שהארב' בזה למעלה. וא"כ עפ"י ממילא יש ללמד דבר זה מסבא. מ"מ אפשר לומר מילת' דאחי' מסבא פסח וכבד' לי' קרא וכדאשכחן בעלמא דאמרינן מילת' דאחי' ב"ק' טרח וכבד' ליה קרא. וזהו לר"י אבל ר"ש נחלק ע"ז וס"ל דבאמת לא אלדך לגופ' והוה משום הג"ל וכמ"ס לקמן. אבל כ"פ מודי דהך הקיש' עכ"פ איירי בשורש ענין מטה זו של מטה. והיינו ע"כ במטה של ז' ימים ועפ"י ממילא דרש' דמושבתיים בזה"ו קרא גופ' לענין בזה"ו נמי ממילא איירי לענין מטה של שבעת ימים ובזו נמי כ"פ מודו והבין כל הענין זה מאד. [ול"ע בכוניא שם לענין בטרס ומע"ס צירושלם מדרש' דמושבתיים שם וגבין הוה ואין להאריך בזה דודק] והוה דהולך קרא כלל לענין ז' ימים בזה"ו והלא כתיב כתיבי בזה"ו סתם שבעת ימים תאכל מלח ולא הוזכר שם פסח כלל. י"ל דהולך לקרא דמושבתיים דלא נפשי מקרא דשבעת ימים תאכל עליו מלח דז' ימים נמי בזמן דאיכא פסח דוקא והאי קרא מוכיח על איך קראי דכתיבי ז' ימים דאינוהו נמי איירי בזמן דאיכא פסח דוקא והגם דלא הזכיר שם פסח כלל. מ"מ סתמו בפירוש וקרא כפי מוכיח כן וגם כיון דעיקר מטה זו חידוש הוה וכמ"ס למעלה. א"כ ה"א דאינו ראי' להחמיר בזה. אלא בזמן דאיכ' פסח דזו הזמן מקודש יותר וחמיר' טפי ובצירוף דיוק' דעליו דקרא הג"ל עם הך סבא דראי' איכא מקום גדול למעשי בזה"ו דאינו טהג בזה"ו ולאפיקי מהך טעמא. כבד מחמלת בכל מושבותיים וא"כ מהאי קרא נפק' לן תרי עניני' ותניהם לענין מטה של ז' ימים וכמבואר. וגם במטה של לילה סראשונה עיינ' הכי ענינ' ובני קרא אחרינא להכי ואין למדין אילו מחליו וכמ"ס לעיל. וזהו קרא דלא תאכל עליו חמך וגו' דאיירי העיקר לענין לילה א' דזו זמן הפסח ועליו דייקא. אלא דאיירי נמי לענין ז' ימים והוה כמ"ס לעיל. אבל העיקר הוה משום לילה וכמו שכתבאר. והענין דכיון דאיירי בתרי עניני' דמטה א"כ לר"י דאחי' להקיש' דמטה לחמך א"כ מסתבר' דסדריהו לך הקיש' הוה דאחי' ובשניהו איכא אינו חידוש בקיש'. אבל הכל הוה העיקר ללמד לילה זו. והיינו חדא עניייהו לענין בזה"ו וחדא לאפיקי דברים שאין באין ליד חומות והקיש' דז' ימים נמי ללמד לילה זו אלדך דלגופ' לא אלדך. דלג מרח מהני איכא קרא אחרינ' והוה קרא דכל מחמלת וגו' וכמ"ס לעיל. אלא דאלדך לענין לילה א' והוה דנקט גבי (יז)

הג'ל וזהו לענין דרש' דמושביות. ולענין זה"ז וא"כ השת' הקיס' דמלה לחמך שם פ"כ אחא לענין אחר והוא לאפוקי דברים שאין באין ליד חמון והגם דהאי קרא חיידי גבי ז' ימים. אבל אם אינו ענין לז' ימים דרשות תגוה ענין ללילה א' דמוצה. וכ"ז הוא ממס כפי שיטת ר"ש הג"ל. אלא דבר אחא צ"י פליג על התלמוד פ' לשיטת ר"ש קרא דבערב לענין מלה בלכד דהתלמוד פ' לשיטת ר"ש קרא דבערב לענין מלה בלכד ור"ז א"כ חוקת' לשמא ושהיה בדרך רחוקה. ויוכל לפרש כן נמי אליב' דר"ש דס"ל הכי והוא סבר כוותי' דר"ש. ולמ"ש בסמוך אליב' דר"י מ"י סבר נמי כר"י ודלא כהבדוי' שם דת"כ דרבא ודוק:

והנה סת"כ דרבא שם דנפקא ל' מלה בזה"ז דאורייתא דבערב ע"ש. אינו מוכרח לומר דהתנא דבריית' שם קא' בשיטת ר"ש. אלא דאפשר לומר נמי דס"ל כר"י והקיס' דמלה לחמך ור"י לאו לקובעו חובה בזה"ז הוא דאח' וכדלית' שם אלא דאח' לאפוקי דברים שאין באין ליד חמון בלכד. ובהנהו סת"כ הג"ל. אלא דכיון דקרא חיידי בתי עני' והוא פתמי הקיס' לחמך. ודבר זה הכרח להס' לפרש לר"י דאחא ג"כ לקובעו חובה בזה"ז דהוא הקיס' לתרי עני'. ושיניהם לענין מלה דלילה א' והוא משום דשבעת ימים הוא מיותר. ואח' להקיס' יתיר' וכמ"ש לעיל. דאין לומר דאח' לאשמעין לגוף' והוא דלא צ"י לחס עני' ב' ימים ובג"ל דכיון דזהו אינו אלא משום חמך בלכד א"כ פשיטא דסגי נמי בלא לחס עני' וכמ"ש לעיל וכך הוה כבדת הש"ס שם. אבל אפשר דזהו אינו אלא קודם ששמע הבדייתא דת"כ דרבא שם דדריש שם דבערב. משא"כ לבתר דשמע הבדייתא שם ודחוק הוא לאוקמה סתמא דברייתא כר"ש שלא אליב' דהלכתא. וא"כ י"ל דלאו באתה דר' הש"ס מסבחתו הג"ל. והוא דשבעת ימים אפשר לכתב פכ"פ לענין זה בלכד דלא צ"י לחס עני'. ולא תקסי קושיא הג"ל דאיכא למימר דפכ"פ טרח וכתב לה קרא לבאר שורש ענין מלה זו ובבבאור פרטי' יותר ודוק. וא"כ לפ"י לא נשאר לנו אלא הקיס' א' ומסתבר שפי' לומר להך הקיס' והוא לאפוקי דברים שאין באין ליד חמון ולא לענין בזה"ז כיון דההקיס' הוא מהנגד לפשט' דהך קרא דכתיב עליו דמשמע פשט' דקרא אדרבה דוקא בזמן דאיכא פסח וכין דיש לתלות הקיס' לבד שאלו מהנגד פשט' דקרא. אין לנו לחלוקה סקיס' בדבר המהנגד פשט' דקרא דהדעת נותנת דבמאי דאפשר לריך להדר שלא יהיה הדרש מכחיש הפשט ואפילו אם הדרש הוא בקרא אחרינא ובפרט אם הדרש הוא בזה קרא גופ' וכמו בהקיס' הג"ל דגריי' טפי. והגם דלא הוה סתמדות גמור' דהא י"ל לפרש דקא' על לילה א' דלא היה זמן פסח. מ"מ דחוק הוא לפרש כן דקרא כפשוטו ממס משמע עליו על הפסח גופ'. ועכ"פ הך הקיס' לענין דברים שאין באין ליד חמון עדיפא טפי והוא מוכן. ולא שייך לומר בזה אין הקיס' למחלה דחוק. אלא דאיכא דמוכח' קראי' אז בע"כ דרשיק אפילו להתנגד הפשט. ואפילו בזה קרא גופ' ובגון בתי הקיס' הג"ל וכש"כ בקרא אחרינא בגון קרא דבערב וזה פשוט. וא"כ לפי הך סברא דליכא אלא הקיס' א' בלכד בשתא אין לנו מהך סקיס' לענין בזה"ז ועל כן נריך למסדר בפר קרא אחרינ' לענין בזה"ז והוא מקרא דבערב וכדנתיא בבריית' שם וגם ר"י ס"ל הכי והאי בערב לא אחא לשמא ושהיה בדרך רחוקה. וכדס"ל רב אחא צ"י שם ובהו אורא לה קושיא הוה שם ד' ק"כ פ"א ב"ה רב אחא צ"י וכו' ומיהו תימא כו' ע"ש:

והנה השתא לריך לדון לענין הך דרש' דפסחים ד' מ"ג פ"כ דנשים חייבות במלה מהקיס'. דקרא הג"ל לא סאכל עליו חמך וגו' ע"ש. ויש לדון בזה להנהו תנאי הג"ל וגם לר"י ולר"ש. וסייט דלהנהו תנאי ולר"י דקיימא בחדא שיטת' וכנ"ל ודאי ניחא שפיר דהגם לדידהו דרשי' הקיס' ולאפוקי דברים שאין באין ליד חמון. מ"מ דרש' נמי לענין נשים ולא דמי לענין זה"ז דמתנגד פשט' דקרא. ולהכי לריך למסדר בתי קרא אחרינא וכמ"ש לעיל. משא"כ לענין נשים

דאינו מתנגד פשט' דקרא ודאי אפשר למדרש פתמי מהקיס' חדא. דאין הקיס' למחלה וכנ"ל. אלא לר"ש לכאורה תקש' מאד מהיכא נפק' ליה חיוב' דנשים דקרא הג"ל לא דריש ליה אלא להקיס' דחמך למלה. אבל להיפך כלל לא וכדמשמע מהסגו' שם למ"ש לעיל. ואין לומר דנפק' ליה מהקיס' דאין קרא דכל מחמלה וגו'. דלמ"ש לעיל דרש' מינה לר"ש לענין דברים שאין באין ליד חמון גבי לילה א' בזה אינו ענין לז' ימים וכמ"ש שם. ודרש' מינה נמי לענין נשים והוא מהך טעמא גופ' הג"ל דאין הקיס' למחלה. וזהו לכאורה אבל לאחר הפיון זו ליתא. דא"כ אחאי הוהך למכתב ל"ידי' מושבות לענין בזה"ז גבי ז' ימים הא איכא הקיס' ואין סקיס' למחלה ונולף מ"י תלתא. ובהך הקיס' לענין זה"ז אינו מתנגד כלל פשט' דקרא דהא לא כתיב עליו כמו בקרא הג"ל. וע"כ י"ל דמהך הקיס' א"א למילך אלא חדא בלכד והוא לענין דברים שאין באין ליד חמון. והטעם הוא משום דהך הקיס' קיס' לאו לחז"ל דאחא לגלוי' שורש ענין מלה של ז' ימים שהוא משום חמך ולא דמי לשאר הקיס' דנכתב להקיס' ענין לענין כדי שגמיר דהוקש לכל דבר. אלא דאחא לגלוי' מילתא בשלמא דשארש ענין של מלה ב' ימים הוא משום חמך ועפ"י מילתא נחמשת מינה דברים שאין באין ליד חמון וכנ"ל. אבל לא הוהך לפ"י כ"כ לענין ז' ימים ותגוה ענין ללילה א' וכמ"ש למעלה לספרת ר"ש. וא"כ מאי ענין הך גילוי' מילתא הג"ל להקיס' דבזוהי כיון דהעיקר לא נכתב כלל להקיס' ענין לענין וללמוד ז' מא. ואינו נכנס כלל תחת סוג ההיקש אלא דהוא הכונה כאילו כתב קרא בזה"י לישנא מזה מלה ב' ימים שאחריה א"א בשביל פרישה מאכילת חמך. ואין זה ענין לשאר הקיס' דקראי ואולי כך קבלו חז"ל דרש' דהך קרא וכמ"ש למעלה. ולפי כל דבריו הג"ל לר"ש ודאי הוא מוכרח לומר כן. בכדי שלא תקשה קושיא הג"ל אבל השת' ניחא שפיר דהוהך קרא אחרינ' דמושביות לענין בזה"ז. וא"כ הדר' קושי' לדוכת' מיל' לר"ש לענין נשים. דלהך סברא לענין נשים נמי ודאי אין לסקיס'. ואין סברא לומר דר"ש יחלוק על פיקר הך דינא דנשים הג"ל: **וצ"ל** דר"ש נפקא ל' לענין חיובא דנשים מהקיס' דקרא אחרינא. והוא דמאות יאכל אח' שבעת הימים ולא יראה לך חמך וגו' והוקש מלה בלכד יראה. ובל יראה נמי ודאי נשים מזהירות עליה כמו על אכילה. דהא הוה ל"ס וכו' וכו' ור"א שם דדריש הך מילת' מקרא דלא תאכל עליו חמך פ"ל כר"י. והנהו תנאי הג"ל. אבל בעיקר הך דינא כ"ע מודו בזה. וכמבואר והשת' בלכד הקיס' דמלה וחמך מדרש' כמין חופר. אלא דאכתי יש לדון בזה לר"י ולהנהו תנאי הג"ל דדרש' לענין נשים מהקיס' דלא תאכל עליו חמך. מאי דרש' בהקיס' דכל יראה וכל דר"י אפשר לך הא' הקיס' לענין דין חדש גבי מלה של ז' ימים שהוא להכיר' דפורש אח' עצמו מן החמך וכנ"ל. ופיה בכהאי גוונא בגון דמלא חמך בתוך ביתו בפסח ולא ביטל קודם פסח. ולריך לבשר מביתו מד"ס ועבדי הכי ובישר. ובגון זו יש לדון בדבר אי איכא מלוס באתו היום לאכול מלה או לא. דאפשר לומר כיון דמלוס זו העיקר משום הכי' דחמך ואין לך היכר גדול מזה במה שבישר החמך היום מחוץ ביתו. וא"כ באתו היום כבר איכא היכר' לזה. ולא נריך טו לשיכר' אחרינ'. או אפשר דבתי הכי' אכילה דוקא דמחירא מפי דאיכא כרת. ולענין די' באתה הדבר שקול ולריך אללי טלמוד. והוה ספיק' דיני' וכמ"ש לקמן ודוק היטב. ואם האמת הוא כך או כך הכל יש ללמוד מהקיס' דהך קרא. והייט דיש לפרש הא' קרא בשני אופנים או דהכונה הוא כך. מלה יאכל וגו' ולא יראה וגו' פ"י אפילו כשאתה מקיים ביום זה ולא יראה. ואחיה מבשר החמך מתוך ביתך. מ"מ מלות יאכל כל שכתב הימים ולא יסתר מהם אפילו יום א'. או אפשר לפרש לשיכר. והייט מלות יאכל וגו' והוה בסתמא דלא נמלא חמך כלל בתוך ביתו בפסח. אבל היכ' דנמלא בתוך ביתו באתו היום חמך וקיים הלוא דכל יראה א"ל למלה. וזהו דמסיק קרא ולא יראה וגו' פ"י דלא באתו היום חמך א"ל לאכילת מלה כלל. ואין בידי להכריע כונת המקרא. אבל י"ל דכונת המקרא לר"י הוא

הוא עכ"פ בא' משני אופנים אילו. והוא לר"י דלא אלתריך להקיש דגשים דנפק' ליה הך מילת' מקרא דלא תאכל עליו חמץ בגיל ואייתר ליה הך קרא לדרש' לענין א' משני אופנים בגיל. ולר"ש דאלתריך האי קרא להקיש דגשים וכנ"ל. לדיד' ל"ל דפשיט' ליה הך מילת' מכברא לפי שירש ענין מטה זו הגיל. ופשיטא ל' בא' משני סדרות בגיל ולא בעי קרא להכי ודוק. אבל אן אין בידיו להכריע דבר זה. והוא ספיק' דדינ' ואיכ' טור גונא אחרינ' מעין זה והוא גמי ספיקא וכמ"ש לקמן אלא דהס' הדעת נופה יותר להקל וכמ"ש שם ותו לא מיד כללן של דברים דעל פי היסוד הגדול שידענו למעלה הענין מנה של רשות אוד' לט' כל קוסיות המוס' ושאר כל הקוסיו' הגיל ורווח' שמעמח' מאד. וגם מדרש' קראי שפיר. וכל הדברים בגיל הם כפחור ופרח לא שגרו' הראשונים ז"ל ומקו' פנימו לו בעה"ש עד כאן ביארנו רשות מלה:

וכן לענין רשות דומן נמי ג"כ ז"ל באופן הגיל. והענין דנלפנ"ד דברכת זמן אפרי חדש לא הוה ברכה בעלם על הנאה ושמחה פרי זו כמו שאר ברכות הזמן כגון זמן דרגלים. וכל עניני זמן המזכירים בפ' ההואה ע"ש. דהס' הוא בעלם על הנאה ושמחה אורו ענין. דבאופן דברים איכא הנאה ושמחה גדולה שאר. וראוי לחייב עליהן בעלם ברכה זמן כמו ברכה אגילה על האכילה שהוא חובה על האכילה גופ' בעלם דהנאה אגילה היא הנאה ממשיה וכן הוא הנאה ושמחה הענינים הגיל ג"כ כמו הנאה ממשיה מאופן הדברים בעלם כמו שה' אוכל איה מאכל. וכך שיערו חז"ל ענין הנאה ושמחה זו. ולכן חייבו חז"ל ברכה פ"ו כמו על האכילה. משא"כ לענין פרי חדש שיערו חז"ל באופן זה דהנאה והשמחה לא הוה הנאה ושמחה גדולה כ"כ. ולא הוה בעלם מאותו הפרי. אלא דהענין כך הוא דקבעו של הפרי חדש הוא להתעורר לב האדם לשמחה. אבל פסחמה איט בעלם עם הפרי. וחדש דהא מברך על הראייה בעלמא. ואע"פ שאינו אוכל אותו לפי דעת הראשונים ז"ל וכידוע וכו' שפירש"י שם פ"ט. ומשמע ג"כ דאפילו היא אינו שלו. אלא של חבירו והוא מובן ושמחה מה זו עושה כשישאר של פניו ואינו יכול לאכול ממנה. וע"כ ז"ל כנ"ל והבדלה אינו בעלם על הפרי. אלא על שמחה לבו אלא דהפרי היא סבה פמשורר לשמחה ואם היה יטיר שימעורר לבו לשמחה ממילא בלא שום סבה אפשר שה' ראוי ג"כ לברך ברכה זו אבל באמת לא יטיר דבר זה. דפ"כ לריך איזה סבה להתעורר לשמחה והוא מובן. וה"כ הפרי היא המעורר לשמחה. וגמלא דהבדלה היא בעלם על שמחה לבו והפרי היא אינו אלא פמקרה שהיא הגורמת להשמחה. ונקט פרי חדש לדוגמא וה"ה דבר אחר כשיחל בזה רשות בידו לברך עליה אם ירצה ומאה נמי איכא בזה וכמו שהארכתי בזה במקום אחר ע"ש:

והנה הגמ' לדינ' בזה הוא לענין ב' דברים הא' דגבי עניני זמן הגיל הוקבעו לחובה שהיא בעלם על איהן דברים והוא ענין הנאה ממשיה ועל דבר פרטי כמו אכילה וכנ"ל. משא"כ גבי פרי חדש שהוא בעלם על שמחה לבו בלבד וכנ"ל והוא אינו הנאה ממשיה ועל דבר פרטי. אלא שהוא שמחה פמשורר בדרך כלל. ומש"ה לא הוקבעו לחובה דכגון זה אינו ראוי לקבעו ברכה לחובה והוא מובן. ואפילו למזיה נמי לא הוקבעו פמקרה חז"ל. אלא שהוא גילוי מילתא בעלמא וכמ"ש שם וע"ש פ"ט. ג' דגבי עניני זמן הגיל אינו יכול לפטור בשום דבר בשולס. אפילו שפ' ייש לו אז לער ממקום אחר. כגון דמת אביו והוא ירש דמברך שהחיינו וכדאיתא שם. והטעם דכיון שהוא בעלם פמשורר ממשית. ועל דבר פרטי לא איכפת לן בזה כלל פמשורר לו לער מלך פרט אחר הרע. דעכ"פ הוא מברך זמן על פרט המיב שהוא קיב לו בעלם ועל פרט האחר הרע מברך באמת דין האמת וכדאיתא שם. ודמי ממש לברכה אגילה. הגם שגמך אם אכל דבר מאכל וה' לי אז איזה לער וז' איט לריך לברך אז על אכילתו. והוא מחמת שהוא הנאה בעלם מן האכילה. ולא ערע כחה של הנאה האכילה מחמת לער שיש לו מברך אחר. דכל א' הוא ענין בפני עצמו והוא מברך. וה"כ בדין הגיל הוא כענין הנאה בעלם ומדבר פרטי. והלכך הוא ענין בפני עצמו והבן. משא"כ גבי פרי חדש היכ' אלא

דיס לו אז לער מדבר אחר. נפטר לגמרי מברכת זמן וליכא אפילו מטה. והוא לפי טעם הנ"ל דלא הוה שמחה והנאה בעלם מדבר פרטי שהוא הפרי. אלא דהפרי הוא במקרה. והעלם הוא שמחה הלב סתם ובדרך כלל וכנ"ל. ואיכ' לפ"ו היכ' דיס לו אז לער מדבר אחר. ליכא מקום כלל לברכה זו. דהלכך מכלל שמחה לבו לגמרי. כיון דהשמחה בעלם הוא אינו. אלא שמחה סתם וברכבת הלב בעלמא. ואיזה תלויה בשום דבר בעלם. וא"כ זיה אינו אלא כשאין לו לער ממקום אחר. אבל כשיש לו לער ממקום אחר אינו במילה שמחה זו לגמרי והטעם מעיד ע"ז. וזוהי נחא שפיר דקרי לה בשם רשות ולא בשם מטה. דמטה הוה משמע מטה בעלם. מקום הפרי גופא ואינו יכול לפטור מזה לעולם. וכמו שאמר עניני זמן בגיל אבל רשות משמע דאינו מטה בעלם. ולפעמים יש לו רשות לבעלה. והכונה הוא אינו שהודחה מפני הדחק לאיזה טורח ומלך קלות חובתה. דזה יתכן להיות אפילו כשהיה נקראת מטה יהוא לאפוקי מחובה והוא מובן. אלא דהכונה דלפעמים נפטר בעלם מברכה זו לגמרי. והוא מחמת דלא שייך בעלם ברכה זו כלל. והיינו באופן הגיל. וזהו שורש כונת לשון זה של רשות והוא ג"כ ממש כעין שאר עניני רשות בגיל לפי מה שפ' למעלה. דיס בידו רשות לבעלה והכא ג"כ הרשות בידו להפקיע את עצמו לכתחלה מברכה א' והוא באופן זה. כגון שה' יודע שיביאו לו פרי חדש והוא לריך ללכת לבית האכל הרשות בידו לומר שלא יביאו לבא. אלא להוליכ' לבית האכל כדי לבעל שמחה לבו מהפרי פ"ו לער האכל. או שה' קרוב לבין המגרים מותר להמתין להביא הפרי עד זמן הוס שבו זמן לער וכמ"ש בסמוך. וכן כל כיוצא בזה והדעת טענה כך. דאין אדם מחויב להשיג שמחה בלבד כדי לברך. כמו שאין אדם מחויב לאכול כדי לברך. אלא מותר לכתחלה להמשיך ידיו מאכילתו שלא יתהני ולא יברך. וה"כ גבי זמן דפ"ח. אבל גבי זמן דרגלים ואיך ליכא דל כלל להסתכל שמחה זו מלבו ודמי בלד מה לברכות המלוות ודוק. וכן גבי ר"ס ויהיכ' לפי מה שנתפסקו שם בגמרא ורלו לומר דהוה רשות. יש לפרש ג"כ כנ"ל. והיינו דנסתפקו אי הוה כרגלים דהוה שמחה והנאה בעלם מאותו זמן גופא כמו מרגלים וכנ"ל. או אפשר דלא הוה שמחה והנאה כ"כ בעלם כמו מרגלים. ואולי הוא מחמת שהם ימי דין. אבל עכ"פ ודאי איכא שמחה והנאה במקרה פ"ו ימים אילו. והיינו התפעלות הלב לשמחה סתם בדרך כלל כיון שהוא הפחדשות הזמן ועמים רחוקות והוא יו"ט פכ"ה. הגם שהם ימי דין. מ"מ מתעורר הלב לשמחה וכנ"ל גבי פרי חדש והבן כל זה מאד:

והנה ע"פ דברים הגיל תראה ותבין מעמלך לעשות פשר דבר בין שני דעות לענין לברך שהחיינו בין המגרים דבש"פ ס' תקנ"א ספיק' י"ז כחז דאין לברך. וענין במ"א שם ס"ק מ"ב הטעם. והוא באמת טעם קלוש ולא ירד לשורש הענין אבל למ"ש למעלה באמת הוא מעיקר דינ'. והגמרא ז"ל בביאורו שם חולק ע"ז והביא רא' ממת אביו והוא יורשו וע"ש. והנה בש"פ שם הזכיר פרי חדש ובגד חדש ופגשיתם פסק דאין לברך. והגמרא ז"ל שם משמע דחולק בפגשיתם אבל לפי דברינו הגיל הענין מבורר מאליו. דיס לחלק בזה ובהא דלענין פרי חדש דברי הש"פ נכונים מאד. דכיון שהם ימי לער ואכל ממילא בטל השמחה שבלב כיון שהוא אינו שמחה בעלם עם הפרי גופא ולא דמי כלל למת אביו והוא יורשו דהס' הברכה הוא חובה והוא שמחה בעלם ואינו מהבטל פ"ו לער מזד אחר וכנ"ל. ולענין בגד חדש ודאי דברי הגמרא ז"ל נכונים מאד. דגבי בגד חדש הוא חובה דנוכח במהני' בר"פ הראוה. ומסתמא הוא חובה קשאר ברכות. וא"כ דמי ממש למת אביו והוא יורשו וכמבוא' למעלה: **והנה** לברך ענין רשות המזכיר בפ' פסילין הגיל. והוא ג"כ באופן הגיל והיינו לענין אין דינ' שם לפ' מאי דאוקמא בגמרא דאיכא דעדיף מיניה. הנה באופן זה ליכא מזה בעלם משום דין גופ'. שהוא מזה עשה על היין לרין כדכתיב ושפטו את הפסם בכל עת. אבל היכ' דאיכ' דעדיף מיני' אינו מלווה פ"ז כלל. ואין המזה מוטלת עליו. אלא

דאפילי באופן זה יזייר עכ"פ דלפעמים איכא מזה. כגון באופן זה דאשמו הראשונה לא מלאה צעניו והוא נושא חסה אחרת נאה הימנה. וכונתו לשם שמים והוא להגיל א"ע מן ההיריון באשה אחרת והוא מובן. ובכ"ז איירי מח"ר והש"ס לא חש להאריך בזה ולפרש כ"כ כי סמך על המובן מאליו. והנה באופן זה הגם דבאמת הוא מזה גדולה א"ס כונתו לש"ס דההיריון הוא עצירה גדולה וכידוע. מ"מ לא הוה מזה בעלם הגשואין גופ'. אלא עלם המזה ההוא השמירה מן ההיריון. והגשואין הוא במקרה כי הוא סבה השמירה. ונ"מ בזה א"ס יכול לכוף את ילדו שלא ירהר או שימור א"ע פ"י סבה אחרת אז ליכא מזה כלל בגשואין והוא מובן. ולכן גשואין כ"ז נקרא ג"כ בשם רשות. ותיבת רשות ג"כ הכונה כג"ל דרשות בידו לכתחלה להפקיע א"ע ממטה זו פ"י סבה אחרת הג"ל דאז ליכא מקום למטה זו כלל וכלל וכמו בכל עניי רשות הג"ל:

ובן גבי אין מולגין ואין מיבמין שם י"ל ג"כ כג"ל דאוקמא שם דאיכא גדול ומזה בגדול ליבס. והנה לכאורה י"ש לדקדק ממ"ז אי איירי באופן דהגדול אינו רואה לחלוץ וליבס. באופן זה ודאי המזה על שאר האחין כמו על הגדול. ואי איירי באופן דהגדול רואה לחלוץ וליבס. א"כ אחאי באמת מולג הקמן ואינו מניח להגדול לחלוץ. ומסתמא איירי מח"ר דעביר דבדעי למיפבד. וז"ל דאיירי באופן זה דהגדול באמת רואה לחלוץ אלא דהיבמה אינה רואה לחלוץ מן הגדול מחמת איזה טעם דקשה לה מאד לחלוץ וליבס מן הגדול. והקמן רואה לפשות עמה טובה זו וג"מ שחלוץ ממנו. הגם באופן זה ודאי מזה איכא אכל לא מזה בעלם שהוא מזה חליצה גופ'. דעלם המזה אינה מושלת כלל על הקמן כיון דהגדול רואה לחלוץ. אלא דעכ"פ יכול לפטור אות' בחליצה כבעל שיכול לפטור אשתו בגט. והוה בודאי אינו עלם המזה שהי' מושל עליו דבר זה לעשותו והוה פשוט. וכן הוא גבי חליצה הג"ל דלא הוה מזה בעלם. אלא דהמזה בעלם הוא הג"מ והחליצה היא במקרה כי היא סבה הג"מ הג"ל. וג"מ בזה א"ס היה אפשר שחבטתל העטם דמחמת זה קשה לה לחלוץ מן הגדול ואז באמת ליכ' מזה כלל בקמן. ואפילו ג"מ נמי ליכ' ולכן חליצה כ"ז נקראת בשם רשות שאינו עלם המזה ויש לו רשות בחיזה ז"ל לפטור א"ע מזה לגמרי באופן שלא יהי' שייך המזה כלל בעלם ולא שדוחה המזה מחמת איזה אינם שייך ולכ"ל והוא מובן. ותיבת הרשות הוא ג"כ כג"ל דיכול להפקיע את עצמו ממזה זו פ"י תקנה הג"ל דעפ"ז לית' להך מזה כלל וכלל. משא"כ לפי מאי דס"ד דאיירי בחליצה גדול או דליכא גדול באופן זה הוה בחליצה גופ' ודאי מזה בעלם דומי ממש להא דסיפא שם אין מקדישין וכו' ומש"ה פריך והא מזה קעביד ואחאי פלגיניהו לתרי צדי וכפ"ש למעלה והבן בכל זה מאד:

ואיכא עוד עניי רשות המוזכרים בסוטה ד' ג' פ"א לפנן קינא ואיך שם. אכל אינו ענין כלל להני רשות הג"ל דהני רשות הג"ל ע"כ הכונה הוא דרשות הוא שלא לעשות. והיינו דפטור לעשות ואיכ' ע"כ ז"ל כמ"ש למעלה מההוכחות הג"ל. דאין לפרש שם דרשות הוא לעשות. דאיכ' מאי רבות' הוא והוא מובן. משא"כ הסם י"ל דרשות הוא לעשות דה"ל דאיכ' איסורא וכמסקין שם. אלא דלפי הס"ד שם דבכל התורה פליגי ע"כ ודאי א"א לפרש באופן הג"ל דרשות הוא לעשות דמאי איסורא שייך בכל התורה. וע"כ ז"ל דרשות הוא שלא לעשות אלא דלפ"ז קשה. איכ' ליכא מזה כלל בתורה דאין לפרש שהם מות במקרה ובאופן שפ"י לעיל. דזה ודאי לא שייך בשאר מות והוה פשוט. וע"כ ז"ל באופן זה דרשות היינו דליכ' עונש על ביטול אכל עכ"פ איכ' שגר על קיימם או הכונה דאין ב"ד כופין עליהם וכמ"ש למעלה. לכאורה ד"ל כך גבי עניי רשות הג"ל. אלא דהתם כתב' דבאמת הוא דוחק גדול לפרש כן. דאיכ' הוה ל"י לפרש ולא למישקל מינה. משא"כ גבי עניי רשות דסוטה הג"ל א"ס נפרש לענין עונש או לענין כפיית ב"ד הג"ל לא תקשי. כ"כ דבלא"ה לא קיימ'

אלא על הגדול ממנו אכל עכ"פ מזה איכא במקרה והוא מסבך ענין אחר. והיינו לעשות שלום בין אדם לחבירו שהיא ענין מזה אחרת. ושייך ג"כ בשאר מחלוקת א"ה שלא בממון. משא"כ היכ' דליכ' דעדיף מינה מלבד דממילא ודאי עושה שלום ביניהם ע"י הדין איכ' ג"כ מזה בעלם דין גופ'. והוא מזה כמו שאר מות התורה וגיורת הכתוב הוא. ואיכ' נ"מ גדולה בענין זה דהיינו דאינו מזה על הדין וכג"ל וליכא מזה. אלא למען השלים ולכליל עשוק מיד עשוקו יכול לקיים מזה זו ג"כ באופן אחר. והוא בלא דין כלל. והיינו כגון א"ס ישתדל אכל התובע לפטור את הנתבע שלא יתבע ממנו כלום בדין. והוא מחמת רחמנות או מסבה אחרת והתובע יקבל דבריו וישמע לו. ולא יתבע שוב ממנו כלום. או ישתדל אכל הנתבע לשלם בלא דין כלל וכג"ל ונתרצה בזה ונעשה שלום ביניהם. או באופן זה שאינו מניח לתובע בדין אלא דמשלם לו מציתו ונתרצה בזה. הנה באופנים אלו וכיוצא בהם יכול לקיים מזה הג"ל ממש כמו ע"י הדין. וכונת תיבת הרשות ג"כ כג"ל. והיינו דהרשות בידו לכתחלה להפקיע את עצמו ממזה זו פ"י אופנים הג"ל דעפ"ז לא יהיה מקום כלל למזה זו וכג"ל. כ"ז הוא היכא דאינו מזה על הדין. אכל היכא דמלוה על הדין והוא היכא דליכ' גדול ממנו ליכא שם טלדקי כלל לפטור א"ע ממזה זו וזאת בדין גמור או בפשרה שהוא ג"כ כענין דין וכידוע. ודבר זה נקרא מזה. שהוא מזה בעלם. ואינו יכול לקיים אות' מזה גופ' באופן אחר. וכן גבי מעריבין ומחרימין ואיך שם ג"כ נקראין מזה. שהעריבין והמחרימין ואיך שם הפעולה גופ' היא עלם המזה ולא מסבך ענין אחר שנאמר שיכול לקיים אות' מזה גופ'. ובאופן אחר דהא בודאי אינו יכול לקיים מזה עדיין א"ס לא שיאמר ערכי עלי וזו היא עלם המזה ואינו יכול לעשות' באופן אחר. וכיוצא בזה איך שם והוא מובן. והוה דפלגיניהו תנא במתני' לתרי צדי הגם דשניהם באמת הם מזה. מ"מ מחלקיהם בעניניהם. ועפ"ז נחלקי' בשמותיהן דלתי קרי לאו רשות. כשמן כן הן ד"ש לו רשות לפטור א"ע. ולא מפני כדחק ומאד קלות החיוב. אלא דבעלם יכול לפטור פ"י שיעשה באופן אחר הג"ל. והוה ממש כמו כל עניי רשות הג"ל לפי מה שפ"י למעלה. והוא מובן. אכל לאיך קרי להו מזה שהן מזה בעלם ואינו יכול לעשות' באופן אחר. והנה המקשה שם הוה ס"ד דאיירי באופן היכ' דליכ' דעדיף מיני'. ואיכ' הוה ג"כ מזה בעלם כמו מקדישין ומחרימין ואיך שם. ומש"ה הקשה והא מזה קעביד פ"י דהוה נמי הוה מזה בעלם ואחאי פלגיניהו לתרי צדי. ועיין בהוס' שם בד"ה והא וכו' ומשני דאיכ' דעדיף מיני'. ולפ"ז באמת לא הוה מזה בעלם וכג"ל:

ובן גבי אין מקדישין שם נמי י"ל באופן הג"ל. והענין דלכאור' י"ש לדקדק אחאי הונדך שם למימר דאית לי' אשה ובנים אפילו א"ס אין לו אשה כיון דיש לו בנים וכבר קיים פריה ורביה ותו ליכ' אלא מזה זו דבבוקר זרע זרעך וגו' וכמו שפירש"י שם בד"ה דאית לי' וכו' פ"ש. ועוד י"ש לדקדק לפי פירש"י שם אכתי קשה ואחאי קרי לה רשות. והא באמת עכ"פ מזה קעביד. וכי מזה מדברי קבלה לאי מזה היא. אכל כ"ל דהענין כך הוא דדאי נריך לאוקמא דוקא דאית לי' תרוייהו אשה ובנים דאז לא הוה מזה בעלם וכמו שיתבאר. אכל היכא דאית לי' אלא חדא מנייהו וכפ"כ היכ' דאית לי' כלל הוה מזה בעלם. והיינו כגון דאית לי' אשה אכל אין לא בנים ממנה. והוא נושא אשה אחרת. בשביל בנים זהו ודאי מזה בעלם. דפעילה זו גופ' היא המזה בעלם ואינו יכול לעשות' באופן אחר. וכן היכ' דיש לו בנים וכבר קיים פ"ו ואין לו אשה. שמתא אשתו והוא נושא אשה אחרת משום מזה דבבוקר זרע זרעך הג"ל. נמי הוה מזה בעלם דא"ל לו לעשו' באופן אחר והוא מובן. משא"כ היכ' דאית לי' אשה ובנים מאות' האשה ורואיה עדיין שתלד עוד בנים באופן זה א"ס נושא שוב אשה אחרת בודאי ליכא בזה כלל מזה בעלם. דאפילו מזה מדברי קבלה הג"ל נמי ליכ'. כיון דיכול להוליד עדיין מאשתו הראשונה דזה ודאי לא מנינו מזה כלל בשום מקום. שגריך ליקח גשים הרבה ויוליד מכל אחת בנים אלא

קיימ' במסקנ' הכי וכדאית' שם וע"ש ודיק כי נכון הוא ואיכא מור ענין רשות א' הנזכר בסוכה ד' כ"ז לענין סוכה ע"ש והתם אין לפרש באופן הנ"ל. אלא דמחפרש כפשוט' דאי בני אכיל אי בני לא אכיל. וכדאי' שם אבל התם לא תקני כלל קושיות הנ"ל דאנן סירכ' דלישנ' דמלה שם נקט נמי הכי גבי סוכה ואכתי'ם לו הרהורי דברים בסוגי' שם ויהא' במקו' אחר: **וענין** רשות של תפלת ערבית הנ"ל ג"כ ל"ל באופן הנ"ל. והוא דבאמת הוה מליה אבל לא בעלמ' משום מלות הפלה וכמו שאר תפלות. אלא מהשת ענין אחר וכמו שיבאר. והענין דמ"ד ת"ע רשות ה"ל כהמ"ד שם דתפלות כנגד תמידים תקנות וליה לאו זמן קרבן היא. אלא דאבר' ופדרים שנתחברו מצוים קריבין בלילה וכדאיתא בבבב' ד' כ"ז פ"ג. ואי' בעלמ' אינו נחשב כלל הקרבה דלילה. אלא הקרבה דיום דהיינו מה שנתחבר מצוים ומה שמקריב בלילה כאילו הקריבו ביום דמי. דאינו אלא שרי היום והוא מובן. ולכן לא ראו מו"ל לתקן כנגדה הפלה בלילה כלל אפילו למטה בעלמ' ולא לחובה. דבלילה בעלמ' לאו זמן קרבן היא עלל ולא שייך נמי תפלה כנגדה. פי' לתקן לכתחלה העיקר משום הקרבה דלילה אלא דהעיקר הוא משום טעמא דלקמן. אבל איכא לירחק טעמא ג"כ משום אברים ופדרים. והג"מ הוא לענין שונא בביטולא דמשום טעמא דלקמן בלחוד ליכא שום שונא כלל בביטולא. דגבי מנהג אבות ליכא שונא וכמו שהאר"כ בזה בתשובה אחרת ושם ביאר' יותר לענין ידן וכו' **דמ"ע** אבל מ"ע מלה איכ' להתפלל בלילה מטעם אחר וכמו שיבאר. והענין דאפילו להמ"ד תפלות כנגד תמידין תקנות מ"מ מדי נמי דעכ"פ אבות נמי התפללו תפלתן כל א' בזמנו. זה בשחרית וזה במנחה וזה בערבית דהא קראי קדרש' התם מ"ע. אלא דבהא פליג דמ"ל דלא היו נוהגין בן אלא לעמון. אבל לא היה תקנה לחיוב לזרעם ולדורות הבאים. עד דאחו אמר' והם תקנו לחיוב כנגד התמידין וזהו בשחרית ומנחה. אבל בערבית לא מלאו מקום תקנה לזה וכנ"ל. אלא דעכ"פ מלה איכא להתפלל נס בערבית והוא מטעם כדי להתנהג בדרכי האבות שהוא מלה. וכדכתיב שאל אביך ויגדך וגו' ואולי נס קודם תקנה אכנה"ג היי נוהגין בנ' תפלות אלו למטה ומשום הנ"ל. ואח"כ אחר אכנה"ג ותקנו שחרית ומנחה לחובה וערבית נשאר למטה בעלמא כמי קדם ונפרט לאחר תקנה אכנה"ג ודאי איכא מלה טפי. שלא לבזות אות' תפלה שהתפלל יעקב אבינו ע"ה. ואינו דרך כבוד ליעקב נגד אברהם ויזחק דתפלה. שכן אנו מתפללין ותפלתו של יעקב אין אנו מתפללין. וגם דעיקר התפלה הוא מתקנה אכפ"ג ולא מחמת תפלתן של אבות. מ"מ אם היו מתפללין ב' תפלות אלו שהתפלל אברהם ויזחק. ולא היו מתפללין ערבית שהתפלל יעקב לא היה דרך כבוד ליעקב. ובלאו הכי הענין מבואר מאליו כפשוטו דאינו רשאי לשנות ממנהג אבות וכנ"ל. ועיין בתים' שבת ד"ע ע"כ דמ"ד למ"ד כו' מ"ש בזה. וגמלא לפי דבריו הנ"ל דמ"ע באמת הוא מלה. אבל לא מלה בעלמ' משום מלה תפלה גופ'. אלא דהמלה היא לחיוב בדרכי האבות ולא משום תפלה דוקא דה"ה אם היו נוהגין מנהג טוב אחר היו ראוי' לו להתנהג כמותן אפילו אם לא היינו מזוין ע"י לאחר מ"מ והבן ענין זה מאד כי נכון הוא:

ודג"ב לריבא בין אם היא מלה בעלמ' משום מלה תפלה גופ'. או משום טעם הנ"ל היא לענין שיבאר. ודיין אם היא מלה בעלמ' משום מלה תפלה גופ'. אפילו אם לא היה חובה אלא מלה בעלמא לא היה רשות לבטלה כלל כמו שאר מלות וזאתי' במחנה שפסרו מלה מדברי סופרים. אבל לא נפטר בעלמ' אלא שדחוי' היא במחנה ומ"ל. משא"כ אם היא מלה משום טעם הנ"ל לפעמים הרבה נפטר ממלה זו ולא מחמת קלות' של מלה זו. דאין לחלק בין מלה למלה וכנ"ל. אלא דנפטר בעלמ' מחמת דלא שייך מלה זו כלל משום דלא שייך בה טעם הנ"ל. והיינו באופן ש"כ דליכ' בזוין כ"כ לאות' תפלה שהוא מבטלה מחיוב טעם מאתן שיעקב אבינו ע"ה גופ' ג"כ היה מבטלה. ואיכ' באופן

(י)

זה אינו פוגע כלל בכבוד של יעקב וליכ' בזה מלה כלל בעלמ' להתפלל להתנהג במנהגי. כיון דבאופן זה הוא גופ' ביטול אות' תפלה. והיינו באופן זה כגון שיהי' יעקב לריב' להתפלל ערבית סמוך לע"ה ואם לא יתפלל עכשיו עבר ומנהגו וסודמ' לו ג"כ עכשיו מלה אחרת. אית' מלה שהוא מלה עליה והיא אינה עוברת דין נוסף שיניח התפלה. אע"ג שהיא עוברת ויפסוק במלה אע"ג שהיא אינה עוברת דתפלה אינה מלה עליה. ובפרט ת"ע דגם לאחר מ"ה ולאחר תקנת אכנה"ג ג"כ אינ' מלה כלל וכנ"ל. ובמלה אחרת הוא מלה עליה ואיכ' היא עדיפא טפי בנס שהיא אינה עוברת. והדעת נוחתת כך אע"ג דאין לו ראי' ע"י. ואיכ' לפ"י לדין נמי באופן זה הוא פטור בעלמ' מלהתפלל מחמת המלה אחרת ואע"ג דלדין בשניהם אנו מזוים ומאי אולמ' דהאי מהאי. מ"מ כיון שכנגדו ביעקב היה נדחה התפלה מפני המלה כזו שאנו מזוים עליה. ואיכ' ממילא לדין נמי נדחה התפלה מפני המלה והוא מחמתו ששם גופ' הנ"ל דבאופן כזה אין אנו מזוין כלל על התפלה. אפילו מחמת מעשה אבות כיון שהאבות עצמם באות' אופן לא היו מתפללין. ואיכ' לדין נמי באופן זה בעלמ' אין אנו מזוין עליה. והמלה האחרת שאנו מזוין עליה עדיפ' טפי בנס שהיא אינה עוברת. וכן כתבו התוס' שבת הנ"ל אלא שלא ביארו שורש הענין ע"ש ולדבריו הנ"ל מותר אפילו לכתחלה. והיינו אפילו היכ' דלא נודמן לו מלה ממילא מותר להשתפל בזה להשיג איזה מלה כדי שיפסור מתפלה והוא מובן מאליו ע"פ טעם הנ"ל וכונת חז"ת רשות הוא ממש ככל ענין רשות המבואר למעלה והוא שיכול להפקיע את עצמו ע"י מלה אחרת לכתחלה דאז חו ליכ' להך מלה דמ"ע כלל. ולא שבודח' אלא דבעלמ' לית' להך מלה והוא מטעם הנ"ל:

ועוד איכ' ג"מ אחרת בין אם היא מלה בעלמ' או מטעם אחר הנ"ל. לענין אם התחיל לאכול אי לריב' להפסיק. אם היא מלה בעלמ' אע"ג דלא הוה חובה היה לריב' להפסיק מטעמים הנזכרים שם והוא מובן. משא"כ לטעם הנ"ל איכ' להפסיק אפילו יתבטל התפלה לנמרי מחמת זה. וכן משמע בסוגיא שבת הנ"ל ע"ש הי"ב. והוא משום דבאופן כזה ליכ' בזוין כלל לאות' תפלה. דמה שאינו מפסיק במלמט' סעודה הוא לא מחמת שאינו מחשב התפלה. אלא משום שחובה הוא ואח"כ נמשך הסעודה וממילא מתבטל עפ"י התפלה וליכ' בזוין לתפלה בזה והוא מובן. ויעקב אבינו ע"ה גופ' נמי אפשר שאם אירע לו כך לא היה מפסיק בסעודתו מחמת שרחה. כיון דלמ"ד זה הנ"ל לא היה דבר זה תקנה קבועה מהאבות. אלא מנהג בעלמא שנהגו כך ובאופן זה היכ' דאיכ' שרחה אפשר שהיי' מבטלין אות' והוא באופן הנ"ל. ואפשר דבאופן אחר נמי היו מבטלין כגון במקום טורח גדול אפילו בדבר הרשות שלהם. כיון דלא היה אלא מנהג בעלמא לדידכו. ואיכ' לפ"י לדין נמי אם היה לו עסק וטורח גדול אפילו אינו דבר מלה מותר להתחיל לכתחלה באופן עסק ולבטל התפלה דליכ' בזוין לתפלה בזה. כיון שהיא מחמת טורח גדול ייעקב גופ' ביטלה באופן זה. ולא דמי לאכילה דמשמע שם דלכתחל' אסור להתחיל ע"ש. דאכילה לא הוה טורח גדול כ"כ דהא אפשר לו להתפלל תחילה ואח"כ לאכול ומסתמא יעקב אבינו ג"כ עשה כך והוא מובן. משא"כ במקום טורח גדול באופן היכא דאיכ' לעכב העסק עד אחר התפלה קלרן של דברים באופנים הנ"ל הותר לו לבטל ת"ע. ולא מחמת דחק הנ"ל הודחה התפלה ומאד קלות' אלא דבאופנים הנ"ל בעלמ' לא שייך מלה זו כלל וכנ"ל. וזהו ענין רשות דמ"ע והוא ממש הכונה כמו כל רשות הנ"ל לפי מה שביארתי למעלה. והנה איכא עוד אחת בנס דלא הוזכר שם מיוחד לשון רשות. אלא מ"מ שורש ענין וכוונת' הוא ג"כ כמו כל ענין' הנ"ל והיינו רשות דרי"ט חל"ב' דר"א בפ"ו דפסחים ובפ"ב דביצה ע"ש. ולא משום קלות' דאכילה הוא אלא דיוכל להפקיע א"ע ממלות' דלכס ע"י מלות' דל"ה דאז הוא נפטר ממלות' דלכס והוא ע"י מלות' דל"ה. אבל באופן זה אם לא יוכל לקיים ל"ה מחיוב סבה שהיא בידיה חל עליו חיוב' דלכס לר"א כמי לר"י וכמו שאר מלות' התורה

התורה וכן הוא חק התורה וגז"כ לר"א דב' מלות הם .
ונפטר באיזו מהן שיראה ולא מפני קלות' אלא דמיר' כשאר
מלות באופן אחר חסר לו ל"ה ובאופן זה הוא אזכרה על לשם
כמו שאר אזכרות התורה וכמו שביארתי ענין זה במקום אחר
ועפ"י דמי ממש לכל עניני רשות שביארתי למעלה והוא
מבואר מאליו והבין בכלזה מאד כי הוא נכון והוא כפתור ופרת:
והנה הג"ל הג"ל איכ' כ"מ עוד בזה בין אם הוא
מלה בפעם או מחמת טעם הג"ל והוא לענין גידן
שאלתיו הג"ל אם התפלל ת"ע ומלא לואה במקומו. ובהקדם
נבאר ענין דין מלה הבאה בעצירה דנחלקו בזה הפוסקים .
ועפ"י יבאר דין זה בפ"ה על נכון. וז"ל הגמרא סוכה ד'
כ"ט פ"ב קא פסיק ותני ל"ש בירוש' ראשון ול"ש בירוש' שני
בשלמא וכו'. אלא בירוש' שני אחמי לא. אמר ר' יוחנן משום
ר' שמעון בן יוחי משום דהוה לי' מלה הבאה בעצירה .
שנאמר והבאתם גזול את הפסח ואת החולה . גזול דומיא
דפסח וכו' אלא לאו משום דהוה לי' מלה הבאה בעצירה וכו'.
אחמר נמי אמר ר' אחי יבש פסול מפני שאין זה הדר .
גזול פסול משום דהוה לי' מלה הבאה בעצירה ופליגא דר'
יחנן. דאמר ר' יחנן בר נחמני אמר שמואל ל"ש אלא בירוש'
ראשון. אבל בירוש' שני מחוך שיואל בשאלו יולא נמי בגזול .
מחביר רב נתחן בר יחנן וכו' רבא אמר לשולם בירוש' ראשון
ולא מיבעי' קאמר לא מיבעי' שאלו דלאו דירי' הוא. אבל
גזול אימא סתם גזילה יאוש בפלים הוא וכדידי' דמי קמ"ל .
עכ"ל בגמרא הנריך לפנינו. ואיכ' ג' שיטות הפוסקים לדברי
שמואל שם . איכ' מ"ד דס"ל דשמואל לא חייש כלל אמורה
הבאה בעצירה. אפילו במלה דאורייתא ואפילו בזמן המקדש
שהוא מדאורייתא כל שבעה נמי יולא בירוש' שני בגזול וכו'
שיטת הרמב"ם והר"ן ז"ל ע"ש . ואיכ' מ"ד דס"ל דקא
במלה דרבנן לא חייש שמואל אמורה הבאה בעצירה . אבל
במלה דאורייתא מודי וירוש' שני במדינה קאמר וזהו שיטת
התוס' שם בד"ה מחוך כו' ע"ש. ושיטת זו נחלקת לב' שיטות
איכ' מ"ד דס"ל דהא דמודי שמואל במלה דאורייתא דלא
יאל מדאורייתא לא יאל . ואיכא מ"ד דס"ל דאפילו במלה
דאורייתא נמי דלא יאל הוא אינו אלא מדרבנן בעלמא. ובמנה'
דרבנן יאל אפילו מדרבנן וביאש הרב הגאון בעל ש"א ז"ל
בספרו בדרי מלה ומרור . וע"ש שהאריך בזה. ואיכ' עוד
שיטת אחרת דאפילו במלה דרבנן נמי חיישין למלה הבאה
בעצירה. וזהו שיטת הרב אלפס ז"ל והרא"ש ז"ל שם דפסקו
כר"י וכסממא דגמרא שם. דקאמר קא פסיק ותני כו' דאפילו
בירוש' שני נמי לא יאל. ועיין ברא"ש ז"ל שם שהאריך קצת
בזה. אבל הרמב"ם ז"ל ושאר פוסקים חולקין ע"ז וס"ל דהלכ'
כשמואל שם וכרצא דהוא בתרא. ואפ"פ שאיני כדאי להכריע.
מ"מ אחוה ג"כ דשתי הקלושה בזה. ובתחלה נבאר בפ"ה
להכריע בין ה' שיטות הג"ל ולבאר באיזה דרך ישכון האור.
לשמואל ולרבא דפליגי שם אר"י. ואח"כ נבאר בפ"ה לענין
הלכה אי הלכה כשמואל ורבא . וכשיטת הרמב"ם ז"ל ושאר
פוסקים. או הלכה כר"י וכשיטת הר"ף והרא"ש ז"ל הג"ל.
ובתחילה נבאר דע"כ רבא מודי דבמלה דאורייתא עכ"פ
ודאי לא יאל אם היא בזה בעצירה :

ודבר זה הוא מוכרח משני מקומות בש"ס. הא' מוכיח הרב
בעל ש"א שם מסוגיא דר"ה שם ד' כ"ח ע"א גבי
שופר של עולה ושל שלמים. דמשמע מדברי ר"י ורבא שם
דלא יאל מטעם דכי תקע באיסורי' תקע אי לאו מטעמא
דמלות לאו להכות נתנו ע"ש וזהו באמת ראי' מכרחת מאד .
דע"כ הוא משום מלה הבאה בעצירה . דאי לא"ה מ"ס לא
יאל וע"ש לשון ז"ל וכו' ראי' ודאי לרבא הג"ל דמודי דבמלה
דאורייתא. עכ"פ לא יאל וכו' ראי' ג"כ דמסתמא שמואל הג"ל
נמי ס"ל הכי. דהא רבא קאי בשיטת שמואל בפרוש' דמתני'
שם לענין יירוש' שני דרבנן. ולא מסתבר למימר דלענין מלה
דאורייתא שהוא יירוש' שני במקד' פליגי והוא מוכן. ועוד דר"י
ודאי ס"ל הכי מההוכחה הג"ל. ומסתברא דשמואל נמי ס"ל הכי
דמסתמא ר"י לא פליג אשמואל רביה. וזהו הוכחת בעל ש"א

הג"ל. וגם אלו נוסף להוכיח גם ממקום אחר והוא מסוגיא
דברכות ד' כ"ב ע"ב גבי התפלל ומלא מלה במקומו דקאמר
שם. מתקין לה רבא והא זבא רשעים תועבה . אלא אמר
רבא כיון שחמא אפ"פ שהתפלל תפלתו תועבה. ויטו דלא
יאל וכמ"ש התוס' שם בד"ה אפ"פ כו' ע"ש . וכן הסכימו כל
הפוסקים. וע"כ זהו ודאי משום מלה הבאה בעצירה . דאי
לאו הוי טעמא ודאי ליכ' טעמא אחרניא בזה וכו' .
וזהו ראי' מכרחת מאד שאין להשיב עליה. אלא דאכתי קשה
דמלה דרבנן עכ"פ ודאי ס"ל לרבא דלא . דהא ס"ל שם
בירוש' שני דרבנן עכ"פ יאל. ואיכ' אחמי ס"ל הכא גבי תפלה
דלא יאל הא תפלה מדרבנן הוא. וסיריח ע"ז בפ"ה יבאר לקמן .
והנה ראי' הג"ל הוא אליב' דרבא ומסתמא גם שמואל ס"ל
הכי דמסתמא לא פליגי בזה וכי"ל ולקמן יבאר וזהו בפ"ה :
והנה לפי מה שהוכחנו למעלה דרבא תפלתו מודי דבמלה
דאורייתא עכ"פ לא יאל. אכתי יס' להסתפק אי
מדאורייתא לא יאל או דזהו אינו אלא מדרבנן בעלמא. והוא
ב' שיטות הג"ל. הנה הרב בעל ש"א הכריע מסבירא דהוא
אינו אלא מדרבנן בעלמא לשמואל ולרבא. דאי מדאורייתא
הוא לדידו איכ' אחמי ס"ל דבירוש' שני יאל. ואלא אפילו
במודי דאורייתא אלא מדרבנן. מ"מ רבנן כעין דאורייתא תקנו.
וכיון דבמלה דאורייתא לא יאל מדאורייתא. במלה דרבנן נמי
לא יאל מדרבנן. אלא ודאי דבמלה דאורייתא נמי הא לא
יאל הוא אינו אלא מדרבנן בעלמא. ולכן במלה דרבנן אפילו
מדרבנן נמי יאל ע"ש. והנה באמת לכאורה היא סברא נכונה
וישרה מאד. אבל לבי דייקת בה שפיר באמת זו לית' דאדרב'
יס להוכיח מסבירא להיפך דמדאורייתא לא יאל דאי יס לחלק
בין מלה דאורייתא למלה דרבנן וכמו שיבאר הטעם בסמוך.
אבל אם נאמר דאינו אלא מדרבנן בעלמא ליכ' שום טעם
כלל לחלק בזה בין מלה דאורייתא למלה דרבנן . והענין
דאם הוא מדרבנן עכ"כ ז"ל הא דגזרו דלא יאל יד' מלה דאי
לא הוה מסבת החסרון במלה הוא. דחסרון בעלמא ודאי ליכ'
במלה זו. דכיון דחוק ומשפט התורה לא גזירה חסרון במלה
זו. איכ' האך יכלו חז"ל לגזור ולהסיל חסרון במלה זו.
מה שפ"י דעת התורה הוא אינו חסרון כלל. דאיכ' מיל' סס
חולקים על התורה. ודבר זה אין הדעת סובלתו כלל . דכל
עניני תקנת חז"ל הם רק גדר לתורה וכידוע. ומה גדר. לפורה
מאלו בענין הקנה זו והבין ענין זה מאד :

וע"כ ז"ל דלא משום חסרון בעלמא הוא. אלא שהוא גזיר'
מסבת ענין אחר וכמו שאר גזירות חז"ל שגזרו הא
אמו הא. והבא נמי גזירה היא אמו ענין אחר וכמו שיבאר
ומחמת גזירה זו פסלו המלה אפילו בדיעבד ודבר זה בודאי
יס להם כח ביד חכמנו ז"ל לפשות והוא מוכן. וענין הגזירה
יס לפרש בשני אופנים או מסבת המלה. או מסבת העצירה.
מסבת המלה היינו דגזרו שאם יעשה המלה בעצירה ייקל
המלה בעיניו. ולא יעשה המלה כלל. ומסבת העצירה היינו
דגזרו שאם יעשה מלה בעצירה ויהי' יולא יד' מלה בדיעבד.
איכ' לכתחלה נמי יעשה קד דיהי' סבור דמותר לכתחל' לעשר
עצירה באופן זה כיון שהוא למדך מלה. וזה באמת ודאי
אסור וזלתי במקום דניתן לעשה לדחות בל"ה. ועל פי האופני'
הידועים וזלתי זה ודאי אסור מדאורייתא לכתחלה. ולכן גזרו
ופסלו המלה אפילו בדיעבד. ובסת' נחזי אן אי הייט יסליק
לפרש דהגזירה הוא מסבת המלה וכי"ל באמת הוה נחזי שפיר
לחלק בין מלה דאורייתא ומלה דרבנן . דבמלה דאורייתא
גזרו ובמלה דרבנן לא גזרו והוא מוכן. אבל באמת זו ליתא
דודאי איכ' לפרש הגזירה מסבת המלה וכי"ל. דהאך עייך
לגזור שמה לא יעשה המלה כלל . והא אדרבה קא חזק
שהמלה היא חשובה בעיניו כ"כ עד שהוא עושה עצירה
בשכילה והוא סבור דמותר לעשות קן לכתחלה למדך מלה.
ואיכ' לפ"ז כש"כ שלא יבטל המלה לגמרי וכלא שום טעם .
ובפעם אחר כשלא יהיו בה עצירה כש"כ שיעשה אדם ביער
שאת יתר עז ודבר זה הוא מבורר מאד לכל מעשיל ישר :
וע"כ ודאי ז"ל דהגזירה הוא מסבת העצירה וגז"ל דמסתמא
העצירה

העבירה ודאי הדעת נותנת דשייך שפיר למגור וכמ"ש לפי. אבל לפי מקסי מאי חילוק איכ' בין מטיה דאורייתא למטה דרבנן. כיון דהעבירה עכ"פ היא דאורייתא. והגדרה הוא בשביל העבירה ומאי אכפה לן במטה. ידועה לומר דבמטה דרבנן לא גזרו. ולא יעשה בזה לעשות לכתחלה עבירה דאורייתא משום מטה דרבנן משא"כ משום מטה דאורייתא. דממ"ג אם הוא בעל תורה ויודע הדין דלא גיהן לרחות לכתחלה הל"ת משום מטה זו. אפילו בדאורייתא גמי לא יעשה כך לכתחלה ואם הוא פ"ה ואינו יודע הדין אפילו במטה דרבנן גמי יעשה כך דע"ה אינו יודע כלל חילוק בין מטה דאורייתא למטה דרבנן וכל המטות שכן הם צע"ה והוא מובן. יעוד קשה טפי אמאי דרבנן גופ' איכ' חילוק. דביו"ט שני דרבנן יולא וכתפלה דרבנן לא ילא גבי טאה משום מטה הבהה בעבירה וכמ"ש לעיל. וזכו קושיא גדולה מאד אלא ודאי דהאמת הוא. דבמטה דאורייתא לא ילא מדאורייתא והוא משום דהוא הדין בעלם המטה פ"פ חוק התורה. והשת' יחא שפיר דבמטה דרבנן ילא דלמאי נחוש לה. משום גזירה הג"ל לא חשו כלל פ"ה דלא נראה לחז"ל הולך למגור גזירה זו. ומשום חסדין בעלם המטה גמי ליכ' כיון דמרבנן הוא לא היה חסדין כלל. ולקמן בע"ה יתבאר היטב ענין זה ויתבאר ג"כ ענין החילוק דרבנן גופ' הג"ל. ועוד יש להוכיח מטעם אחר דכ"ע מיד דבמטה דאורייתא לא ילא מדאורייתא דהא רש"י שם ודאי מדאורייתא קאמר. דהא דריש לה מהקיש' דקרא וזהו בודאי דרש' גמירה וכמ"ש לקמן ורש"י חנא הוא. וא"כ הא"ך יכולין האמיראין לחלוק על התנא ולא מלינו תנאי אחרינ' בהדי' דפליגי עליה דנימרו דהאמוראי ס"ל כוותיהו. והגם בדברי רש"י שם הוא יאו מוטעא בעלמא ולא מחגי' במתנ' ובצריית'. מ"מ כיון דלא שמתנא משום תנא שאמר בהדי' להיפך יא"כ שתיקה כסודא דמי. ולפ"י כולוה תנאי ס"ל כוותיה. וא"כ הא"ך יכול האמורא לחלוק על דבר זה. אלא ודאי באמת דכולוה אמוראי גמי מחד לזה דבמטה דאורייתא לא ילא מדאורייתא ודבר זה הוא מוכרח מאד לענ"ד. והנה אשכחן בירושלמי בוכה פ"ג חד תנא דלכאורה משמע דלא ס"ל כלל מטה הבהה בעבירה. דאית' שם תני ר' חייא ולקחתם לכם משלכם ולא הגזול. אמר ר' לוי זה שבוטל טעם לזבל גזול למה הוא דומה וכו' אמרו חז"ל לו לזה שנגעשה כניגורו קטיגורו ע"ש. והב"הוה הפוסקים ומשמע לכאורה דפליגי חז"ל לוי שם דכ"ל מטה הבהה בעבירה ור"ח ס"ל דאינו אלא גזירת הכתוב. וא"כ לפ"י איכ' למימר דאמוראי הג"ל ס"ל כר"ח. אבל לבי דייקת בזה אינו מוכרח כלל. דאיכ' למימר דר"ח לא איירי לענין מהב"ב אלא קרא דלכם קודשים ובזוה"ק הכי' דליכ' משום מטה הבהה בעבירה וכמו שיתבאר לקמן. ור"ל איירי לענין מהב"ב היכ' דליכ' משום לכם כגון בשאר ימי החג. ומר אמר חדא ומר אמר

ודנה לכאורה איכ' כמה סוגיות מהנגדת לדבריו הג"ל והוא הא' מהא דסוכה ד"ג ע"א לענין סוכה דדריש לה שם מקרא דלא ילא בסוכה גזולה. וכן לענין יציאת דריש לה מקרא דלא ילא בגזולה ע"ש. ואמאי אלעריך קרא להכי סיפוק לה משום מטה הבהה בעבירה. יעוד מהסוגיא אחרת שם ד"ל ע"א מהא דאמר להו ר"ה להנהי אוונכרי כי וצביתו אסא וכו' ע"ש כל הענין ומאי מהני יאוש ושני דשות לענין מטה הבהה בעבירה אם היא מדאורייתא. וכמי דלא מהני יאוש למד למ"ד יאוש כרי קנס משום מהב"ב וכדאית' בהדי' בדברי רש"י שם. וה"ה אפילו אי איכ' חרת' יאוש וש"ר דעכ"פ היא באה בעבירה. וענין צוה"ה בוכה ד' ע"א בדה"ה וכו' מ"ש בזה. וע"כ ז"ל לכאורה דלא ס"ל כלל מהב"ב או דכ"ל יומדברנן בעלמא והיכ' דאיכ' גמי שינוי דשות לא גזרו בזה. כיון שהוא אינו הגזול עצמו אלא שלקח מהגזול והוא מובן. והיינו משום דאחר תנאי פליגי ארשב"י ולא ס"ל כלל מהב"ב אי דכ"ל ומדברנן בעלמא. וסוגיא הג"ל ור"ה ס"ל כהנהי תנאי. וא"כ לכאורה וכו' סתירה לדבריו שכתב' למעלה דכ"ע מידו בזה והיא דאורייתא אבל באמת אכתי לא יספיק תירוק זה. דהגם שנגיח ד"ל

דאחר תנאי פליגי ארשב"י מ"מ מאי נשיב לר"ש גופ' דאיהו ודאי ע"כ ס"ל דהוא דאורייתא. דהא קרא קדריש שם דאין לומר ודאי דאיהו גמי מדרבנן קאמר וקרא אסמכת' בעלמא דלענין אסמכת' בעלמא אמאי הולך כלל להביא כך קרא. ילהאריך בזה ולדרוש הקיש' שם אמאי איכפל כ"כ דרש' דהך קרא הא לענין אסמכת' באריך קרא לחוד גמי סגי. והוא הך קרא דשוגא גזל בעולה דמסתמי' איירי אפילו לאחר יאוש. והוא מהמשל שם משל למלך ב"ו וכו'. אלא שאינו מוכרח כ"כ והבן. אבל לאסמכת' בעלמא בודאי סגי. והוא מובן. וא"כ אמאי הולך גמי שוב לדרוש קרא אחרת' לאסמכתא ועוד דאי לאסמכת' בעלמא הוה ליה לאחיי טפי הך קרא דדריש לה בירושלמי והביאו הפוסקים והש"ס שם. והוא אלה המטות. אם עשית כמטותן הם מטות כו'. והך קרא דפרי' טפי שהוא מקרא צבורה. משא"כ קרא הג"ל הוא בדבר קבלה ואפילו באופן אם נאמר דליכא למדרש דרש' גמורה מהך קרא דאלס המטות. מ"מ לאסמכת' בעלמא ודאי איכא למדרש והוא מובן. ואמאי הולך קרא הג"ל ח"ו דדרשה גמורה הוא הך דרש' דקרא הג"ל. משא"כ כהני קראי הג"ל דאלס המטות ושוגא גזל בעולה ס"ל לר"ש דליכא למדרש בזה דרש' גמורה לענין מהב"ב כג"ל. וז"ל דגמרא גמירי לה ואפי' מלאכי ואסמכתא אקרא. ואשכחן כן בכמה מקומות בתלמוד וכו' נכון לענ"ד:

ובין דלר"ש הוה דאורייתא פקשי לדידי' הבריי' פסחים דל"ה ע"כ דקתני שם יכול יולא אדם חובצו בטבל וכו' ת"ל לא תאכל עליו חמץ. מי שחיבורו משום כל תאכל חמץ ואוקמ' בגמרא שם בריית' זו כר"ש ע"ש. ואמאי הולך קרא להכי סיפוק ליה משום מטה הבהה בעבירה וענין בש"א שם שהאריך בזה. ועוד תקשי לדידי' אמאי אלעריך קרא גבי קרבן להוליא את הגזול דקאמר שם מכא אחר חמנא כו' וכו' ליה משום מטה הב"ב. וע"כ ז"ל לר"ש ודאי נריך לתרן וכמו שיתבאר. וא"כ לפ"י איכ' למימר באמת דכולוה תנאי גמי ס"ל כר"ש דמהב"ב דאורייתא וקושיות הג"ל וסירטו ג"כ באופן תירוק והיינו דיש לתרן באופן זה דאלעריך קראי הג"ל היכ' דלא ידע שהיא עבירה כלל והיה סבור דמוסר. והיינו כגון גבי גזל דקרבן היה סבור דמוסר לגזול לזרך קרבן או שהיה גזל עכו"ם והיה סבור בגזל עכו"ם מותר להקריב קרבן זה. ואחר הקרבה נודע לו האיסור. או באופן זה כגון שהיה לו צהמה גזולה בתוך עדרו ורעה ליקח לקרבן מצהמות שלו יתחלקה לי ע"י טעות ולקח הגזולה. ולא נודע לו עד אחר הקרבה. וגמלא דלא עבד איסורא כלל לפי טעותו. דאזכר הוא או באופן זה כגון שנתערבה צהמה של אדם אחר בתוך עדרו והוא לא ידע כלל ולקחה להקריבה לקרבן כסבור שלו או מקריב ואחר הקרבה נודע לו דהית' של אדם אחר. או באופן זה כגון שאמר גזלה ונתן לו והוא לא ידע מזה כלל וכמ"ש לקמן. ובאופן דלא הוי יאוש. דאליכ' הוה יאוש ושינוי רשות וקנה והוא מובן. בזה' אופנים אינו הג"ל משום מהב"ב ליכ' כיון דלא ידע כלל שהיא עבירה. [אלא דבשלה אופני' הראשונים הג"ל אכתי יש לדון הרבה בזה ויתבאר במקום אחר] ומשום אופנים אינו אלעריך למכתב האי קרא דמכס. דעכ"פ לא ילא מיד קרבן. דהגם דלא עבד איסורא. מ"מ אשכ"פ באמת לאי דיד' הית' הבהמה ולא קרינן ב"י מכס והוא מובן:

ובן לענין טבל הג"ל י"ל ג"כ ע"פ אופנים הג"ל. והיינו או שהיה סבור דטבל מותר או שנתחלק לו טבל בחולין מהיקנים והיה סבור דלאו טבל הוא כלל. דמשום מהב"ב ליכ' דלא עבד איסור' כלל. אבל עכ"פ לא ילא ידי מנה מהך דרש' דקרא שם ילא זה שהוא משום טבל תאכל עבד דהגם דהוא לא ידע. מ"מ באמת טבל הוא ואיכ' בזה עכ"פ איסור' דטבל למי שהוא יודע שהוא טבל. וכן גבי סוכה וליצי' הג"ל י"ל ג"כ באופנים הג"ל דהיינו כגון שהיה סבור דמוסר באופנים הג"ל או כגון שנתערבו בתוך שלו בלא ידיעתו וכנ"ל וסיך כגון הסוכה והציית הטיל בצנדה. ואח"כ נזכר שהם גזלה ולריך להשיב. אבל איירי באופן שאינו יכול עכשיו להשיב שהוא שבת או י"ט שאינו יכול לסמור סוכתו ולהשיב לו הפנים או להסיר החומין

החושין מן הכנז דהוה כותר ומתיר או שאינו יודע עכשיו היכן הוא הגזול ששיב לו. ולאחר שבת וי"ט או כשישיג הגזול בדעתו להשיב לו הגזילה. הנה ע"פ כל אופנים אלו הג"ל לא עבד איסור כלל מתחילתו ועד סופו. תחילת הגזילה הוה בהיתר לדידי' וכנ"ל. ואח"כ כשנודע לו מה יעשה עכשיו שאינו יכול להשיב לו ואנוס הוא ורחמנא פטרי'. ונמלא דביני וביני עד אהו זמן שהיה יכול להשיב לא הוה מהב"ב. אבל עכ"פ לא יא' בשניהם מחמת קראי המוכרי' שם. והוא חג הסוכות תעשה לך משלך וכן גבי ז'ית גנדי' תעשה לך משלך. דהגם שלא חטא בזה במה שסיבך והפיל בצנזר וכנ"ל. מ"מ לאו דיד' הוא ולא קרינן ב' תעשה לך משלך בשעה שמסבך ומפיל בצנזר דזהו עיקר העש' ודקרא והוא מוכן ואז לא הוה משלך. והגם דאח"כ אפשר שאינו מקפיד הגזול ע"ז במה שאינו משיב לו מיד אם בדעתו להשיב לו אח"כ דמעשה הסיבוק והפילה בצנזר כבר עשה והוא עבר. ועכשיו שוב אינו עושה בזה כלום אלא שהם מונחים כך על הסוכה ומוטלים בצנזר בלי מעשה כלל. וכיון דעכשיו איכ' תרתו דליכ' מעשה וגם בדעתו להשיב לו אחר זמן אלא דעכשיו אינו יכול מחמת אנוס וכנ"ל. ולפ"ז אפשר שאינו מקפיד ע"ז ונתרצה בזה שיהיו תחת ידו ביני לביני עד שישיב לו. ובתוך כך אפשר דהוה כמו שאלה. ובסוכה שאלה יא' כדאית' פ"ב שם. מ"מ נראה העיקר תלוי בשעת עש' דהיינו תעשה לך משלך ובשעת עש' הדעת נותנת דודאי מקפיד ע"ז ולא נתרצה לו אפילו בתורת שאלה. דאז ודאי הקפידה גדולה מאד מתיר טעמי היפך מהג"ל. דאז איכ' מעשה שהוא משתמש בהן והגם דאנוס הוא וכנ"ל. מ"מ עכ"פ להגזול היה קשה ורע לו מאד הדבר אם היה רואה ויודע בשעת מעשה שהוא משתמש בממנו והחוש מעיד ע"ז. ועוד דאז אינו יודע עדיין אם ישיב לו אפילו אח"כ כשיחודע לו הדבר. דהוא סבור דאפשר דאפילו אח"כ לא ישיב לו. כיון שכבר הוא בידו דקשה הדבר להוליך ממנו שהוא תחת ידו מכבר. ומחמת ז' פעמים אלו הדעת נותנת דלא נתרצה לו כלל בשעת הסיבוק והפילה בצנזר אפילו בתורת שאלה והגם דאנוס הוא מ"מ לאו דיד' הוא. דלהגזול עכ"פ איכ' פסידא בצנזר ומשפט זה לא הקנה לו כלל אפילו בתורת שאלה בעלמ' וכנ"ל. ולא קרינן ב' תעשה לך משלך והבן זה מאוד ענין כי נכון הוא לכל מבין ישראל והנה המפרש ז"ל תרלו הסוגיות הג"ל באופני' אחרים הרמב"ן ז"ל מירן דאייירי בגזל פכ"ס עיין במלחמות שם אבל לא זכיתי להבין דבריו דהא קי"ל גזל פכ"ס איסור מדאורייתא וכדאית' בב"ב פ"ב ע"ש והתוס' בסוכה ד"ל ע"א ובשאר מקומות תרלו דהיינו דקגאה בלא סיוע המלה יש שייך בזה מהב"ב והאריכו שם הרבה בזה. וזוהי באמת יש לרן הרבה מאד ואין כאן מקומו] אבל בדברינו הג"ל לע"ד ליכא בזה לדון כלל. דהוה ודאי טעם נכון וברור מאד דלא הוה באופנים הג"ל מלה הבאה בעצ"ר כיון דלא ידע שחטא והוה אנוס ורחמנא פטרי'. וע"פ היסוד הלז ודאי יספיק בזה לתקן בכל הסוגיות הג"ל וליכ' הכרח לסדרת התוס' הג"ל לענין דינ'. ובציאורי הג"ל ז"ל תרמ"ט ס"ק א' העמיק הרחיב כפי שיטת התוס' הג"ל וע"ש ודוק היטב. אבל אין כאן מקום להאריך בזה כ"כ כי אין אנו עוסקים כאן אלא בתירול' דסוגיות ולא לענין הג"ל לדי' ולקמן יתבאר קצת מזה גם לענין דינ' : **ורענין** הנהו אוונכרי שם הג"ל יש לתקן ג"כ באופן שיבא' והענין דהגם דסתם כותים באמת גזלנים הם וכדאית' שם. מ"מ בודאי אינו מוכרח שכל קרקעותיו הם גזולים. ואדרבה הדעת נותנת דמסתמא רוב קרקעותיו הם שלו והמיעוט הם גזל. דכיון דלא הוה גזלן מפורסם אלא דמסתמא אמרינן שהם גזלנים באופן זה נראה דהמיעוט בעלמא הוא גזל. והכי קים לי להש"ס. והדעת ג"כ נותנת כך ולפ"ז לענין ליקח מן הגזלן דאיסור' הוה משום מסייע ידי עובדי עבירה וכידוע. והיינו באופן אס' יגזו הנכרי מן המחזיר דהוה הנכרי הגזלן והישראל הלוקח ממנו אינו אלא מסייע ידי ע"פ בזה ודאי ליכ' איסור'. דכיון שאינו יודע בודאי שדבר זה הוא גזל והרוב שלו אינו גזל מותר ליקח ממנו. וכדאית' בב"ב סוף פ"ב ע"ש וזהו אליב' דר"ע שם. אבל אכן קי"ל כשמאל

שם דאפילו המיעוט שלו נמי מותר וכמ"ס הפוסקים. ואפילו אם הישראל יגזו מן המחזיר דאז הוא הגזלן עצמו. ג"כ מותר להתחילה לגזו והוא ג"כ מטעם הג"ל דהגזל אינו אלא מיעוט בעלמא וגם זה הוא ספק. דהגם דסתם כותים הם גזלנים. מ"מ אפשר דנכרי זה עכ"פ הוא אינו גזלן והוא יא' מכלל סתם כותים דעלמא. דהגם דרוב כותים הם גזלנים. מ"מ בודאי איכא מיעוט' שהם אינם גזלנים כלל. ואיכ' אפשר דנכרי זה הוא מן המיעוט' והוה כעין ס"ס ספק שמא נכרי זה הוא אינו גזלן ואח"ל שהוא גזלן. מ"מ שמא דבר זה הוא אינו גזל. ועוד דכיון דליכ' חזקת מרא קמא דהא ליכ' גזל קמן דחבט לפנינו ואיכא חזקה דהשת'. דהא הנכרי מחזיק לפנינו ומספק מוקמינן נכרי בחזקת מי שמחזיק בזה השתא. ודאי' ברורה לזה הוא מאות' סוגיא גופ'. דאל"כ תיפוק לי' משום איסור גזילת גופ' לא היו רשאים לגזו בעלמא ומשפט זה הוה לי' לר"ה לחמות בידם מלגזו בעלמא. ואפילו אם לא היה הדם של ממות. ובגמרא שם משמע דלא מיהא בהם אלא משפט שאין יכולין ללאת ידי מלה. ודחק ודאי לומר דמשום איסור גזילה לא היו מקבלין ממנו. משא"כ לענין ללאת ידי מלה יקבלו ממנו והוא מוכן. ועוד דאפילו אם נסבול דוחק זה. מ"מ לפ"ז לא יתכן בודאי קושים הש"ס שם סוף סוף וכו' ע"ש ודוק כי קלרתי בזה. איז דמשום איסור גזילה ליכ' ע"פ דין והוא מטעם הג"ל. ואיכ' משום מהב"ב ליכ' אפילו באופן אס' האמת דהמעשה הוא שהיא גזולה ולא הוה יאוש. או לפי הסברה דיאוש לא קנה. כיון דע"פ דין אין חוששין מספק שמא היא גזל ואיכ' ממילא לא עבד איסור' כלל אפילו אם באמת עכ"פ הוא גזל כיון דאין לו לחוש לזה מספק והוא מוכן : **ב"ז** הוא לענין ממנו' ומשום גזל דע"פ דין מורה ודאי לא חיישין מספק ומשפט הג"ל. ומדרבנן ג"כ לא אשכחן בשום מקום דהחמירו לענין ממנו' דניחוש למיעוט'. משא"כ לענין ללאת ידי מלה דהוה מילת' דאיסור' דהגם דע"פ דין מורה לא חיישין מספק שמא גזל הנכרי ולאו לכם הוא דאזלינן בזה רובא. וגם איכא חזקת בעלים דהשת' וכנ"ל. מ"מ מדרבנן חיישין למיעוט' שמא היא גזל כיון שהוא מיעוט המצי' דגזל הוא הוא מצי' ביד הנכרים וכמו דחיישין למיעוט המצי' לענין שאר איסורים כמו גבי צדיקת הריאה. דהגם דמדאורייתא איכ' צדיקת דאזלינן בזה רוב' וכמו דא"ל לבדוק אחר שאר מפרות. מ"מ גבי ריאה החמירו חז"ל דנצדיק דחיישין למיעוט' כיון שהוא מיעוט המצי' וכמ"ס הפוסקים ז"ל וכידוע. וה"ל גבי מות לולב חיישין למיעוט המצי' וכמ"ס דהוה נמי מילת' דאיסור'. דמה לי איסור' במלות ל"ה או במלות עשה והוא מוכן. והגם דבבי ריאה גופ' אם אינו יכול לבדוק כשירה. כגון דנאצדה הריאה ואינו יכול לבדוק וכדאית' בש"ע ס' ל"ט סע"ב ז' וע"ש והבא נמי אינו יכול לבדוק הספק והוא מוכן. מ"מ איכ' תקנה אחרת לזה. והיינו דיגזו הנכרי והוה יאוש ושטי רשות וכדאית' שם דבאופן זה ודאי ליכ' חשש' כלל. דמשום מהב"ב ליכ' דהא לא עבד עבירה כלל אפילו מדרבנן וכנ"ל. ומשום לכם נמי ליכ' אפילו אי ניחוש מדרבנן שמא הוא גזל ולאו דיד' הוא. דאפילו אי באמת הוא גזל. מ"מ קני ביאוש ושטי רשות והוה כדיר' ממש וקרינן ב' לכס. משא"כ אם יגזו הישראל דהגם דמשום חשש מהב"ב ליכ'. אפילו אם האמת שהיא גזל וכנ"ל מ"מ חשש' דמשום לכס איכ' דחיישין למיעוט' מדרבנן שמא הוא גזל ויאוש גריד' לא קנה. והגם דליכ' עבירה בזה מ"מ לפ"ז עכ"פ בעלם לאו דיד' הוא ולא קרינן בזה לכס מדרבנן מחשש' דמעוט' ולכן ליוס ר"ה שלא יגזו הישראל אלא הנכרי דדמי ממש לבדיקת הריאה. דע"י הבדיקה הוא מוילא מחשש' דמעוט' דכיון דיכול לתקן נריך לתקן וה"ל ע"י גזיות הנכרי הוא מוילא מכל חשש ספק וכנ"ל דבאזה אופן שיכול לתקן נריך לתקן והבן בכל זה מאד :

ועוד איכ' סוגיא אחרת מה שלבאורה נראה מזה סמירה לענין מהב"ב והוא בסוכה דלי"א ע"א. דקאמר שם מחלוקת וכו' אבל גזל ע"ס וסיבך בהן. דברי הכל אין לו אלא דמי ע"ס כלבד ואי מלה הבאה בעצירה לא יא' מאי מהכי שקנה

שקנה מדרבנן מדין תקנה השבים וכידוע. מ"מ מי עדיף מילואו ושני רשות דקני מדאורייתא ואפילו הכי לא יא' משום מהב"ב וכמ"ס לעיל. אבל יש לתרץ כך ג"כ כנ"ל והוא דאירי באופן הי' דלא ידע כלל בתחלה מהגזל או מאיסור' ובאופנים הנ' לדי' בזה כלל משום מהב"ב וכמ"ס למעלה וזו בתחלה וגם לאחר שסיק אפילו כשגדע לו מהגזל לי' כלל עבירה בזה מה שאינו משיב לו הגזילה. דרבנן פטרו אותו מלהשיב וזו פשוט יא' דלא פי' הש"ס דאירי באופן הי' דלי' עבירה ונ"ל דלא הולך לפרש דזו מוכרח מל' עצמו. דלא אירי הכא כלל מדין מליה הב"ב. דזה פסיל כשייך בכל המטות ולא דוקא סוכה. וגם העבירה לא דוקא גזל דה"ס שאר עבירות ולא אירי הכא אלא מדין פסול הטעם לסוכה בלבד ולא בשאר מטות והיינו כגון דליכא משום מהב"ב והוא באופנים הנ"ל. אלא משום העשה לך משלך דזו בסוכה בלבד. והגם דהאמורא דרבי לפרש וכידוע. הכא לא הולך לפרש דהענין מוכרח מל' עצמו והוא מוכן למשכיל ישר. יהא שובדא דהיא סבת' שס נמי אירי באופן הי' דלי' משום מהב"ב דהא הרי' גלות' ורבנן מסתמא לא גזלו העלים. אלא עבדי דר"ב גזלו ושלל בדיעתי וכמו שפרש"י שם בד"ה הרי' ס' וא"כ הרי' ורבנן לא חטאו בו כלל ע"י העלים. והגם שאחרים חטאו בזה הם לא ילאו ידי מטות משום מהב"ב אבל מי שלא ידע מזה חטא הוא ולא חטא כלל בתחילה. ואח"כ כשגדע להם ממילא ח"ל להשיב מתקנתא דרבנן שהוא סקנה מרי' וכידוע. וא"כ מהחלה ועד סוף לא חטא כלום וכנ"ל. והא"ח כתב ג"כ לחלק בין גנב וגזלן עצמו ובין אס נתן לאחרים לענין מהב"ב והביאו בש"ע סי' תרמ"ט סעי' א' פ"ט. וע"פ דבריו יש לתרץ ג"כ הקושיות הנ"ל. ופיין בביאורי הגר"א ז"ל שם ס"ק ג'. אבל אינו מספיק לתרץ בזה כולן וכמ"ס בסמוך :

והנה לכאורה דברי הא"ח הנ"ל הוא מכון ממשי עם דבריו הנ"ל גבי הרי' סבת'. אבל לאחר העיון היטב נראה שזה ב' דרכים שונים. לדברי הא"ח מדלא הזכיר אלא החילוק זה בלבד שהוא בין לעצמו ובין לאחרים. משמע דליכא מקום לחלק באופן אחר וא"כ משמע דלגזלן עצמו לעולם הוה מהב"ב ואפילו באופנים הנ"ל דלא ידע והוה חנוס. כיון דלא הזכיר מזה כלום. והוא אולי מטעם כיון דעכ"פ בפועל ידיו נעשה עבירה וגם בלא דעת נפש לא עיב. ובכגון זו נמי אין קטיגור נעשה סניגור. אבל לענין אחרים הוא להיפך דאפילו ידע שקנה ממנו גזילה נמי לא הוה מהב"ב. והוא אולי מטעם כיון דבפועל ידיו לא נעשה עבירה ולי' בזה משום אין קטיגור' ו' ומשמע מסתמא דבריו דאפילו בא' לידו לפני יאוש נמי ליכא משום מהב"ב פיין במ"א ובביאורי הגר"א ז"ל שם ס"ק ג' מ"ס בזה אבל לפי דרכינו הנ"ל הכל הוא להיפך והיינו דאפילו לגזלן עצמו הי' דלא ידע ואנוס הוא ליכא משום מהב"ב וכמ"ס למעלה. ואפילו לאחרים הי' דידע שהיא גזילה איכא משום מהב"ב. דלגבי אחרים נמי ודאי איכא עבירה ולא מיבעיא לפני יאוש דלא קציה עדיין דודאי הוה מהב"ב וכמ"ס הנ"ל שם בשם התלחמות פ"ט ובזה איכא איסור' לדירי' מתחילה ועד סופו דכ"ז דלא נתייאשו הבעלים גם לאחרים נמי בעמוד והשיב את הגזילה קאי. אלא דאפילו קנה לאחר יאוש נמי נלעג"ד דהוה מהב"ב. דהגם דלא"ח הוה התיר' לדירי' דקני' ביאוש ושני רשות ח"ל להשיבו. אבל מ"מ בתחלה כשעת קבלה באיסור' אחי לירי דע"י קבלתו ממנו הוא מחזיק יד' שוברי עבירה ועובר על לפני עור וגו' וכדאית' בסי' שס"ט סעי' א' ואסור לסעודו על וכו' ע"ש וגם בסמ"ע שם. ואפשר דגם לפי שיטת החוס' נמי הוה מליה הב"ב. דכיון שקיבל ממנו ללא תי' מזה אי"כ קבלה זו בעצמה הוה הכנה למליה ואי קנה באופן עבירה הנ"ל. ודמי לתקדש דהוה הכנה להקדשה ואי ע"י הקדשו נקנה לו בעבירה ובכגון זו משמע מדברי החוס' הנ"ל דודאי הוה מליה הב"ב ע"ש. ואפשר דידן דידן נמי להחם דמי. וע"ש בדבריהם ז"ל ודוק היטב כי קלרתי בזה וכמו שהזכר כבר למעלה. דא"כ להאריך הרבה בפרטי (י"ב)

דין חילוי. וכ"ז הוא לפי שיטת החוס' שם. אבל לפי דרכינו הנ"ל הדבר ברור לענ"ד דגם לאחרים ובכל גווני' הנ"ל הוה מהב"ב כיון דנמלא שם איזו דבר עבירה שהיא ובאופן זמן שהוא יכנ"ל. ולא דמי לעובד' דהרי' סבת' שם דמתחילתו יעד סופו לא נמלא שם עבירה כלל ובמבואר למעלה ופיין בפסיקים מ"ס בזה והגלעג"ד לענין דיר' כתב' וכן עיקר. קילרן של כל הדברים הנ"ל דשיטת החוס' שם וגם שיטת הא"ח הנ"ל שניהן לענ"ד אינן מחזירין לענין הלכה בפשטניהן וגם אינן מספיקות לתרץ על פיהן בכל הסוגיות ופיין בזה שם בד"ה משום וכו' ומיהו תימא כי' ישוד בשאר מקומות דוק יתשכח והשיטה המחמירה מכולן הוא לענ"ד באופן שכתב' למעלה דזהו רוח' שמעתי' מאד וכמ"ס למעלה די ברא :

והשתא נחזור לענינינו הנ"ל ויחא כיון שזכינו בע"ה לתרץ כל הסוגיות הנראות לכאורה מתנגדות לענין מהב"ב. י"ל דאפשר דמהב"ב דאורייתא אלי' דכ"ע ועפ"י ממילא הדרינן לדברינו הנ"ל. דבאמם הוא מוכרח לומר כן דכולהו תנאי מידו לר"ס דמהב"ב דאורי' וכיון דלא שמענו משום הנאבדהיא שחולק' ע"י א"ל לנו לעשות מחלוק' בזהם] ופי' דהרי' ש ז"ל בפ"ק דב"מ] והרובה לעשות מחלוקת בין התנאים עליו להביא רא' וא"כ לפ"כ כולו אמוראי נמי ודאי מידו לזה דודאי לי' יכולת ביד האמוראים לחלק על כולו תנאי וזהו פשוט. וא"כ לפ"י שמואל ורבה שם נמי ס' דמהב"ב דאורייתא. והשת' ריחא שפיר החילוק בין יו"ט ראשון ליו"ט שני שהוא בין דאורייתא לדרבנן דבמטה דרבנן לא חיישין כלל משום מהב"ב דלמאי נחיש לה משום גזירה הנ"ל לא נראו לחז"ל לגזור גזירה זו כלל וכנ"ל. ומשום פסול בעלם ממילא כמו במטה דאורייתא מדאורייתא ודאי נמי לי'. דהתם התורה פסלה מטעם זה וגזירת הכחוב הוא וזהו פסול בעלם והוא מוכן. משא"כ במטה דרבנן דממילא ודאי אינו נפסל דמי הוא הפוסל אות'. התורה ודאי לא פסלה כיון דהמליה גופ' אינה מן התורה וזהו פשוט. מאי אמרת דרבנן פסלו אות' ועשו פסול בעלם במטה דידכו כמו שהתורה פסלה במלכותה ובדאמרינן בעלמא רבנן כעין דאורייתא סקנו. כנה הגם דיש להם יכולת לתקן כך ותקנתם קיימת לכל דבר וזהו פשוט. אבל באמם לא תקנו כך מתחלה כי לא הולכו לתקנה זו כלל וכמו שיתבאר. והענין דהא דאמרינן רבנן כעין דאורייתא תקנו הדעת נותנת דלא בזהם סקנו כך. איזו מאיזו פעם שהכריחם לזה וכמו שיתבאר. והענין דבמטה דרבנן דאין לה שייכות במטה דאורייתא. אלה שביא מליה באפי' נפש' כמו נר חטטה וכיוצא בה [וביאור כונה זו של מל' באפי' נפש' יתבאר על נכון ובאריכות בתשובה אחרת ומשם ידרשנו המעיין ויבין הענין על בור' ואמת' ודברי מורה עני' במקום זו ועשירה במקום אחר וכידוע. ובכאן תקלר מהכיל ענין זה ובכל מקום שאזכיר בתשובה זו ה' ליש' בכל סובב על קוטב כונה זו מה שיתבאר בתשובה שם ודוק היטב] וה"ה לולב מיו"ט שני ואילך לפ"מ שיתבאר בסמוך דין הוא באמם דלא הולכו כלל לתקן כעין דאורייתא כיון דאין לה שייכות דאורייתא. ולמס' לוי להשוות' כעין דאורייתא ומהראוי באמם להקל בפרטי דיניה דהיינו כגון דרך משל. כי' מאי איכפת לכו לחז"ל אס נעשית בעבירה שחולטו להשיב ב"ד על כך לתקן תקנה דלא ילא. דאס כי' משום פרסומי' ניס' וכי' אס הית' בעבירה לי' פרסומי' ניס' :

ובן לולב בשאר ימי חג אס היתה בעבירה. וכי' לי' בזה זכר. למקדש. וכן לענין דהר אס הוא יבש וכי' לי' בזה עכ"פ זכר למקדש וכן כל כיוצא בזה וכן לחכם ויחכם עוד. אלא דעכ"פ לא רצו חז"ל שיקלו בדבר מטעם שלא יבואו לזלזל במל' זו ויעקר תקנה חז"ל לגמרי. ולכן החמירו בזה להשוות' כעין דאורייתא. וא"כ לפי פעם זה הדעת נותנת דלא שייך להחמיר אלא במיד' דמנכר ונראה לענין כל כגון לענין דהר ביו"ט שני שאס יטול יבש ביו"ט שני הכל רואין שהוא יבש והכל יודעין דביו"ט ראשון הוא פסול ויבואו לזלזל לגמרי ביו"ט שני וכנ"ל. וכן כל כיוצא בזה משא"כ במיד' דלא מנכר ואינו נראה לענין כל כגון לענין מהב"ב דמי יודע דבר

פאר אורח חיים דיני תפלת ערבית תשובה ח עין חיים

דבר זה שהולבד הוא גזול. דהא אינו ניכר הגזל בלולב גוף וכן לענין טוהא שיתבאר לקמן נמי לא מינכר בגוף המטה והוא מובן מאליו ועוד מטעם אחר יש לחלק בדבר דמהב"ב לא שכיחי דמסתמא רשיעי לא שכיחי כ"כ וברשיעי גוף אפשר שחול במקרה בעלמא. ועוד דמשיעי לא ילמדו אחרי לזלזל במטה דרבנן והוא מובן. ועוד דהא ודאי אין מורין לו לבתחלה לפשוה כך. אלא דבדעבד אם עשה כן אמרינן דלא ולא ילמדו מזה לזלזל במטה זו והוא מובן. משא"כ לענין יבש הגל וכיוצא בזה דהא שכיחי ופערט שאס יהיו מורין כן לבתחלה לפשוה כך בודאי ילמדו מזה לזלזל במטה זו וכנ"ל. וכן לענין טוהא נמי שייך טעמים אלו והוא מצוה מאליו :

בר"י זה הוא במטה דרבנן דאין לה שייכות בדאורייתא. דבעלמא אי"ל להשוות לדאורייתא וכנ"ל אלא שהוא מחמת חשש הגל בלבד וחשש' זו לא שייך לענין מהב"ב וכנ"ל. משא"כ במטה דרבנן מה דיש לה שייכות במטה דאורייתא. כגון לולב ביו"ט שני של גליות דאנו עושין מספק שמה הוא יו"ט ראשון. הדעת נוהגת ודאי דבעלמא לריבין להשוותה לדאורייתא ולא משום חשש' הגל בלבד כיון דאנו עושין משום חשש' דאורייתא. אי"ל ממילא הוא דמי ממש לדאורייתא. ולפי' לענין מהב"ב נמי לא יאז דשמה הוא דאורייתא. ובדאורייתא ודאי לא יאז בעצירה וכנ"ל. אבל בשאר ימי החג אפי"ג דיש להם נמי שייכות בדאורייתא. דהא הם באים וזכר למקדש שהוא דאורייתא. מ"מ עכ"פ בעלמא אין להם שייכות בדאורייתא. דהא אין בלחן משום מלות לולב בעלמא אלא שהוא כעין מלוכה בפני טלמא חז"ל לפשוה זכר למקדש ובמקרה אקרא ליון הוא וגו' ובדא"ל בכוונה ד' מ"א פ"א וזהו לאו דוקא במלות לולב בלבד אלא בשאר דברים נמי. וסוד דהא בליל פסח נמי עושין כמה דברים וזכר למקדש כגון מרור ובריכה וכיוצא בהם וכידוע. ואם הם אפשר לעשות ג"כ בשאר דברים וזכר למקדש היה לריבין לעשות. וא"כ בעלמא אין לה שייכות לטוהא מטה בפרשות. אלא שהוא כעין מטה כללית מד"ם ודמי לנ"ח וכיוצא בה. והגם דיש לחלק קצת בזה וכמ"ס לקמן. מ"מ ס"ל לשמואל ורבא שם דאין לחלק בזה באמת והבן ענין זה מאד כי נכון הוא :

ורפ"י דבריו הגל ניחא שפיר הא דס"ל לרבא בברכות הגל גבי טוהא בהפלה דלא יאז משום מטה הב"ב וכמ"ס לעיל והגם שהיא מדרבנן. מ"מ לא דמי לשאר מלות דרבנן. ולשאר ימי החג הגל. אלא דדמי ליו"ט של גליות הגל. דמ"ל נמי יש לה שייכות בדאורייתא בעלמא. והיינו בקרבן דהפלה היא במקום קרבן והיא כמו קרבן ממש כדכתיב ונסלמא פרים שפסיו. וא"כ לפ"י הדעת נוהגת ודאי דאם היא באה בעצירה נמי לא יאז דהגם דלא שייך בזה באמת חשש' הגל. ואינו ראוי לתקן תקנה מיוחדת משום חשש' הגל. מ"מ ממילא היא חסרון בעלמא דהפלה לאו זכר לקרבן היא כמו לולב הגל. אלא שהיא בעלמא כמו קרבן ממש וא"כ כל מה שפוסל מדאורייתא בקרבן פוסל נמי ממילא בתפלה. וזהו לאו תקנה אחרת מיוחדת היא אלא דממילא היא נפסלת בעלמא כמו קרבן וכל פרטי דיני' הם בכלל עיקר תקנת התפלה גוף' ולא הולכין להוסיף ב"ד מחדש ע"ז. משא"כ בפניני דרבנן הגל ממילא לא היה פרטי דיני' בכלל עיקר התקנה וכנ"ל. והולכין להוסיף ב"ד מחדש על פרטי דיני' והוא מחמת חשש' הגל. ובמקום דלא שייך חשש' זו לא תקנו כלל. וממילא ודאי אינה נפסלת בשביל זה וכנ"ל והבן ענין זה מאד כי נכון הוא והוא כפתור ופרח ויבשויבה שם יתבאר עוד ענין זה באריכות ושם תקפתיו יתבאר במקום נאמן והוא דיש לענין הוה יסוד מוסד גם בסוגיא אחת דפכחים והמעיין האמיתי הא"ס החפץ בתבונה ידלגה משם ויבין כאן כל הדברים על צור"י ועל אמתת' מהחל ועד כלה ופ"י דבריו הגל ניחא שפיר ג"כ הא דנקט רבא שם בקושיתו דוקא בהאי לישה וזהו אמת רשעים הועבה. ולא תקשה סתם והא הוה מלוה הב"ב. וע"פ דבריו חשש' ממילא ניחא שפיר דהולכך לדייק משום זכר דוקא. ומש"ה דוקא לא יאז מחמת טעם הגל. אבל אי לא הוה במקום קרבן אלא מלוה בעלמא כמו שאר מלות מד"ם

בזה באמת היה מורה רבא לרבא שם דלא. וכמו דס"ל לרבא באמת גבי שאר ימי החג הגל והוא מובן. וגל דרבא שם נמי לא פליג אסברא דרבא הגל דזהו סברא המוכרחת מאד מדר עולמה וכנ"ל. אלא דס"ל כמ"ד תפילות אבות מקום. וא"כ לפ"י אין להם שייכות כלל בדאורייתא. ודמי לשאר מלות מד"ם הגל דאין נפסלין מעצירה אבל רבא ס"ל כמ"ד תפילות כנגד המידין מקום. ומש"ה ס"ל דנפסל בעצירה בקרבן וכנ"ל :

בר"י זה הוא לשמואל ורבא הגל אבל ר"י פליג פ"ז וס"ל דבשאר ימי החג נמי לא יאז. ויש לפרש בשי' אופנים או דס"ל לר"י דבכל מלות מד"ם אפילו אילו שאין להם שייכות בדאורייתא כגון נ"ח וכיוצא בו נמי לא יאז בעצירה. דכנ"ל פרטיה תקנו כעין דאורייתא ופליג אסברא הגל. או אפשר דדוקא גבי לולב בשאר ימי החג הגם דאין להם שייכות בפנים בדאורייתא וכנ"ל. מ"מ בלד מה עכ"פ יש להם שייכות בדאורייתא והוא זכר למקדש. ולכן תקנו בכל פרטיה כמו במקדש והוא מובן. אבל בשאר מלות מד"ם כגון נ"ח וכיוצא בו מורה נמי ר"י דלא תקנו כלל כעין דאורייתא ואופן זה הוא הנכון ואמיתי יותר ובתשובה שם הארכתי יותר בזה ובציור גאה מאד וע"פ וכאן קלרתי. ובה נבא אל ביאור הלכה נידן שאלתינו הגל והוא לענין אם ההפלה ס"ע במקום טוהא. ולמ"ד דס"ל ס"ע רשות והענין דלפמ"ס למעלה דרשות היינו מטה. ולא מטה בעלמא במקום קרבן כמו שאר תפילות. אלא שהיא מטה אחרת משום תפלת עקב אבינו וכנ"ל [והגם שבראשית בספר] שם דיש לה שייכות ג"כ לאזכרים ופודים דאורייתא אבל מ"מ העיקר הוא אינו אלא משום תפלת יעקב וע"פ היבד ודוק ועוד דהי"כ דאי"כ תרתי גם רבא מודי בזה דלא ודאי וכמו שהוכחתי שם בתשובה פ"ט. וא"כ לפ"י ודאי אין לה שייכות כלל בדאורייתא ובה אפילו רבא הגל מודי דאי"ל לחזור ולהתפלל. כיון דלא הוה במקום זכר וכמו שדקדק רבא גוף' שם בלישן' וכנ"ל. והוא מוכרח נ"כ ממאי דס"ל לרבא גוף' גבי לולב בשאר ימי החג הגל. וס"ע לרבא דמי ממש לכל התפילות. אליב' דרבא הגל למ"ס למעלה וזה פשוט. וגם ר"י הגל נמי אפשר דמודי בזה. דלא. ולא דמי ללולב שם דכ"פ הוה זכר לדאורייתא שהיה במקדש. משא"כ ס"ע לא הוה אפילו זכר לדאורייתא דתפלות יעקב גוף' ודאי לא הוה לדאורייתא כלל וזהו פשוט. ודמי ממש למלות נ"ח. וכיוצא בה דגם ר"י נמי אפשר דמודי בזה למ"ס למעלה. ואפילו לפי האופן שכתבתי למעלה דר"י פליג נמי בזה וכנ"ל. מ"מ אפ"י קי"ל הלכה' כשמואל ורבא שם וכמו שיתבאר בשמך. והא דקאמר רבא שם סתמא כיון שחזא אפי"פ להפלה ס'. ולא חילק בין תפלה לתפלה. אי"ל למימר דסתמא כפרשו דלא הולכך לפרש כי הוא מובן מאליו לפי טעם הגל. וכפי מה דדייק בקושיתו והא זכר כו' לפי מ"ס לעיל וגם לפי"ד דס"ל גבי לולב ביו"ט שני וכנ"ל. ואפילו לדין דקבלה ס"ע מוכח וכמ"ס הר"ף ז"ל בפ"ק דשבת ע"ט. מ"מ אי"ל לחזור ולהתפלל כשהתפלל במקום טוהא. דכיון דאפסיק הלכתא דס"ע רשות והמנהג הוא לא מטעם קרבן. אלא שהוא מחמת טעם אחר הגל בודאי לדין נמי לא נשתנה הטעם. דבודאי לי"כ יסלח בדידיו אחר חתימת הש"ס לחלוק על הלכה הנכררת בש"ס וזהו פשוט. ובודאי לדין נמי ס"ע הוא משום טעם הגל. אלא לענין זה בלבד קבלה לחובה. שלא לנצלם בשום פעם כלל. או לענין הפסקה מסעודה דהגם דמעיין דג' לפי טעם הגל יכול לבטלה לזורך מטה. וא"ל להפסיק מסעודה בשבילה דבזה לא שייך טעם הגל וכמ"ס למעלה מ"מ אפ"י מחמירין אנפשינן לענין דברים הגל ושווים עק"ל באילו הם חובה ומטעם אחר. אבל מ"מ באמת עכ"פ לא נשתנה הטע' והסת' נמי אין לה שייכות בקרבן כלל כמו שהיחה בזמן חכמי התלמוד. דמי הם הבעלי תנות שיחזקו השת' תיקנה חדשה כנגד קרבן והבן בכ"ז מאד כי נכון הוא :

ורענין פלוגת' דר"י ושמואל גבי לולב הגזול בשאר ימי החג הגל. ג"ל דהלכה' כשמואל שם דלא. דהגם דאפילו רב ור"י קי"ל הלכה כר"י וכידוע. וכש"כ שמואל ור"י מ"מ

מ"מ הכא הלכתי כשמואל. דרבא שס שחא כהר' ס"ל כוהיה וגם רבה דברכות גבי לוחה הג"ל גמי ס"ל כוהיה דשמואל. והוא למ"ש לעיל דרבה ס"ל תפלות אבות תקנוס ואין להם שייכות בקרבן דאורייתא. ודמי ללולב בשאר ימי החג למ"ש לעיל. ואם האמת דרבה ס"ל תפלות כנגד המידין תקנוס ויש להם שייכות בדאורייתא. ואפ"ה ס"ל תפלות חפלה. איך כש"כ דגבי לולב הג"ל ס"ל דלולב הג"ל אין לו שייכות בדאורייתא וכנ"ל וזהו פשוט. אבל באמת כבר כתבתי למעלה דמסתברא דאין לפרש כן. אלא דרבה ס"ל תפלות אבות תקנוס ודמי ללולב הג"ל. אלא דלפ"ז לכאורה לא דמי כי"כ ללולב הג"ל. דלולב עכ"פ יש לה שייכות קלה בדאורייתא דהא זכר למקדש הוא. ואפשר דרבה מודי בזה דלא ילא. משא"כ תפלה למ"ד אבות תקנוס אין להם שייכות בדאורייתא כלל. ודמי ממע לנ"ח וכיוצא בה. ובה אפשר דר"י גמי מודי דלא וכו"ש לפי. וא"כ ל"כ ראי' מזה דרבה ס"ל כשמואל. אבל לאחר הסיון באמת עכ"פ ראי' נכונה היא. דהא מסקינן בברכות דכ"ז ע"כ דלפילו למ"ד אבות תקנוס. מ"מ אשכחיה רבנן אקרבנות ע"ש. וא"כ לפ"ז תפלה גמי יש לה שייכות קלה בדאורייתא. בלד מה. ודמי ממע ללולב הג"ל והגם דאפשר דאשכחיה י"ש מקום לבפ"ד להשיב ע"ז. מ"מ האמת יורה דרכו כמו שכתבתי ודבר זה הוא מבורר מאוד לכל מבין ישר. וכיון שזכרנו לדין דרבה גמי ס"ל כוהיה דשמואל ורבא בודאי הכי נקטינן. דרבה גמי בתראה הוא נגד ר"י ינס' הם רבים. והגם דר"י ב"י שס אוסרין ממנה' אליבא דשמואל והוא גמי בתראה. מ"מ מי יימר דלא קיבל התירוק דרבא שס. וא"כ סוף דעת ר"י ב"י לא נתברר לנו. אבל דעת רבא נתברר לנו. דכיון דתירוק המנה' אליב' דשמואל מסתמא הכי ס"ל. והגם דיש לבפ"ד להשיב ע"ז קצת. מ"מ האמת יורה דרכו כמו שכתבתי והוא מוכן. ובפרט דהכי מוכח גמי מהא דרבא דברכות גבי לוחה הג"ל. מדדיק בקושיתו שס בהאי לישנא דוקא וזהו נשעים תועבה. ולא קאמר והא הוה מזהב כהנה בפנייה וכו"ש לעיל. וא"כ לפ"ז הוה דעת ר"י ב"י ספק ודעת רבא ודאי. ואין ספק מולא מירי ודאי ימסתימת הס"ס דקאמר שס קפסיק והני ל"ש ביו"ט ראשון וכו'. גמי לאו ראי' היא דסתמא דה"ס באמת ס"ל הכי וכו"ש הרא"ש ו"ל שס ע"ש. ד"ל דאפשר דמסתמא באמת לא קיימ' הכי. אלא דבני הישיבה הוה ס"ד למימר לכאור' הכי מחמת סתמ' המנה' או אפשר מחמת קשיות ר"י ב"י שס. ולא נודע להם סתמ' על יו"ט שני וחקרו ודרשו אחר זה חולי עכ"פ איך טעם על יו"ט שני. ואז התפרסם באמת המנה' כפשוטו. ואם לא ימלאו טעם ממילא ע"כ יפרשו הם בעלמא המהמיתין דאורייתא ביו"ט ראשון בלבד. ולפ"ז לבני הישיבה גוף לא נתברר הדבר כי"כ. הא"ך תהפך המנה' והעלה הש"ס דבאמת איך טעם גס ביו"ט שני. אבל איך פלוגת' דאמוראי בדבר זה ובדאי' שס. ולענין הלכה ממילא הדין לכלל דידן דהלכה כבתראי ובפרט שהם רבים וכנ"ל :

ועוד יש להוכיח ממנה' שס ד' מ"א ע"כ וז"ל יו"ט הראשון של חג שחל להיות בשבת כל העם מוליכין את לולביהן לבה"כ למחר משכימין ובאין כל א' מכיר את שלו וטעלו. מפני שאמרו חכמים אין אדם יולא ידי חובתו ביו"ט הראשון של חג בלולבו של חבירו. ושאר כל הימים אדם יולא ידי חובתו בלולבו של חבירו עכ"ל המנה' הנריך לעניניו הגה פשט' דלישנ' דמסתמא מוכיח בהדיא דבשאר ימי החג יולא גמי בגזול. דהא שאר כל הימים שס משמע דקאי אריש' אמכיר את שלו וטעלו. והיינו דבשאר ימים לא היה לריך להכיר את שלו וזהו באמת גזל גמור. כיון שאין מכירין את שלהן ונתמלפו של זה בזה ובדאי' בב"ב ב' הספיה ע"ש. נסתמלפו לו כליו בזית המרחק כ' הרי זה לא ישמע בהם ע"ש. ואין לומר באמת דלא קאי כלל אמכיר את שלו וטעלו. אלא אעלמא קאי וסייט אשאל דוקא. דא"כ לא הוה סיפ' דומיא דריש'. דק' ריש' מפני שאמרו חכמים כו' ודאי קאי אמכיר את שלו וטעלו שהוא גזל וכנ"ל וזהו פשוט. והגם

דבאמת הוא דביו"ט ראשון בשאל גמי אינו יולא. מ"מ עכ"פ הכא בגזל איירי ולא בשאל. וא"כ הא"ך שייך לאסוקי מילת' עלה דבשאר ימים יולא בשאל כיון דבדריש' לא איירי בשאל. ואין לפרש באופן זה דהאי מפני שאמרו כו' העיקר הוא חידוש דין בפני עצמו. משום שאלה דהעיקר נחית הכא לאשמעינן דאינו יולא בשאל דער כאן לא שמעני בשים מקום דאינו יולא בשאל דבר"פ לולב הגזול לא קמני אלא גזול ואשמעינן הכא דבשאל גמי אינו יולא וזהו העיקר. וממילא הוא ג"כ גמי טעמא אהא דמכיר את שלו וטעלו. דכיון דאינו יולא בשאל כ"ש דאינו יולא בגזול. אבל זהו העיקר הכונה משום טעמ'. דהטעם הוא מוכן מאליו מחמת גזל וכנ"ל. וכבר ה"כ בר"פ הג"ל דאינו יולא בגזול. אלא דהעיקר הוא משום שאל והטעם הוא אגב. והשת' נחא ספיר דקמ"ל בסיפ' דהגם דבגזול ל"כ חילוק. בין יו"ט ראשון ליו"ט שני. מ"מ בשאל עכ"פ איך חילוק. אבל באמת אין לפרש כך. דא"כ לא היה ל"י לקבוע הכא גבי מכיר את שלו שהוא גזל ובלשון טעמ' מפני שאמרו כו'. אלא היה ל"י לקבוע הלכה בפני עצמו במקום אחר דאינו יולא גמי בשאל ולחלק בזה בין יו"ט ראשון ליו"ט שני. ולענין טעמ' אמכיר את שלו לא הולך לזה כי"כ כי הוא מוכן מאליו וכנ"ל. אלא ודאי דלא נחית הכא כלל לאשמעינן חידוש דין. אלא שהוא טעמ' בעלמא אמכיר כו' שהוא גזל וכנ"ל. וכבר הניח דאינו יולא בגזול וזהו דקאמר מפני שאמרו כו' דמשמע שהיא ענין הידוע מוכר והוא מוכן. ופלה מסיק בסיפ' ובשאר כו' ופ"כ הכונה גמי לענין גזל דומי' דריש'. וקאי גמי אמכיר כו' דריש' והכונה ופרוש' כאילו אמר אילו היה דבר זה בשאר ימים לא היה לריך להכיר את שלו. והכא לאשמעינן דביו"ט שני יולא בגזול. ומאי דהגם בר"פ הג"ל פירש כאן. וכיון דאיירי הכא לענין גזל ביו"ט ראשון מש"כ קמ"ל הכא דביו"ט שני יולא בגזול. ודבר זה הוא מבורר מאוד לכל מבין ישר. נמצא לפי דברינו הג"ל דמנה' דייק טוחים דשמואל ורבא הג"ל ולפ"ז ודאי מסתבר' דהכי נקטינן : **והנה** הגם שכתבתי דמנה' דייק כוהיה דשמואל ורבא. מ"מ באמת לריך להרן המנה' הג"ל גס לר"י שס דס"ל דגס ביו"ט שני אינו יולא בגזול וממנה' הג"ל לא משמע כן וכמ"ש לעיל. וא"כ לכאורה מנה' קשיא לר"י אבל באמת גס לר"י נחא ספיר דלר"י ו"ל דס"ל דהגם שאינו מכיר את שלו. מ"מ לא היה גזיל אלא שאל דמסתמא דמילת' הוא. כל אדם מכיר חפץ שלו ואפילו אם בהשקף ראשונה אינו מכירו. מ"מ לאחר זמן מסתמא יכיר אותו. והנה מנה' ודאי לאו דברשיי עסקין שיחזונו להחליף. ולגזול ואף אם יכיר שהוא אינו שלו. מ"מ לא יחזרו לחבירו באופן זה ודאי לא איירי כלל. אלא דאורי' באופן זה דאפשר דבלא כונה בהשקף ראשונה בשעת נשילה. לא יכירו את שלהם ויחלפו את של זה בזה אבל אח"כ מסתמא עכ"פ יכירו שאינו שלהם וכנ"ל. ומסתמא אח"כ יחזירו זה לזה ונמצא דבאופן זה למפרע לא הוה גזל כלל. דהא לא נתכוין באמת לגזול כלל. אלא דהוה כעין שאלה בעלמא ששאלו זה מזה עד לאחר זמן שיכירו כל א' את שלהם ויחזירו זל"ז. אבל באמת גס בשאל גמי לא ילא ביו"ט ראשון ומש"כ קאמר דעלה היענה לזה דכל א' יהי מכיר את שלו וטעלו פ' שיה' מכיר בשעת נשילה דוקא. אבל אם לא יכירו בשעת נשילה ויחלפו הגם שיכירו אח"כ יחזירו זל"ז. דהוה כעין שאלה בעלמא. מ"מ לא מהני כלל דבשאל גמי אינו יולא וכדמסיק מפני שאמרו כו' בלולבו של חבירו. והכונה על שאל וזהו דוקא ביו"ט הראשון של חג. אבל בשאר ימים יולא בשאל ולכן אילו היה דבר זה בשאר ימים לא היה לריך להכיר בשעת נשילה. אלא שיכיר אח"כ דאז היה כעין שאל וכנ"ל. אלא דלכאורה אכתי קשה דהוה שאל של מדעת דמה שמחליפין של זכ"ל של מדעת הוא. וקיי"ל של מדעת גזל הוה וכידוע. והדר' קושית לדוכה' דעכ"פ גזל הוה. וי"ל דאפשר דר"י ס"ל דשאל של מדעת לא הוה גזל. דאוקי פלוגת' דב"ש וז"ה ב' המפקיד ד' מ"ג ע"כ לענין שאל של מדעת וס"ל לב"ה דשאל הוה ופליג ארבא

ארכא שס וע"ש ופליג נמי ארכא לענין פלוגה דר"י ורשב"א המוכר את הספינה ד' כ"ה ע"א ומוקי פלוגתייהו בגוונא אחרינא וכדליתא שם. ואע"ג דהש"ס הקשה שם על כל איתן האוקימנות וזאת אוקימת' דרבא שם ע"ש כל הסיגיא. מ"מ ר"י אפשר דלא חש ליה כלל לאותן קושיות :

בר זה י"ל אבל אין קי"ל באמת דשאל שלא מדעת גזלן הוא. וכדמשמע משני סוגיות הג"ל ע"ש וכן כתבו כל הפוסקים. וא"כ לדין עכ"פ מוכח ממהני' הג"ל דיונא בגזל דיו"ט שני דאפילו אם נפרש באופן הג"ל דהוא שאלה בעלמא. מ"מ הוא שאלה שלא מדעת וכנ"ל ועכ"פ גזל היה. ועלה מסיק מ"ל' דבסיפא ובשאר ימי החג כו' ובמ"ש למעלה וזהו לענ"ד ראי' נכונה ומכרחה מאד. אלא דלכאורה יש לדחות ראי' זו דהגם דשאל שלא מדעת גזלן הוא. מ"מ הכא מניה הוא וניחא ל' לאינש דליעבד מניה בממוני. ומותר ליקח שלא מדעת חבירו וכדלית' בש"ע א"ח סי' מ"ד סעיף ד' ובסי' תרמ"ט סעיף ה' בהג"ה. דמותר ליקח טלית ותפילין של חבירו. וכן לולב שלא מדעתו ומטעם הג"ל ע"ש. וא"כ לפ"י הוה כשאל מדעת. אבל לאחר העיון באמת לא דמי כלל להחם. דהתם אם הוא לוקח של חבירו ללאות בו חבירו אינו לוקח את שלו ללאות בו הלא חבירו יולא בדנפשי'. וא"כ לא איכפת ל' בזה כלל אם חבירו לוקח ג"כ ללאות בו. וניחא ל' בזה דליעבד ג"כ חבירו מניה בממוניה. משא"כ הכא הדעת נותנת דודאי לא ניחא ל' שיקח חבירו את שלו ללאות בו והוא בעצמו ית' יולא בשל חבירו. דמסתמא כל אדם חביב לו להסתמך בחפץ שלו. ולא יתן חפץ שלו לאחר להסתמך בו והוא יסתמך בשל חבירו. וכפרט בחפץ של מניה דלפעמים של מהודר יותר קצת משל חבירו. ואפילו אם באמת של חבירו מהודר יותר קצת. מ"מ ניחא ל' יותר בדנפשי' דחביב לו שלו יותר אף אם אינו מהודר כ"כ כמו של חבירו. ועוד דלענין יסוד קצת יתר אין הכל מבינים בזה ואי' למטעי בזה. ואפשר דמחמת שחביב לו שלו הוא יכול לפעול בזה. והוא כבר דאדברנו שלו מהודר יותר. כללו ש"ד דודאי לא ניחא ל' לאינש שיתחלף לו בשל חבירו שלא מדעתו אף לפי שעה דרך שאלה בעלמא וכנ"ל. והגם שהוא בדבר מניה ודבר זה ג"ל צרור וכל משכיל ישר יודה לזה :

ועוד יש לחלק דהתם אפשר דאיירי כשאין לו של עצמו ולוקח של חבירו. דבאופן זה מסתברא דניחא ליה בזה דמה יעשה כשאין לו של עצמו. וע"כ צריך ליקח של אחרים ללאות ידי מניה. משא"כ הכא דיש לו של עצמו והוא לוקח של חבירו כגם שהוא דרך חילוף ושללא במתכוון. מ"מ מסתברא דודאי מקפיד כ"י והוא מוכן. ועוד אי אומר דעל הראשונים אנו מלמדים. וכש"כ שאין לו לגלגל עליו חדשים דהתם גופ' לכאורה הוא נגד הש"ס דבב"מ ד' כ"ט ע"ב משמע בהדיא דאסור ללמוד מספרים של חבירו שלא מדעת ע"ש. ולענין טלית כתב הר"ש ז"ל בחולין בפ' כ"ה והסמ"ק ור' ירוחם דמותר ליקח שלא מדעת. וכ"י פ' הספינה כתב דה"ה תפילין. ומה"ד בוסף דמותר ליקח ג"כ לולב של חבירו שלא מדעתו. ועל כל אילו לכאורה קשה דמ"ש מספרים דאסור. אלא דלענין טלית ותפילין עכ"פ ניחא שפיר דיש לחלק דבעלית ותפילין לא יזיק כלל. דמה יכול להזיק בהן אם יסתמש בהן באקראי בעלמא. משא"כ ספרים יכול לקרוע אותן בלמודי וכמ"ש הנ"י בהלכות קטנות. אבל לענין לולב ודאי קשה דמ"ש מספרים דלולב נמי יכול להזיק דבקל יכול ליפסל. כגון שיקטם ראשו או יפרוק עליו וכיוצא בהן שהם מניין. ואפשר שהם מניין יותר מהזיק ספרים יהא מוכן. והזיק גופ' ג"כ היא גדול יותר מהזיק ספרים. דבספרים אף אם יקרע כל דהוא לא יתקלקל הספר לגמרי והוא מוכן. משא"כ לולב אם יפסל הוא מקולקל לגמרי ואינו ראוי לכלוס. והדעת נותנת דמסתמא הוא מקפיד ע"ז. יהי אף שיהי עכ"פ לענין חילוף הג"ל הדבר צריך אללי דודאי אי' קפיד' בזה והיה שואל שלא מדעת וגזלן הוא ועפ"י הדר' הרא"ה ממהני' הג"ל לדיכא' יבגן בכל הדברים הג"ל מאד כי הם כפפור ופרח :

היוצא לנו מכל הדברים הג"ל מחללה ועד סוף להלכה בכל פרטי דינים הג"ל כך הם לענין רחילה בחמץ בע"ש דאפליג אמוראי שם אי הוה מניה במקרה או בעלם ובאופן שפ' לעיל הלכה כדברי האומר מניה שהוא מניה בעלם. ואע"ג דרב שם ס"ל שהיא רשות ואין הלכה כתלמיד במקום הרב. מ"מ מטעם רב ומעובר' דריב"א שם מוכח דהוא מניה. והיינו מניה בעלם דהרחילה גופ' בעלם הוא מניה הגם שהוא אינו עוסק במלאכה כלל וכל גופו הוא נקי לגמרי. מ"מ הרחילה גי' היה מניה ומטעם שפ' למעלה. אלא דאפשר לומר דלא ראייה היא כ"כ מר"י דר אלעאי דאולי מחכירות יתור' הוא דעביד הכי ולא מעיקר דין' ודוק ולא סתרינן בזה הכלל דאין הלכה כתלמיד במקום הרב וכנ"ל והדעת נוטה יותר להחמיר בדבר ובדיני שבה נבאר בזה עוד לענין דין מלאכה וע"ש. ולענין מים אמלעים רשות הג"ל למ"ש למעלה נמי באמת מניה הוא וישין בפוסקים ובש"ע י"ד סי' פ"ט סעי' ג' דמשמע מדבריהם דלי' בזה מניה כלל. והנלענ"ד כהצדק וכן כתב הרמ"א בהג"ה שם ע"ש אלא דאפשר דלחומר' בעלמא קאמר. אבל למ"ש למעלה באמת דין' הוא ומשום הכירא וכנ"ל וזה דוקא כשאוכלל התבטיל ב' מיד אחר תבטיל הא' ולא הפסיק ביניהם כלל בדבר אחר. אבל אם הפסיק ביניהם כגון שברך ברכה אחרונה אחר תבטיל הא' או ששקך השולחן והסיר דעתו מלאכול. ואח"כ נמלך לאכול עוד או שהלך בנתיב ודבר עם חבירו והפליג בכל אילו א"ל נטילה כלל. דבכל אילו אי' הכיר' ובמ"ש לעיל. וכ"י הוא בין תבטיל בשר לתבטיל גבינה או להיפך. אבל בין תבטיל בשר לגבינה בכל גוונ' צ"י נטילה. דלאו משום הכירא הוא אלא דמשום שגופו בידיו וכנ"ל. ולכן לא מהני דבר אחר כלל וזאת נטילה בלבד אלא דלענין זה נטילה דהכירא הג"ל הוא חמיר טפי מנטילה דמחמת גניפה הג"ל. דנטילה דהכירא צ"י אפילו ביום ולא מהני כלל עיון בידיו וכנ"ל. ונטילה דמשום גופו בידיו הג"ל ביחס לא צ"י נטילה. דבעיון בידיו בלבד כג' וכדלית' בש"ס ובפוס':

ויענין רשות דמנה הג"ל נמי באמת אי' מניה בכל ז' הימ' אבל לא משום מניה מנה"ל בעלם אלא משום איסור אכילת חמץ וכנ"ל ומטעם זה לפעמים יכול לפטור א"ע ממנוה זו. והיינו כגון באופן זה שכל מאכלו בלחם בכל השנה הוא אינו אלא מנה ועצמו כך הוא שאינו יכול לבטול אפילו ריח חימוץ כ"ד והב"ן. באופן זה הוא פטור בשאר ימי' דלדיד' ליכא היכרא כלל בזה שאכל מנה שהוא נזהר מחמץ בפסח. כיון דבלא"ה אינו יכול לאכול חמץ כלל. ויש לו רשות לבתחלה להרגיל א"ע בזה עד שיפטור ממנוה זו וליכ' איסור' בזה כלל וכמ"ש למעלה. והיינו באופן דאין כוננו כ"י לפטור א"ע ממנוה זו אלא מטעם אחר. ואפשר דאפילו אם כוננו הוא רק כדי לפטור א"ע ממנוה זו נמי רשות בידו. ואולי בעידן ריתח' פנשינן גם אפשר כזו. וע"פ גדול בזה דוק כי קצרהי קצת בזה :

ועוד איכא אופן אחר דיכול לפטור את עצמו ממנה של ז' ימים. והיינו כגון שהיה מולה באיזה חולאת שאמדהוה מומחים דאינו יכול לחיות בלא לחם דוקא. ולא בשאר מזונות וגם באופן שיהיה לחם חמץ דוקא וזה צריך להיות עיקר אכילתו. אבל אם עיקר אכילתו יהיה מנה או שאר מזונות וזיק לו. כי יחליש כחו מהן ויבטל חוליו ויכול להסתכן מזה לפי ענין חוליו אלא דבאופן זה אם עיקר אכילתו יהיה חמץ אז לא יזיק לו אם יאכל גם מנה משם באותו היים. וכ"י אמדוסי הרופאים מומחים. הנה באופן כזה בליה ראשונה כשהוא צריך לאכול חמץ להחיות נפשו באותו לילה ע"פ הרופאים וכפי שאמרו הרופאים דכיות מנה נמי לא יזיק לו אם יאכל. פש החמץ שהוא אוכל לשווצ. אי' הדין כך היא דהוא מותר לאכול חמץ כפי שאמר הרופאים וזה פשוט. והוא צריך אז נמי לאכול כיות מנה מן המורה כפי שאמרו הרופאים דלא יזיק לו באופן כזה. והגם דהוא איכל חמץ מ"מ צריך לאכול נמי מנה כיון דהמנה מטמה הוא משום עצמיה המנה. ולא משום חמץ. כ"י הוא בליה א' משא"כ

משא"כ ב' ימים בלחוד כזה הוא פטור לגמרי ממלוא מלה .
 דכיון שפיקר מלואה אז הוא רק משום חמץ בלבד . והוא
 כדי להרחיק שהוא פורש את עצמו מאכילה חמץ וכנ"ל . וא"כ
 בנידון הג"ל שהוא באמת אוכל חמץ באותו היום הדעת נסתת
 לדיכא מקום כלל למלוא . וז"ל דה"ל דה"ל דה"ל דה"ל דה"ל
 שהוא אוכל על שם מה . והגם דאפשר דאכתי יש לדון קצת
 בזה . אבל הדעת מכרעת כמ"ש ואין להאריך בזה ודוק . וכן
 באופן זה כגון שהיה הולך במדבר [ואינו יודע אימתי פסח
 ודוק היטב ותבין כל הענין זה על דבריו כי נכון הוא] והיה
 לו לחם חמץ . ואחר מונוט לא היה עמו כלל . וכדא"ל בשבת
 ד' ס"ט דמותר בכהאי גוון לחלל את השבת וע"ש והבא נמי
 מותר לאכול חמץ . והיה עמו עוד איש אחר שהיה לו מלה
 שלקח אחר מצותו ע"פ איזו סבה . והיינו כגון שהלך בדרכ
 סמוך לפסח ולקח עמו מלה כפי לרכו . ואח"כ טעה בדרכ
 המדבר או איזו סבה אחרת . ובכגון זה מן הדיון בידאי' א"ל
 ליתן לחבירו ממלה שלו וימיהו שניהם ברעב . אלא חבירו
 יאכל חמץ כדי להחיות נפשו והוא יאכל מלה עד שיכלה .
 והנה לענין לילה א' דהמורה היא משום מלה גופ' לר"ך חבירו
 לבקש ממנו כוזה מלה והוא לר"ך ליתן לו . דגם באופן
 כשלא יספיק לו הכוזה מלה למלא רעבון נפשו ויהיה לר"ך
 לאכול עכ"פ חמץ . מ"מ לר"ך ג"כ לאכול כוזה מלה וכנ"ל .
 משא"כ ב' ימים אין מקום כלל למלה זו כיון שהוא משום
 חמץ בלבד . והוא עצמו אוכל חמץ והוא ממש כמבואר לעיל
 ואיירי כגון שהיה לו מלה הרבה . ומשום דבר מועט בערך
 שבעה ימים על כל ימי הפסח שיתן לחבירו ממלה הרבה שלו
 הוא יזיק מאד מסכנת רעבון הג"ל ודוק כי קצתו בענינים
 אילו [ומה שכחתי לענין שני אנשים ולא באיתו איש גופ'
 שהיה לו חמץ הרבה וגם מלה מעט . דגבי איש א' יש מקום
 לדון בדבר ואין להאריך בזה כיון שאינו מלי דין זה ודוק היטב] :
בררין של דברים בין שכל מאכלו בכל השנה הוא רק מלה בלבד
 וכנ"ל . ובין להיפך בדפסח נמי הוא אוכל חמץ על
 דהאונס וכנ"ל . בכל אלו ליכא מקום כלל למלה ב' ימים
 והוא לפי שזוה ענין מלה זו שביאר' למעלה . וכן כל כיוצא
 בן וכן לחכם ויחכם עוד וישמע חכם ויוסף עוד חדשות
 בערעיהן . ואני דליתי חכפא והמעין האמיתי ישב מרגנית'
 שמו' ומני ומניה יתקלה עילא' אבל אני תמה מאד על
 הספקים מה שהעלימו עין לגמרי ממלה זו . וכפי הנראה
 מדבריהם רשאי לבטל ל' ואפילו לכתחלה ממלה בחו"מ
 זולת ביר' . וכפי הנראה מדבריהם לא אחשבו' לשום מלה
 כלל זולת ביום א' ויום ו' של פסח וזהו משום דבני פת
 ביר' ובמ"ש הר"ן בפ' ע"פ ע"ש . אבל תקשה מאד דלולי
 כל דבריו הג"ל לא גריעי רשות דמלה מרשות דה"ע שכתבו
 החוס' גם והבאתי למעלה . דעכ"פ מלה היא ואינו רשאי
 לבטלה בתנ' . אלא דלמ"ש למעלה והוכח' מן סוגיות הרבה
 באמת היא מלה גמורה מן התורה . אלא דנשתנה שורש
 ענינ' ממלה של לילה א' ועפ"י ממילא נשתנו גם פרטי דיני'
 להקל יותר בכמותו ובאיכותו וכנ"ל . וכ"ז נכלל בלישנ' דרשות
 פ' דקילי עפי נגד חובה . וזהו דרך כלל בקלות פרטי הנאי'
 של לחם עוני . דלא בני פרטים הרבה כ"כ וזהו בכמותו וע"ז
 קה שם לשון רשות שם המושאל . וגם הוא שם העלם והוא
 לענין . איכות . והיינו דלפעמים באמת ליכא מלה זו כלל
 ורשות בידו לבטל לכתחלה וכנ"ל . וזהו רשות כפשוט' והוא
 שם העלם וכמו שביאר' באופן זה כל עניני רשות המוכר
 בתלמוד והארכתי בזה הרבה למעלה וזהו יתד שלא המוט
 לער' . וא"כ לפ"י בסתמ' במקום דליכא אופנים הג"ל למפער'
 ודאי מלה גמורה היא כשאר מלות התורה . ואם אפשר דעכ"פ
 היא קילי קצת משאר מלות אבל באמת לא נודע לי במה
 קלתי' בסתמא הג"ל ודוק היטב . ויהיה איך שיהיה אבל עכ"פ
 דבר ברור הוא מאד דמלה גמורה מן התורה היא ואין
 לפסול את עצמו מזה בסתמא הג"ל . ולפי זה יש ללמוד דלר"ך
 לבדק את מלה זו של ו' ימים ויכול שפיר לומר וזוהו כדכתי'
 שבעת ימים תאכלו מלה . וגם למ"ש בהשוכה אחרת דמכרך

(ב)

על מנהג כיון דהאזכר בתורה וע"ש א"כ כש"כ הכא דהאזכר
 בפרטיה יתיר וכ"ז הוא ברור ופשוט לפי כל דבריו הג"ל .
 והפוסקים כתבו דאין לבדק עלי' ע"ש . אלא דזהו לפי שיטת
 דלא אחשבו' למלה כלל . אבל לפי דבריו הג"ל ודאי מלה
 גמורה היא ולר"ך לבדק עליה על אכילה מלה בכל יום ויום
 כמו בלילה הראשונה וכן עיקר לדינ' :
ולמעשה ראוי לנהיג כך מי שאין דעתו יפה וחזקה כ"כ
 להמיק על דבריו הג"ל והלכה זו אכתי רופפת
 בידו ילך אחר המנהג ופיק חזי מאי עמא דבר שלא לבדק .
 אבל מי שדעתו מסכמת ונוטה לדבריו הג"ל ע"פ ראות עיניו
 בכגון זה יכול לבדק . והמכרך לא הפסיד ובכגון זה א"ל
 לחוש על המנהג כלל . וכעין זה ביאר' בתשובה אחרת לענין
 כל ספיק' דדינא בשאר מקומות והארכ' שם בזה הרבה וע"ש .
 והמכרך על המלה ב' ימים לא יברך אלא פעם א' בכל יום
 או ביום או בלילה . ואם אוכל מלה בלילה וגם ביום יברך
 בלילה ושוב לא יברך ביום דכבר יא' בשל לילה והגם דכתי'
 שבעת ימים משמע ולא ללילה . אבל כתיב מלה יאכל את
 שבעת הימים קאי את לרבות לילה הוא דחאי פי' דינא נמי
 בלילה שהיא טפלה ליום . וזהו דרש' לקולא והגם דאפשר
 למדרש נמי לחומרא והוא דבני ביום וגם בלילה . אלא
 דמסתחית הש"ס לא משמע כן דא"כ הוה ליה לבאר דבני
 ב' פעמים . ומדלא הזכיר זה בשום מקום משמע דבני בכויה
 א' בלבד בכל יום . ואימת שיראה יאכל או ביום או בלילה .
 וליכא זמן קבוע לזה והדעת מכרעת כך מסתחית הש"ס .
 ולענין קושיא הג"ל הדבר לר"ך תלמוד ואין להאריך בזה ודוק .
 אלא דעכ"פ ראי' נכון הוא להדר שיאכל מלה ביום וגם בלילה
 אפילו מי שאין דרכו בכל השנה לאכול פת אלא פעם א'
 במעלי' והוא לחוש קצת לחומרא הג"ל . אבל לענין ברכה
 ודאי לא יברך אלא בלילה . וכשיאכל מלה אח"כ פעם אחרת
 ביום שוב לא יברך . ואם לא אכל מלה בלילה או יברך ביום .
 וכ"ז הוא ברור לפי דבריו הג"ל . אלא דבאופן זה יש לדון
 ולהסתפק בדבר והוא כגון שלא היה לו בלילה א' אלא כוזה
 א' מלה ולמחר ביום השני מלה א' לר"ך לבדק אמלה דיום
 או לא דלמ"ש לעיל דבני בפעם א' ואפילו בלילה נמי . א"כ
 הכא נמי כבר אכל בלילה מלה וכבר יא' מלות מלה של
 אותו היום ושוב ליכא מלה לאכול מלה למחר באותו היום
 ולא יברך למחר . או אפשר דמלה של לילה א' שהוא משום
 חובת מלה גופ' אין לו ענין למלה של ו' ימים . דמלה של ו'
 ימים הוא בא משום הכיר' דחמץ וכנ"ל . ובמלה של לילה א'
 ליכ' הכירא דחמץ כיון שהוא אוכל משום עלם המלה בלבד .
 ואפילו אם אוכל חמץ כגון על דהאונס כנ"ל . מ"מ לר"ך נמי
 לאכול מלה . וא"כ לעולם אינו מוכיח בעצמו על איסור חמץ
 וליכ' הכיר' בזה . או אפשר כיון דהשתא עכ"פ אינו אוכל
 חמץ א"כ מ"מ הוה נמי הכיר' השתא ושם מלה חד הוא ויש
 בכלל מאתים מנה . ודבר זה לר"ך תלמוד ודוק היטב וא"כ מספיק'
 לא יברך ביום וכש"כ כש"כ לו מלה הרבה בלילה א' ואוכל
 יותר הרבה מכזית דודאי לא יברך ביום דאז ודאי איכא
 הכיר' בהשתא על הכויה מה שאוכל לשופט נפשו מלה ולא
 חמץ כפי הרגילו בכל השנה וכנ"ל . וא"כ תו א"ל לאכול ביום
 למחר ולא יברך וכנ"ל וזהו פשוט :
וא"כ לפי כל דבריו הג"ל המכרך ב' ימים ראוי לנהיג
 כך . דב' ימים של ו"ט או בשבת לפסול לא יאסר
 לבדק במלה של יום . דהא ביו"ט נשבת לפסול בני פת
 בלילה . וא"כ יברך בלילה ושוב א"ל לבדק פעם אחרת באותו
 יום ובד' ימים של חוה"מ דלא בני פת יכידוע ומשום מלה
 בלבד אם קשה לו קצת אכילה מלה בלילה יוכל להקל בדבר
 ולא יאכל בלילה ויסמוך אמלה דיום ויברך על המלה דיום .
 וכשיברך ב' ימים יברך על אכילה מלה אחר המוילא כמו
 בלילה ראשונה ואין בזה הפסק בין ברכת המוילא לאכילה .
 וזה פשוט לפי כל דבריו הג"ל כ"ז ג"ל ברור לער' והנה איכא
 עוד ב' אופנים אחרים מה שראוי לדון ולהסתפק בזה אי שייך
 מלה זו או לא . והוא כגון שנמלא חמץ בחור ביום בפסח
 ולר"ך

ולריך לבער יביער אייזאכא ביה הכיר' דחמק' וטו לא לריך
באורח היום לאכול מלה או לא. או באופן זה גוף' שנמלא
חמק' בחמק' ביה ועדיפא טפי ויהא כגון שיהא כבוד בתחלה
שהוא מלה וכשרנה להניח בחמק' פיו נמודע לו או הכיר זה
שהוא חמק' ופירש מלאכול. וזה עדיפ' טפי מאופן א' הגל'
דהתם ל'כ' הכיר' באיסור אכילה דהא לא רנה לאכול אוה'
אלא דבער' מחמק' ביה וקיים הללו דבל יראה בלבד. ואולי
חוק התורה כך היא דבעי הכיר' בענין אכילה דוקא ולא
בענין כל יראה. דאכילה חמיר טפי דאיכא כרה. אבל באופן
ב' דאיכא הכיר' באכילה והוא במה שרנה לאכול חמק' ופירש
מלאכול. וא"כ דמי להכיר' דאכילה מלה. ואולי אדרבה עדיפ'
טפי מההם והוא מובן. או אפשר דגוה"כ הוא דבעי הכירא
בפועל ממס' והוא ט' אכילה מלה ולא ט' מחשבה של אכיל'
ודוק והנה באופן א' הגל' ודאי לריך להחמיר בדבר מדי'
לענין דהוה ספק השקול ובמ"ש למעלה וא"כ כפיק' דאורייתא
לחמירא. ובאופן ב' הדעת נוטה יותר להקל ולמעשה עדיין
לריך להתייבש בדבר. עכ"פ ראוי להחמיר גם בזו כנלענ"ד :

ואורי יאמר האומר אחאי לא העירי הפוסקים כלום
בכ"ו והגר"א ז"ל הגם דהעירי בזה קלת וכמ"ש לעיל
בשמו. אבל אחאי לא גילה לנו שורש הענין וכל פרטי די'
הגל' וא"כ לפי הגרלה לכאור' אין זה אלא מדה מסודרת
בעלמא ודלא כדבריו הגל' שביאר' דהוה מלה גמורה מן
התורה. וגם אחאי לא ביאר הש"ס בהדיא ככל דבריו הגל'.
אבל אני אומר דכולם מקום הניחו לי בזה והס"ם שלא ביאר
בהדיא כל העניני' הגל' ידוע היה להם בזמנם לכל התלמיד'
בבהמ"ד שורש ענין רשות בכ"ו. ועפ"ז היה מבואר להם
ממילא כל פרטיהן הגל' וכמ"ש לעיל. ועוד אני אומר
דסידור הש"ס בחורה שבע"פ הוא ממס' כמו סידור תורה
שכתב. ולפעמים הוא מבואר הדין והמלוה בהדיא וכל
פרט' ולפעמים עיקרי תורה ללמד מדרש' וברמז בעלמא
ומכרו לחז"ל וכידוע. ואלה' הבין דרכם וידע את מקומו'.
וכן בעלי התלמוד. זה דרכם בקדש לבא לפעמים בארובה
במשפטיהן וכידוע ולפעמים לבא בקלה. גם בעיקרי הדין
והמלוה הן ב' ד' וכן בהקטנה חז"ל יסמכו בהן על החכמים
האחרונים הבאים אחריהם והם יבארו על פי חכמה וישאבו
מ"ס התלמוד על פי פילפולים בסוגיות התלמוד ומדיוקא
דליש' ידיהו. וע' נאמר מ"ס עמק' ענה בלב איש. ואיש
צבונות ידלנה ואולי הניחו מקום לחכמים האחרונים' להתגדר
בהן. וגם חז"ל הבינו דרכ' וידעו את מקומ' וכגל' והוכרתי
ענין זה באיזו מקומות במיבורי זה. ומעשה דון מינה ומינה
לענין דין דין נמי. הגם שהיא מלה גמורה מן התורה ויש
לה פרטי דין הרבה הגל'. אבל הכל כנלל בהיה אחת של
רשות. וגם במעמקי הסוגיות הגל' וכפי מה שביאר' למעלה.
והגם דאינו מבואר בהדיא אבל גם בדין זה סמכו על
החכמים. ואפילו בדורות האחרונים' היו דעים לשוט במים אדיר'
ולהעלות מרגניה' מתוכה. וגם אולי בזה הניחו מקום להם
להתגדר בהן והם הבינו דרכ' ודי בהערה זו ולמעין האמיתי
ולא למעין המתקש בשכלו ולא יחפון בתבולה כי אם
בהתגלות לבו :

ועתה נשוב לדברינו והוא לגמור ביאור כל פרטי דיני
של מלה זו ב' ימים. והגם שהזכר' למעלה וכדרכינו
בכל מיבורי זה. והיינו דליכ' מלה כלל בזה שיספר עליה
י"מ וזהו פשוט. וא"ל פרוכה וגם א"ל שיספור לשם מלה ויא
יד מלה זו בבקלות של נכרים. ויא נמי במלה עשירה והיינו
במי פירות עם מ"ס. דבליה א' לא יא בזה וע' באחרונים'
סי' תכ"ב וסי' תפ"א. אבל בשאר הימים יא דהא שייך זה
חמק' וכידוע. אבל במ"פ לבד לא יא נמי בשאר ימים דבמ"פ
לבד ליכא חמק' וכידוע. ואפשר ג"כ לומר כיון דאם נמן זה
מעט מ"ס היה מחמק' א"כ אפשר למחשב' דשייך זה חמק'.
והדבר לריך אללי תלמוד והדעת מכרעת דלא יא. ואין
להאריך בזה ודוק היטב. אבל בפת אורז ודוחן דליכא בהו
מימון כלל וכידוע ודאי לא יא נמי ב' ימים וזהו דבר פשוט

לפי טעם מלה זו הגל' וכמו שהזכר' נמי ענין זה בפילפול
הסוגיות הגל'. ויא נמי בפת סוכין ובפת מורסין דבליה
הראשונה אינו יואל בזה וכדאית' בס"י תנ"ד סעיף א' פ"ט
יואל נמי בעיסת כלבים. אפי"ג שאין הרועים אוכלים ממנה.
דאינו יואל בזה בליה הא' וכדאית' בפ"ט פ"ט. ואם כדק'
בסוכי ובלען נמי יואל אפי"ג דבליה הא' לא יא כדאית' בפ"ט
פ"ט. ויא נמי במלה מבוסלת דאינו יואל בזה בלי' הא'
וכדאית' בפ"ט פ"ט. וה"ה דיואל נמי במלה עמונה ועירסן.
ובשלן והוא מה שקורין במדינתנו קנידלך כיון דטעם מלה זו
הוא משום חמק' וכגל'. ובזו נמי שייך חמק' והוא מובן. ואם
בישל אותן קנידלך במים ובירקות וליכא בהם ששים כגד
הקנידלך למ"ד טעם כעיקר דאורייתא' יא נמי ברוטב ובירקות
כיון דאיכא בהם טעם הקנידלך. כיון שכנגדו בחמק' היה
איסור מדאורייתא' והוא מובן. אלא דלענין מעשה לריך להחמיר
בדבר ולחוש לדעת המ"ד דטעם כעיקר לאו דאורייתא' דלדידי'
לא יא ידי מלה זו. דהא כנגדו בחמק' מותר מדאורייתא'
וא"כ לפ"ו לענין מלה זו נמי לא יא מדאורייתא' והוא מובן.
ולענין שיסור אכילה גל' דא"ל כו"ס וככ"ס סני ואפי"ג דכפי
שבעה ימים מלה האכלו וזהו למלה ג"כ לשאר ימים וכמ"ש
למעלה ואין אכילה פחותה מכיה. מ"מ הא אלא קרא אחריו'
ואפקו' וכדאית' בבבבית' שם מה שבי' רשות וכו' ולא ניתן
המלה אלא מה שכנגדו בחמק' אסור. ולענין אסור חמק'
באמת אפילו כ"ס אסור מדאורייתא' דהא קי"ל חזי שיסור
אסור מן התורה וזהו להלכה :

אבר למעשה ראוי להחמיר בדבר ולאכול ביה די אפשר
דעכ"פ נשאר קרא כפשוטו כהסם אכילה בכל מקום
שהוא כו"ס. והגם דחזי שיסור נמי אסור מדאורייתא'. מ"מ
כרה ודאי ליכ'. ואפשר דהמלוה הוא שיאכל אותו השיסור
מה שכנגדו בחמק' חייב כרה והבן ענין זה מאל. ולענין אם
יא ידי מלה זו בעצירה כגון במלה גזולה בזה יש להסתפק
קלת ד"ל דכיון דלא הוה מלה בעלמא. אלא מטעם חמק' הגל'.
וא"כ לפ"ו עיקר המלה הוא כפין שז ואל העשה. דמראה
עלמא בזה שהוא פורש א"ע מאכילה חמק'. וגמלא דשורש סנה
המלה הוא הפרישה מהחמק' ובזו באמת ליכ' עצירה והא
מובן ולא דמי לקרבן גזול במסכת' סוכה הגל'. דהתם המלה
הוא הקרבן נופ' בעלמא ומינה ילפיק נמי לכל המלות הדומות
לה. אבל לא לענין מלה הגל' דלא דמי לקרבן. או אפשר
דלא יא בעצירה דעכ"פ אכילת מלה הוא המלה יח' מאתה
טעם שהוא והיא היתה בעצירה והדעת נוטה להקל וזהו ללכה.
אבל למעשה ראוי להחמיר בדבר. כלל ש"ד דא"ל בשאר
הימים שום תנאי מהנאי המלה אלא זו בלבד שיאכל אות'
מן המלה דשייך זה חמק' ומעשה הגל'. וראוי לזהר בזה
מאד להחמיר על עמלו שלא יפחות בכל יום מלאכול שיסור
כו"ס מלה או מלה מבוסלת וכגל'. ואפילו באופן דא"ל למלה
כלל אורח היום וקשה לו לאכול. או שהוא פני ואין לו מלה
ישתדל להשיג מאחרים. והגם דהפוסקים והש"ס לא הזכיר
כלום מזה. אבל הראיות הגל' המוכרחות לענין דהם יתנו
עדיהן ויזקקו. וראוי להחמיר במידי דאורייתא'. ודאי להחמיר
ג"כ להתכוין לאכול לשם מלה לפי מאי דקיי"ל מ"ס מ"ס
כונה. והגם דלענין הלכה יש לדון בזה להקל לפי שורש ענין
דבריו הגל' ודוק היטב, מ"מ למעשה ראו'. להחמיר בזה
כנלענ"ד. וענין ברכה כבר ביאר' למעלה האך ראוי לנהוג בזה.
וגוה נמי בנשים כמו בלילה א' חמק' פשוט לפי דבריו
הגל' וטו לא מדי :

ולענין רשות דמן אפרי חדש הגל' נמי אם יש לא או איזה
נפר בלבו. כגון בימי אכלו או בזמן המלצות או
אפילו איזה נפר אחר בחמק' ביה או הוא נפטר מצרכה זו
ולכ' שום מלה כלל. וגל' דאפשר דיש. לו רשות לבחולה
להכניס או איזה נפר בלבו כדי לפטור מצרכה זו וכלל בדי'
מלה ודווקא אפרי חדש שהוא רשות. אבל ברכה נמן בשאר
דברים שהוא חובה אינו יכול לפטור א"פ מצרכה זו כלל
ואפילו בשעת נפר ואכלו ר"ל וכגל'. ולענין מלה יס"ב בסל
המלצות

תשובה ט'

דיני קריאת התורה

שאלה האגשים הדרים בכפרים ויין להם מניין. אי שאין להם ס"ה אי מחויבים מדין' לבא לעיר לשמוע קריאת התורה צב' וי' יבשבת או לא. ועוד יש להסתפק לענין לולב בחו"ה דאינו אלא מדרבנן. אי מחויבים מדינה לבוא לעיר ליתול לילב כשאין להם לולב צביהם או לא. ואח"ל דמחויבים לבוא משום נטייה היבא דכבר נטלו אלא שאין להם לולב על הנענועים שבהלל שהוא דין' דמתני' וידיעו אי מחויב לבוא לעיר משום הנענועים או לא. ועוד יש להסתפק באופן זה היינו כגון שבציהו היה יכול להשיג עכשיו לולב ללורך הנענועים. אבל בעיר אינו יכול להשיג. אלא דבציהו אין לו ס"ה ויש להסתפק בזה שאין יעשה אם לא יאמר עכשיו הגל'עם הלולב וילך לעיר לשמוע קה"ה לא ישיג בעיר לולב ללורך הנענועים' וכשישיג ג"כ אי לא ישיג ויהבטל ממנה ניענוע. ואם יאמר בציהו עכשיו הלל עם הלולב שוב לא ישיג קה"ה בעיר. והוא באופן שיתאחר הזמן דעד שיגמור ההלל ועד שישיג לעיר בתוך כך ימלא ודאי לאחר קה"ה. אבל אם לא יאמר עכשיו הלל יוכל לשער שיכול עדיין להגיע לקה"ה. ואח"ל דמחויב לבוא לעיר לשמוע קה"ה. אבל צידוק זה שיהבטל ע"י ממנה ניענוע. אפשר דמנה ניענוע עדיף טפי. והגם דקס"ה הוא הדיר וניענוע הוא אינו הדיר. והדיר קודם וידיעו. מ"מ אפשר דניענוע עדיף טפי. כיון דמעכב את הפורעניות וכדמשמע בסוכה ד' ל"ו וע"ש. יעוד מעט אחר דאין לו להניח מנה שיש לו בתוך ציהו וליך ולבקש אחר מנה אחרת. דאפשר דהוה בכלל אין מעבירין על המנות. או אפשר דעכ"פ קה"ה עדיף טפי דהדיר אשכחן מפורש בהדיא במתני' בזבחים צב' כל התדיר. משא"כ טעם ה"ל אינו מפורש בשום מקום. דמס"ה יוקדם למנה אחרת ומשום טעם דאין מעבירין על המנות ה"ל. אפשר דלא הוה כ"כ בכלל זה. ועיין בזה. ודוק. ועוד יש להסתפק באופן זה אם אין לו מנות להשיג שניהם והוא לקנות ללורכי י"ע וגם להשיג לולב ללורך הנענועים. איזה מהן קודם דלרכי סעודה י"ע הוא אינו אלא מדרבנן בעלמא. דלא חמירא משבת וכו' שכתוב לקמן. ובלבד שלא יתענה יהוה מובן. וא"כ לנענוע הלולב דמי שהוא מדרבנן. ויש להסתפק איזה מהן קודם. אי לרכי סעודה י"ע קודם דהוה תדיר כגוד נענוע הלולב. דלולב הוא אינו אלא פעם אחת בשנה. ולורכי י"ע הוא ג' או ד' פעמים בשנה. או אפשר דנענוע הוא קודם משום טעם ה"ל דמעכב את הפורעניות. וגם סעודה י"ע לא הוה תדיר כ"כ משום ב' או ג' פעמים יוהר. ועוד דסעודת י"ע של חג הוא אינו אלא פעם אחת בשנה. אלא דאפשר דשם י"ע חד הוא והוא מובן :

תשובה בתחיל' נבאר לענין ידן שאלה ח' ה"ל. ומחוכה יתבאר ג"כ לענין ידן שאר שאלות ה"ל. והענין דגמלאים סוגיות צב"ס הנראות לכאורה שהם סותרות וא"י ובאה סוגיא אחרת והכריעה ביניהם. ויתבאר צב"ה לקמן באריות והיינו ממה שתקנו לכפרים לקרות את המגילה ביום הכניסה. וע"כ היינו מטעם זה משום דאז בלאו הכי באין לעיר לשמוע קה"ה והקילי עליהם לקרות או ג"כ המגילה. ולא העריחו לבוא לעיר פעם אחרת. מפני שסתפקין מים כו' וכדאייתא שם. דאין לפרש כמו שפרש"י שם. משום דאז בתי דינין יושבין ובאין בני כפרים למשפט. דהוה דוחק גדול מאד דמסתמא לא שכיחא כ"כ אנשי ריב ובעלי משפט. וגם הבעלי משפט גופ' מסתמא אינם חדירים תמיד במשפט. וגמלא דקובה זו לאנשי כפרים היא מטעם מאד. ועל הרוב היא אינה טובה כלל. וגמלא דלרוב' בחנם מקרוא המגילה בזמנה ואינה לטובתם כלל. והאיך יתכן להיות כן דמשום טובה המועטה יבטלו עיקר המנהל שהוא בזמנה אף לאותן שאין לריבין לה וזהו דבר שאין הדעת סובלתו כלל. ואדרבה היה

המנהל מדאורייתא לא יאל. וזהו דוקא במנהל דאורייתא או אפילו במנהל דרבנן. אלא דיש לה שייכות בדאורייתא כגון שהתפלל במקום נראה. דתפלה. במקום קרבן. ואפילו במי רגלים דרבנן נמי לא יאל וכו"ש בתשובה שם והארכת שם קצת בזה וע"ש. או במנהל גולה בליל ב' לרדן שאנו עושין משום ספק וחשש' דאורייתא הוא וכן בלולב הגזול צי"ט שני לרדן ג"כ כ"ל. אבל במנהל דרבנן דאין לה שייכות בדאורייתא. ענן אם גזל שמן או פתילה והדליק בה ג"כ צו' יאל. וכן אם קרא הלל בחנוכה במקום נראה נמי יאל וכן כל כיוצא בזה. וזהו אליב' דר"ע לפי אופן אחד שפי' למעלה. וכן בלולב כגזול בשאר ימי החג נמי יאל חפ"ג דיש להם קצת שייכות בדאורייתא שהוא זכר למקדש. ובזו איב' פלוגת' דאמוראי הל' והלכה כמ"ד דילא וכמו שהוכחתי למעלה. וכן לענין כריכה ואפיקומן נמי יאל בגזול דדמי ממש ללולב ה"ל שהם נמי זכר למקדש וידיעו ומכש"כ מרור וד'. כיסית דיואל בגזול. דאילו עדיף טפי דמי לנ"ח וכו' עדיף טפי. וכמו שהארכת בזה בתשובה שם יע"ש ותמלא נחת ובכאן קלרתי בטעמיהן :

הנה נבאר כל פרטי דיני תפילות וברכות אם בירך בעצירה דהיינו במקום נראה. לענין תפלה הוזכר בעמלא בהדיא דלא יאל ולורך לחזור ולהתפלל וכבר כתבתי למעלה הטעם משום דיש לה שייכות בדאורייתא. והיינו בקרבן. וא"כ לפ"י דוקא בשחרית ומנחה ומוסף. אבל ת"ע אי' לחזור ולהתפלל דת"ע אין לה שייכות גמורה בקרבן וכמו שכתבתי למעלה. באריות. ובמוסף דלא יאל היינו אפילו צו"ס האחרון של חג ושל פסח וי"ט שני של עצרת. אע"ג דמוסף יו"ט הראשון הוה דרבנן. וא"כ יו"ט שני הוה תרי דרבנן. מ"מ כולבו חדא היא דיו"ט ב' אנו עושין משום כפק יו"ט ח'. וגמלא דמוסף יו"ט שני נמי יש לה שייכות בדאורייתא ואע"ג דיש לפקפק קצת בזה. מ"מ הדעת נוטה כמו שכתבתי ודוק. לענין ק"ש וברכותיה ק"ש שהוא דאורייתא ודאי לא יאל וכו"כ הוא מסתמא וזהו פשוט וברכותיה נמי כ"ל דלא יאל דיש להם שייכות כק"ש שהיא דאורייתא. ובפרט למ"ש בתשובה אחרת דברכות ק"ש הם כעין ברכות התורה. והם ענפים מבה"ס דאורייתא והארכתי שם בזה וע"ש. א"כ לפ"י כשי"כ דיש להם שייכות בדאורייתא טפי יותר ודוק. ברכות המזון ודאי לא יאל שהיא דאורייתא. ודוקא צבהמ"ז לאחריה. אבל לפניה וכן שאר כל ברכות הגהנין בכלל אם בירך במקום נראה אי' לחזור ולברך. דברכה הגהנין הוא מדרבנן בעלמא ומשום מעילה הוא וידיעו ואין להם שייכות לאות' מנה דשי"ך בה עבירה. וכמ"ש בתשובה שם. וזהו בברכות הגהנין אבל ברכות המנות לא יאל דיש להם שייכות ודאי למנות וכמו שביארתי במקום אחר שירש ענין ובאופן מנה שייך בה עבירה. ועיין בתשובה שם זהו להלכה אבל למעשה עכ"פ יש להקל בזה כיון שהוא מיד דר"ס ומ"ש בתשובה שם אינו ברור כ"כ ודוק היטב שם והברכה אינו מעכב ולמעשה בברכות עדיף טפי. והנה בזו יש להסתפק ולרן הרבה והוא לענין ברכת הסוב והמטיב של צבהמ"ז. דאפשר שהוא בכלל כל ברכות הודאה. וברכת הודאה ודאי יאל בעצירה במנהל דאורייתא כללית. והוא להלל לה' על מהדיו וטובותיו דשורשה וכו' לא שייך עבירה כלל. וכמו שהארכ' בזה הרבה בתשוב' אחרת. ומשם ידרשנו המענין ויבין כאן. וא"כ לפ"י כל ברכות הודאה לפי דבריו שם ודאי יאל בעצירה. והסוב והמטיב נמי ברכת הודאה היא. או אפשר כיון דנתקנה צבהמ"ז אי"כ יש לה שייכות במנהל דאורייתא פרטי' מאי דנפסל בעצירה. וגם צב"ס שלה נמי נפסל בעצירה כמותה ודבר זה נריך אלני חלמוד. ולענין מעשה ודאי יש להקל בספק צב"ס. והטעם בצירובין ד' ס"ד פ"א צב"ה שיכור כו' נסתפקו בזה לענין כל הברכות אבל לדידי ברירא לי מילת' כפי המבואר למעלה וטו לא מדי :